

Fatimské tiene

z básní Pavla Straussa

Na sklenenom čele / ostatného srázu časov / vytryskol krvavý pot; / už skoro neviditeľný, / pre mrákotnú hrôzu / blízkych búrok zániku, / zazváňanú zvona-
mi / poslednej hodiny, / ktorá už, už má udrieť ... // A mlčiaca Matka golgotská
/ nevysela prosbu jak v Káne: / Nemajú vína... Nemajú milosti... / Ani proseb-
né slzy... / žiada vynáhrady / za toľké škody, / za toľký úbytok / nadprirodzena
v človeku.

I rozozvučali sa zvony sveta, / Nepoškvrneným srdcom, / na blízkych svahoch
Nekonečna... // A pavučie prsty / všetkých pseudoinšpirovaných / sa zívili
v prestrašenej nenávisti / po celej zemeguli / pred posolstvom troch detí: / Ne-
hanebníci od hanby bezmocnosti. / Nerestníci od hnusu rakoviny. / Nevedomci
od vedy pomätení. / Neujasnenci od pýchy vysušení. // I rozozvučali sa ozve-
ny sveta / z azúrovej klenby milosti / tisíciek duší / na rozbrázdnených cestách
/ pokánia...

Niet toľko zla, jak nedostatok dobra. / Všetko je dobré, kým sa nepodvráti.
/ Svet roztrieštil sa na chrbtici lotra. / Vzchopte sa, čas sa iste kráti.

Vo Fatime temno roztvorilo tlamu. / Veď toľko duší ide stále do pekla. / Po
hladkej dráhe slávomanu / rúti sa spoločnosť jak vztekľá. // Svet dal sa s Bohom
do boja / a prehlásil, že duše vôbec niet. / Nie ľudia rastú, diabli sa roja / a du-
šiam, iba dušiam nastavujú sieť.

Zmätok je poriadok sveta / v dobe ozrutného útoku / konečna – / Kým vedou
zocelenými päťami / búchalo zdánlive / na brány Večna. // Nekonečno má
iste dlhší dych. / No, údery tie strašne dolahli / do vlastných zhybov švihu,
/ takže sa skoro zánikom / rozniesli pukom dejín. // No, nestačila zatiaľ / zsinála
vývrať vzbury. / Už drží mladší výhon / v nádeji objatý. // My nevieme, čo vedia
/ nevinné nástroje. / My nikdy neuzrieme, / čo nevidomé oči. / Slabé sú zraky
čísel, / do škárov pravdy škúlia – / a chabé vzlety jasna – / Kým nebo Matkou
večnosti / rozkvitlo v detských dušiach.

Toto je noc. / Bez hraníc tieňu. / Ticho je moc. / A všetko pre ňu. // Ticho je
znak. / Nie boží vzor. / A naopak / srdc nepozor. // Ticho je noc. / A svetla
zdroj. / Ticho je moc. / Boh a pokoj.

Zem vyrýva si dráhu / jak nemá pieseň Kozmu. / Bezradne pobeľháva / po vysí-
lených rýhach. // Veraje vekov škripu. / Už nehodno ich masťiť. / Čas zabudne
na seba. / Už nám aj prihára. // Všetko je len vo všetkom. / Ostatok je jak nič.
/ My nie sme hodnota. / Dar je len utrpenie.

Nie sme si istí pohrôm. Bude to hrozné, hrozné. / Veď hviezdy a životy nie sú
kozmicke spacie vozne. / Nie sme my skrytí do vesmíru jak do dákeho ghetta?
/ Iste je biblický zánik, istý je zánik sveta. // Raz sa to začalo. Raz to i skončiť
musí. / S anjelom naskočí hrôzou z tých koncov koža z husi. / Raz zmení sa
i Láska, zmení i Pokora. Raz príde Sudca, / súd, raz príde odvetá. / Iste je blízky
zánik, istý je zánik sveta.

Korene zázraku prerástli cez vojnu. / No, sluchy pokojov sú vždy len vyhrážky.
// Dom poloprávd sa pohol v stých krivých základoch, / piliere betón z cesta,
zhúžvané falšou strechy. // A zázrak slnečný / sa vykotúľal, / nepovšimnutý
obolus, pred uzáverom hraníc Neznáma. / No, viacej je, // keď z hriechu vykľbi
sa duša, / ako keď hviezdy neposlúchnu vedcov. // Kde pomestia sa toľkých
mŕtvych duše? / Kde prenocuje zástup pútnikov? / Kde prenocuje Zem?

Sme tu dvadsať rokov s Pavlom Straussom

O našich začiatkoch, oficiálne zakladajúcim Valným zhromaždením 27. septembra 2003, sme v *Listoch PS* písali viackrát. Teraz sa vrátime ešte o rok skôr, keď sa 29. augusta 2002 uskutočnilo na budove Múzea

Janka Kráľa v Liptovskom Mikuláši slávnostné odhalenie pamätnej tabule Pavlovi Straussovi. Prinášame tu rozhovor redaktorky týždenníka Liptov Zuzany Zimáňovej s Julom Rybákom st. I vysvetlenie reliéfu od autora R. Cigánika. Tabuľu objednal a venoval vtedajší spišský biskup František Tondra, ktorý bol neskôr aj prvým čestným predsedom nášho Spolku.

Bilancovanie našej dvadsaťročnej bohatej dobrovolnej činnosti sme stručne urobili na našom minuloročnom Valnom zhromaždení. Za najdôležitejšie považujem súborné vydanie jeho diela, zbieranie a vydanie svedectiev života, viery a spomienok. Keď sa však pozrieme na aktuálne úlohy pri rozvíjaní odkazu Pavla Straussa uverejnené v prvom čísle našich *Listov PS*, naša práca nemá hraníc. Čím viac a hlbšie spoznáваме jeho život a dielo, tým sa nám otvárajú nové obzory, tým viac cítime príležitosť i povinnosť pokračovať v našej činnosti. Na zhromaždení bolo menované nové predsedníctvo Spolku na čele s doc. PhDr. ThDr. Tomášom Pružincom, PhD. Členmi predsedníctva sa stali doc. PhDr. Ján Gallik, PhD., MUDr. Jozef Strauss a Mgr. Enzo Passerini. Veľká vďaka za temer dvadsaťročné pôsobenie patrí Martinovi Jančuškovi, Julovi Rybákovi a Ľubovi Rašimu. Bližšie informácie k zasadnutiu Valného zhromaždenia prinášame v článku Jána Gallika. Máme veľkú radosť, že Ján Gallik prezentoval život i tvorbu Pavla Straussa na vedeckom kongrese Filologickej fakulty Univerzity Complutense v Madride a na medzinárodnej vedeckej konferencii *Spojivá – prieniky – konfrontácie* v Katoviciach.

S vďakou sme prijali Cenu primátora mesta Liptovský Mikuláš za rok 2023. Odovzdal nám ju na Valnom zhromaždení zástupca primátora Ing. Rudolf Urbanovič.

Za svojím manželom i synom odišla do večnosti nám blízka MUDr. Viera Rybáková. Ďakujeme jej za verné priateľstvo a pomoc.

Minulý rok odišla aj Zuzka Rúfusová. Pani Magda nám poskytla báseň Milana Rúfusa, ktorá odznela pri rozlúčke (uverejnená je na s. 13).

S potešením sme prijali správu o vysviacke nového spišského biskupa. Svätý Otec menoval Mons. prof. ThDr. SSLic. PaedDr. Františka Trstenského, PhD. Navštívili

sme ho osobne, navrhli sme mu a písomne i požiadali o funkciu čestného predsedu nášho Spolku. Otec biskup našu voľbu prijal.

Na podporu výskumnej činnosti života a tvorby Pavla Straussa na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre som podpísal menom svojej spoločnosti C & DI, s.r.o. zmluvu s Filozofickou fakultou. Finančný dar teda putoval na riešenie projektu so zameraním na *Hodnoty a cnosti v diele, myslení a živote Pavla Straussa*. Projekt je postavený na interdisciplinárnom prepojení teológie, filozofie, kulturológie a literatúry. Riešitelia majú ambíciu sformulovať odkaz Pavla Straussa ako človeka cností a hodnôt pre súčasnosť i pre rozvoj humanity.

Vraciame sa tu i k prvej vedeckej monografii nad dielom Pavla Straussa od literárnej vedkyne prof. PhDr. Márie Bátorovej, DrSc. Uverejňujeme s jej súhlasom kapitolu pod názvom *Tvorba ako rezistencia, spôsob prežitia, pestovanie trvania existencie*.

Vzťahu medzi Pavlom Straussom a rodinou Munkovcov sme sa v našich *Listoch PS* venovali už dávnejšie. Dňa 28. januára 2024 Slovenská provincia Spoločnosti Ježišovej slávnostne otvorila *Rok Tomáša Munka*. Urobila tak pri príležitosti jeho 100. výročia narodenia s mottom „Svedectvo viery hojí rany“. Svätej omši v jezuitskom kostole v Ružomberku predsedal pomocný biskup Mons. Ján Kuboš, ktorému asistoval Tomáš Pružinec, predseda Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa. Na túto slávnosť sme boli pozvaní i my ako zástupcovia Spolku. Zúčastnili sme sa jej šiesti. Uverejňujeme tu plné znenie príhovoru vo forme listu provinciála jezuitov Jozefa Šofranka.

Váš Jozef Šišila

Cena primátora mesta Liptovský Mikuláš za rok 2023.

Spolok priateľov Pavla Straussa je spoločenstvom blízkych priateľov. V duchu priateľstva sme si 19. júna 2023 pripomenuli 30. výročie kňazskej vysviacky Pavla Ondříka, správcu farnosti Likavka, a 29. januára 2024 okrúhle výročie 85 rokov života pána prof. Tibora Žilku, DrSc. Obom jubilantom prajeme pevné zdravie tela i ducha a mnoho sviežosti do ďalších rokov života.

A budem bývať v dome Pánovom mnoho a mnoho dní — Ž 23,6

S veľkou bolesťou v srdci si Vám dovoľujeme oznámiť, že 1. mája 2023 vo veku osemdesiatich ôsmich rokov bola povolaná na večnosť naša milovaná

MUDr. Viera Rybáková

V kruhu najbližšej rodiny sme sa s ňou rozlúčili 4. mája 2023 na cintoríne v Partizánskej Ľupči. Zádušná svätá omša bude odslúžená v Kostole Nanebovzatia Panny Márie v Gelnici v nedeľu 4. júna 2023 o 17. hodine.

smútiaca rodina

Deväť dní s Pavlom Straussom alias deviatnik láskavého človeka – druhá modlitba (Ticho a samota)

Úvodná modlitba

(Ž 5,2-4)

*Pane, počuj moje slová,
všimni si moje vzdychanie.
Pozoruj moju hlasitú prosbu,
môj kráľ a môj Boh.
Veď ku tebe, Pane,
sa modlím, za rána počúvaš môj hlas,
za rána prichádzam k tebe a čakám.*

Z pera Pavla Straussa

Ticho je jedna z najvznešenejších foriem životného prejavu. Je jedna z najkrajších foriem životnej múdrosti. Je obsahom najušľachtilejších náplní bytia. Ním zaváňa noc. Je náplňou smrti. Ticho je živou oblasťou všetkých oblastí a hodnôt bytia. Jeho strata je ťažký úbytok bytia života, lebo je živou sférou duchovného bytia.¹

Ticho a samota sú najcennejšie prvky života. Cez ne vnímame krásy sveta od rastlín a lesov až po skaly, ako pod zväčšujúcim sklom. Tak narastá aj vďačnosť za túto náplň i pod kontrastujúcou kulisou hudby a sveta slov. Vieme, že sme nežili nadarmo. Zharmonizovanie všetkého je paradigmou vnútra človeka. Je také bohaté, ako je schopné vnímať to. A šťastie krásy je, že nami prešla. A žiadna choroba nevyvráti plnosť bytia.²

Samota a sústredenie a uvzatosť sú hlavné momenty v tejto hre nerozhodnosti a možnosti. Samota ako sústredenie na podstatné bytostné veci, sú základom možného zvládnutia ťažkých situácií. Sú chvíle, v ktorých skoro nemožno ovládať bolestivé stavy, alebo stavy slabosti a nehybnosti. Ale nestačí sa ponoriť do seba, veď náš cieľ je síce v nás, ale aj nad nami. Rozpočet nášho vnútra nemôže sa udržať v stálom pohľade na seba a do seba. Pohľadom do seba sa síce môžeme dostať nad seba. Ale naša láska k Bohu je vari len odraz Božej lásky k nám.³

Je samota chcená alebo samota ako údel. Chcená samota môže byť pavúčia, ktorá číha na to, kedy je najvhodnejšie zaútočiť na obeť. Ale môže byť volená ako útočisko, ako izolácia pred nevhodným prostredím. Alebo ako skoncentrovanosť a príprava na dielo. Ja nie som ja. Moje vnútro som ja. A to je oddelené od okolia. A tak nás samota zaciľáva. I v tieni ticha možno žiť a živšie ako v haravare bežných banalít. I nezbadaný je človek prítomný, ba prítomnejší pod projekciou tajomna.⁴

O Pavlovi Straussovi napísali

Manžel bol vždy pokojný.

Mária Straussová, manželka⁵

Ticho je [...] slovo, ktoré sa často v textoch tohto autora vyskytuje. Kto mal to šťastie ho stretnúť, vie, že to nebolo len slovo, že on sám bol – živé ticho. [...] Jeho tichá existencia [...] jeho ticho [...], je ticho, v ktorom sa bilancuje, a tak sa prichádza k sebe, t. j. k pokoju v mysli a emóciách tým, že sa nachádzajú riešenia k potenciálne vlastnému, pozitívnemu spôsobu života. Táto vnútorná sila ostať sebou, neznamenala pritom u P. Straussa nijako separáciu od ostatných.

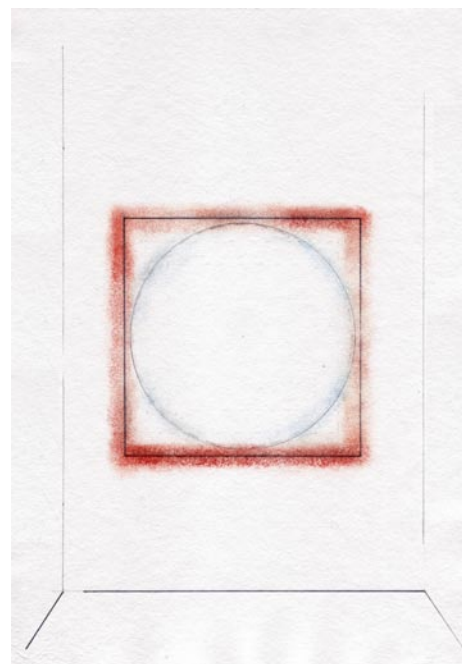
*Mária Bátorová, vedecká pracovníčka
Ústavu svetovej literatúry SAV⁶*

Text zo Svätého písma

Keď rozpustil zástupy, vystúpil na vrch do samoty modliť sa. Keď sa zvečierilo, bol tam sám (Mt 14,23).

Úvaha

Keď nás chce Boh preniknúť, v istom zmysle vyprázdniť a vyhlbiť, potrebuje naše stíšenie. Priestor pre ticho je poslednou hranicou nás samých. V tichu sa ponáram sám do seba, v tichu dostávam sám seba. Ticho ma zastavuje pre spoluprácu s Bohom. Učí ma počuť ho a počúvať ho. V tichu sa vynárajú a odstraňujú bariéry pre lásku. Aj hudba sa dá počuť len pri stíšení a zvyčajne až pri úplnom zmlknutí. Samota je zlý nepriateľ, ale aj dobrý priateľ. Vždy je úprimná. Usvedčuje, ale vzápätí aj osvedčuje, pre dielo, pre mnoho dobra. S Bohom nie som sám. S ním aj púšť opustenosti zakvitne a samotársky kameň sa premení na jazero. Samota má zmysel, keď je do nej pozvaný Boh. Je peklom, ak v nej nie je. Možno ju

teda žiť plnohodnotne. Je potrebná, aby sme nezostali stáť na mieste. Samotu treba, aby sme pól svojej existencie preniesli do Toho, ktorý je väčší ako my.

Modlitba

Môj Otec, ktorý si nado mnou. Ďakujem ti za ticho, v ktorom prechádza cezo mňa tvoja krása a tvoj dotyk. Ďakujem ti, že v tichu mi pomôžeš sa sústrediť na podstatné, bytostné veci. Pozývam ťa do mojej samoty. Podľa príkladu nášho brata Pavla Straussa, nech tá samota, ktorá mi je údelom, je pre mňa samotou, ktorú budem žiť plnohodnotne s pohľadom upretým na teba. Samota, ktorá mi je voľbou, nech je pre mňa samotou, v ktorej ťa budem nachádzať a počúvať. Buď oslávený tichom môjho života. Amen.

Pavol Strauss – príbeh „píšuceho lekára“

Tomáš Pružinec

Poznámky:

- 1 Strauss, Pavol: Sme mocnejší než čas. (Apokalyptické tieň). Denník z roku 1989, s. 133 (15. 10. 1989).
- 2 Strauss, Pavol: Kvety z popola, in Pavol Strauss. Rekviem za neumieranie. Zbrané literárne a mysliteľské diela. 3. zv. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2009, s. 219.
- 3 Strauss, Pavol: Kolíska dôvery, s. 323.
- 4 Strauss, Pavol: Nádhra nečakaného, in Pavol Strauss. Rekviem za neumieranie. Zbrané literárne a mysliteľské diela. 3. zv. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2009, s. 558.
- 5 Straussová, Mária: Spomienky pani Márie Straussovej, s. 9a.
- 6 Bátorová, Mária: Paradoxy Pavla Straussa. Bratislava: Petrus, 2006, s. 79, 83.

Jedným dychom o trojjedinom Straussovi

V centre mesta Liptovský Mikuláš pribudla ďalšia pamätaná tabuľa. Tentokrát je venovaná tunajšiemu rodákovi – chirurgovi, mysliteľovi a básnikovi Pavlovi Straussovi. Tabuľa je umiestnená na budove Múzea Janka Kráľa, kde Strauss prežil časť svojho života.

Slávnostné odhalenie pamätnej tabule vo štvrtok 29. augusta 2002 sa začalo sprievodným programom v rímskokatolíckom Kostole sv. Mikuláša, kde po slávnostnej omši pripravili organizátori seminár venovaný životu a dielu Pavla Straussa. Na samotnom akte nesúcom sa v znamení 90. výročia narodenia Pavla Straussa, kedy verejnosť po prvýkrát mala možnosť vidieť reliéf na pamätnej tabuli, nechýbali vrcholní predstavitelia cirkvi, ako spíšký biskup František Tondra. Poctu významnému rodákovi z Liptovského Mikuláša prišiel vyjadriť aj minister spravodlivosti Ján Čarnogurský.

Súčasťou slávnosti bolo i predstavenie diela *Dotyky s Pavlom Straussom*, ktorého autorom je docent Július Rybák. Pri tejto príležitosti sme ho, ako naslovovzatého odborníka na život a tvorbu Pavla Straussa, požiadali rozhovor.

Zaoberáte sa ako literárny vedec osobnosťou MUDr. Pavla Straussa už veľa rokov. Skúste ho predstaviť verejnosti „jedným dychom“.

Túto otázku ste položili tomu pravému. Ja, čo už 20 rokov – v tomto roku mám tiež svoje okrúhle straussovské výročie – žijem s Pavlom Straussom v svojom zápisníku, kde je tomuto „spoluzitiu“ venovaných pekných pár tisíc stránok. Ja, čo z toho Zápisníka dolujem knižočky v dvoch sériách: *V dotyku s Pavlom Straussom* (zatiaľ vyšlo 5 „zväzkov“) a *So Straussom – po Straussovi* (zatiaľ 3 zväzky) – pričom neviem ani odhadnúť, koľko v každej tej sérii, ak bude na to Božia vôľa, ďalších zošitov bude – ja mám o Straussovi povedať niečo „jedným dychom“?

Ak nasilu chcete, poviem tak. Ako Strauss bol svojho času povedal: „Slovensko je preto Slovenskom, že má Rúfusa“, tak ja parafrázujem: „Slovensko je preto Slovenskom, že má Pavla Straussa.“ Kto potrebuje na to moju argumentáciu, nech sa obráti k spomínaným knižočkám.

Lekár, mysliteľ, filozof... rozoberieme si túto trojjedinosť.

Na pamätnej tabuli, ktorú sme nedávno odhalili, vyzerá táto trojjedinosť trochu ináč: chirurg (= lekár), mysliteľ (čo zahrňuje v sebe aj filozofa) a básnik. Prvý atribút je jasný; druhý – po tých dielach, ktoré boli z jeho pera vydané,

vari tiež. A básnik? Nech sa o tom vysloví „arbiter najvyšší“ – Milan Rúfus: „Bolo mi od počiatku jasné, že som v Pavlovi Straussovi narazil na taký rozľahlý, košatý, hlboký kultúrno-duchovný osobný vesmír, aký by bolo možné u málokterého zo slovenských básnikov.“ (Úvod ku knihe *Rekviem za živých*.)

Slovo básnik tu zastupuje umelca vôbec (najmä hudobníka!), ktorý sa dotýka odvrátenej strany bytia – POÉZIE skutočnosti. – Tak sme tou „trojjedinosťou“ na pamätnej tabuli ostali verní Straussovmu vyznaniu, ktorým otvára 4. kapitolu svojej knihy *Človek pre nikoho*: „Na troch pilieroch bol postavený most cez môj život: na hudbe, na slove a myšlienke a na medicíne.“

Tým odpovedám aj na otázku, aký bol vzťah Straussa a Rúfusa: ako Básnika k Básnikovi s veľkým B. A ešte: ako Liptáka k Liptákovi. Pre oboch rovnako platí, čo hovorí o Liptove vo svojom srdci Rúfus v poslednom liste: „Trojuholník Poludnica, Kriváň, Choč – je stále oným symbolickým trojuholníkom v strede s okom Božím, trojuholníkom, ktorým sa po veky zobrazuje Duch Svätý.“

Ako nádherne to vyjadril Pavol Strauss: „...Ale nikdy v nás nevyblednú okolité kopce rodného mesta a refáze

vysokohorských zubálov za nimi. Do takej horskej kotliny je detstvo zakliate. V spomienke na ňu je naveky uchované ako kvet v skalnom kryštáli, ako tisícročný kvapel jaskynným jazierci. Ako spomienka v zápise večnosti.“

Strauss a Liptovský Mikuláš je určite zaujímavá história, zahalená trochu rúskom tajomnosti. Poodhalíte ho?

Okrem toho, čo Pavol Strauss sám napísal o svojom Mikuláši v knihách *Človek pre nikoho*, *Kolíška dôvery* a inde, moc toho neviem. A pritom je nesmierne zaujímavé zmapovať toto obdobie, veď v detstve a v mladosti sa sformujú základné črty osobnosti, ktoré potom podmieňujú celý ďalší vývoj umelca.

Práve preto píšem v liste primátorovi MUDr. Alexandrovi Slafkovskému o potrebe pripraviť *bohato* dokumentovanú pramennú publikáciu Liptovský Mikuláš Pavla Straussa, ktorú by nemohol obísť nikto, čo sa pustí pracovať nad témou Pavol Strauss. Sám budem veľmi zvedavý, aké „rúška tajomstva“ sa podarí jej autorom odhaliť o mikulášskych rokoch Pavla Straussa.

Strauss ako kresťanský katolícky mysliteľ – aký je to rozmer?

17. 9. 2002

4 / Liptov PUBLICISTIKA

Jedným dychom o trojjedinom Straussovi

V centre mesta L. Mikuláš pribudla ďalšia pamätaná tabuľa. Tentokrát je venovaná tunajšiemu rodákovi – chirurgovi, mysliteľovi a básnikovi Pavlovi Straussovi. Tabuľa je umiestnená na budove Múzea Janka Kráľa, kde Strauss prežil časť svojho života.

Slávnostné odhalenie pamätnej tabule vo štvrtok 29. augusta sa začalo sprievodným programom v rímskokatolíckom Kostole sv. Mikuláša, kde po slávnostnej omši pripravili organizátori seminár venovaný životu a dielu Pavla Straussa. Na samotnom akte nesúcom sa v znamení 90. výročia narodenia Pavla Straussa, kedy verejnosť po prvýkrát mala možnosť vidieť reliéf na pamätnej tabuli, nechýbali vrcholní predstavitelia cirkvi, ako spíšký biskup František Tondra. Poctu významnému rodákovi z Liptovského Mikuláša prišiel vyjadriť aj minister spravodlivosti Ján Čarnogurský.

Súčasťou slávnosti bolo i predstavenie diela *Dotyky s Pavlom Straussom*, ktorého autorom je docent Július Rybák. Pri tejto príležitosti sme ho, ako naslovovzatého odborníka na život a tvorbu Pavla Straussa, požiadali rozhovor.

Zaoberáte sa ako literárny vedec osobnosťou MUDr. Pavla Straussa už veľa rokov. Skúste ho predstaviť verejnosti „jedným dychom“.

Túto otázku ste položili tomu pravému. Ja, čo už 20 rokov – v tomto roku mám tiež svoje okrúhle straussovské výročie – žijem s Pavlom Straussom v svojom zápisníku, kde je tomuto „spoluzitiu“ venovaných pekných pár tisíc stránok. Ja, čo z toho Zápisníka dolujem knižočky v dvoch sériách: *V dotyku s Pavlom Straussom* (zatiaľ vyšlo 5 „zväzkov“) a *So Straussom – po Straussovi* (zatiaľ 3 zväzky) – pričom neviem ani odhadnúť, koľko v každej tej sérii, ak bude na to Božia vôľa, ďalších zošitov bude – ja mám o Straussovi povedať niečo „jedným dychom“?

Ak nasilu chcete, poviem tak. Ako Strauss bol svojho času povedal: „Slovensko je preto Slovenskom, že má Rúfusa“, tak ja parafrázujem: „Slovensko je preto Slovenskom, že má Pavla Straussa.“ Kto potrebuje na to moju argumentáciu, nech sa obráti k spomínaným knižočkám.

Lekár, mysliteľ, filozof... rozoberieme si túto trojjedinosť.

Na pamätnej tabuli, ktorú sme nedávno odhalili, vyzerá táto trojjedinosť trochu ináč: chirurg (= lekár), mysliteľ (čo zahrňuje v sebe aj filozofa) a básnik. Prvý atribút je jasný; druhý – po tých dielach, ktoré boli z jeho pera vydané,

vari tiež. A básnik? Nech sa o tom vysloví „arbiter najvyšší“ – Milan Rúfus: „Bolo mi od počiatku jasné, že som v Pavlovi Straussovi narazil na taký rozľahlý, košatý, hlboký kultúrno-duchovný osobný vesmír, aký by bolo možné u málokterého zo slovenských básnikov.“ (Úvod ku knihe *Rekviem za živých*.)

Slovo básnik tu zastupuje umelca vôbec (najmä hudobníka!), ktorý sa dotýka odvrátenej strany bytia – POÉZIE skutočnosti. – Tak sme tou „trojjedinosťou“ na pamätnej tabuli ostali verní Straussovmu vyznaniu, ktorým otvára 4. kapitolu svojej knihy *Človek pre nikoho*: „Na troch pilieroch bol postavený most cez môj život: na hudbe, na slove a myšlienke a na medicíne.“

Tým odpovedám aj na otázku, aký bol vzťah Straussa a Rúfusa: ako Básnika k Básnikovi s veľkým B. A ešte: ako Liptáka k Liptákovi. Pre oboch rovnako platí, čo hovorí o Liptove vo svojom srdci Rúfus v poslednom liste: „Trojuholník Poludnica, Kriváň, Choč – je stále oným symbolickým trojuholníkom v strede s okom Božím, trojuholníkom, ktorým sa po veky zobrazuje Duch Svätý.“

Ako nádherne to vyjadril Pavol Strauss: „...Ale nikdy v nás nevyblednú okolité kopce rodného mesta a refáze vysokohorských zubálov za nimi. Do takej horskej kotliny je detstvo zakliate. V spomienke na ňu je naveky uchované ako kvet v skalnom kryštáli, ako tisícročný kvapel jaskynným jazierci. Ako spomienka v zápise večnosti.“

Strauss a Liptovský Mikuláš je určite zaujímavá história, zahalená trochu rúskom tajomnosti. Poodhalíte ho?

Okrem toho, čo Pavol Strauss sám napísal o svojom Mikuláši v knihách *Človek pre nikoho*, *Kolíška dôvery* a inde, moc toho neviem. A pritom je nesmierne zaujímavé zmapovať toto obdobie, veď v detstve a v mladosti sa sformujú základné črty osobnosti, ktoré potom podmieňujú celý ďalší vývoj umelca.

Práve preto píšem v liste primátorovi MUDr. Alexandrovi Slafkovskému o potrebe pripraviť *bohato* dokumentovanú pramennú publikáciu Liptovský Mikuláš Pavla Straussa, ktorú by nemohol obísť nikto, čo sa pustí pracovať nad témou Pavol Strauss. Sám budem veľmi zvedavý, aké „rúška tajomstva“ sa podarí jej autorom odhaliť o mikulášskych rokoch Pavla Straussa.

Strauss ako kresťanský katolícky mysliteľ – aký je to rozmer?

V tejto otázke by sa mi ťažko vyhýbalo dve veci.

Straussova konverzia, ktorá bola zavŕšená krstom v chráme sv. Mikuláša 28. augusta 1942, je predobrazom tej renevančnej (tej konverzie) Európy, o ktorej hovorí často Jan Pávol II. Pavol Strauss je spoločkom tejto renevančnej Európy. V konečnom dôsledku predobrazom konverzie každého z nás, lebo podľa biblického Straussa presvedčenie, svet sa zmenil natoľko, natoľko sa zmenil tým.

A po druhé: Strauss – ako neraz sám o sebe hovoril – je MEDIOM, prostredníkom medzi nami a „Jiným svetom“, je poslom zvesti týchto svetov. Ich prechodom medzi nami.

Strauss pripomína ZUZANA ZIMANOVÁ

SPOLOK SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

Zakladajúcemu valnému zhromaždeniu
občianskeho združenia
Spolok MUDr. Pavla Straussa
v Liptovskom Mikuláši

Bratislava 27. septembra 2003

Vážení priatelia Pavla Straussa,

vedenie Spolku slovenských spisovateľov si pokladá za česť môcť pozdraviť zakladajúce valné zhromaždenie občianskeho združenia Spolok MUDr. Pavla Straussa a privítať tento nový spoločenský subjekt na scéne nášho kultúrneho života.

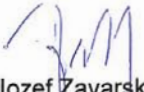
Pavol Strauss bol výraznou postavou nášho spoločenského i literárneho diaľnia, osobnosťou európskych dimenzií, mysliteľským tvorcom. Zanechal trvalú hlbokú stopu v našej literatúre pri všetkej nepriazni pomerov, v ktorých tvoril. V povedomí slovenského čitateľa ostáva najmä pre jedinečnosť svojich esejistických diel. Ale i jeho básnické dielo je jedinečné, svojimi tak ľudskými, ako i poetickými kvalitami, len ho ešte bude treba vydavateľsky a čitateľsky náležite objaviť a v literatúre spravodlivo zhodnotiť.

Poznali sme Pavla Straussa ako statočného človeka s vysokým etickým ideálom, vysokých morálnych kvalít a pevného charakteru, človeka, čo nikdy nezišiel z cesty, ktorou sa bol vydal. Stretávali sme sa s ním osobne v priateľských besedách, ale i nepriamo cez čítanie jeho diel alebo cez spoluprácu na ich vydávaní.

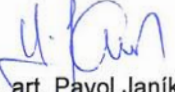
Pokladáme za záslužné uchovávať a zveľaďovať pamiatku Pavla Straussa, pričínať sa o lepšie poznanie jeho diela a rozvíjanie jeho tvorivého intelektuálneho odkazu na osoh národa a celej slovenskej spoločnosti. S potešením kvitujeme vznik Spolku MUDr. Pavla Straussa a želáme mu úspešný rozbeh v intenciách cieľov a poslania, ktoré si vytýčil.

Účastníkov zakladajúceho valného zhromaždenia úprimne pozdravujeme a vyslovujeme presvedčenie, že medzi Spolkom MUDr. Pavla Straussa a Spolkom slovenských spisovateľov sa rozvinie plodná spolupráca.

S úctou

Jozef Zavorský
tajomník SSS

Mgr. art. Pavol Janík, PhD.
predseda SSS

SLOVAK WRITERS' SOCIETY
Laurinská 2, 815 84 Bratislava, Slovak Republic, Europe
phone: +421 2 5441 86 70, phone / fax: +421 2 5443 53 71

Spolok priateľov Pavla Straussa rok 2003:

1. PhDr. Pavol Mačala, Csc.
2. Ing. Karel Komárek
3. Akad.mal. Mária Spoločníková
4. Váž. pani Judita Beláková
5. MUDr. Ján Čík
6. Prof.Dr. Emília Hrabovcová
7. Prof. Jozef Klimko
8. Váž. pani Mária Kleňová
9. MUDr. Vojtech Lazar
10. MUDr. Pavol Lovecký
11. Váž. pani Hilda Michalíková
12. Prof. PhDr. Jaroslav Oberuč, CSc.
13. MUDr. Alexander Slafkovský
14. Prof. PhDr. DrSc. Tibor Žilka
15. MUDr. Marta Žilková
16. Prof. RNDr. DrSc. Anton Hajduk
17. em. Prof. PhDr. Ján Komorovský
18. Váž. pán Jozef Zavorský
19. Ing. Ján Vrabec
20. MUDr. Zuzana Straussová
21. MUDr. Jozef Strauss
22. MUDr. Martin Jančuška
23. PhDr. Ľubomír Raši, PhD.
24. Ing. Peter Mrva
25. Prof. PhDr. Eva Kollárová, PhD.
26. Prof. PhDr. Július Rybák
27. Ing. Peter Jando
28. MVDr. Juraj Šalaj
29. RNDr. Ján Rybák, CSc.
30. Váž. pani Helena Gradová
31. Prof. ThDr. František Tondra - spišský biskup

Spolok priateľov Pavla Straussa rok 2003:

1. Mons. Ján Kuboš
2. MUDr. Martin Jančuška
3. PhDr. Ľubomír Raši, PhD.
4. Ing. Jozef Šišila, CSc.
5. MUDr. Jozef Strauss
6. MUDr. Zuzana Straussová
7. Mgr. Pavol Ondřík
8. doc. PhDr. Tomáš Pružinec, PhD.
9. doc. PhDr. Ján Gallik, PhD.
10. Mgr. Enzo Passerini
11. RNDr. František Mikloško
12. MUDr. Juliana Gregová
13. prof. ThBibl. Lic. ThDr. Anton Tyrol, PhD.
14. Mgr. Stanislava Moyšová, PhD.
15. doc. Mgr. Marcela Andoková, MA, PhD.
16. prof. PhDr. Tibor Žilka, DrSc.
17. prof. PhDr. Marta Žilková, PhD.
18. MUDr. Kornel Kapinay
19. doc. Mgr. Ivan Petránský, PhD.
20. doc. ThDr. Ľubomír Hlad, PhD.
21. ThDr. Peter Fogaš, PhD.
22. ThDr. Martin Koleják, PhD.
23. Mesto Liptovský Mikuláš
24. Mgr. Imrich Gazda, PhD.
25. doc. Mgr. Marek Babic, PhD.
26. RNDr. Jozef Voskár
27. Ing. Eduard Vokal
28. prof. PhDr. Jozef Leikert, PhD., Litt. D.
29. ThDr. Vladimír Šosták, PhD.
30. Mgr. Katarína Matušková
31. Anna Ondrejková
32. Ing. Arch. Lea Rybáková
33. Ing. Radislav Kendera, PhD.
34. Mgr. Božena Brišáková
35. Ing. Miroslav Ciglian
36. Mgr. Ing. Stanislav Culka
37. Mgr. Ing. Ján Blana
38. Bernadeta Javorská

Veraje dejín praskajú, kolesá osudov škrípu ako zriedkakedy v dejinách ľudstva. Človek, kresťanský človek vynaložil niekoľko stáročné úsilie na to, aby vyšiel zo seba. Myslel, že sa oslobodí tým, že sa zbaví samého seba a všetkých mravných a bytostných záväzkov. Ale s košľou zvliekol aj kožu. Čo zvýšilo, je žalostná duševná kostra tvora, ktorý myslel, že bude slobodnejším a novším, keď dušu nahradí strojovým výkonom, mravnosť fyziológiou a intuíciu a ducha organizáciou.

Pavol Strauss – Ecce Homo (1992)

Tvorba ako rezistencia, spôsob prežitia, pestovanie trvania existencie

„Nenávidím svoj čas z celého srdca, človek v ňom zomiera od duchovného smädu.“

Antoin de Saint Exupéry

„Toto je u nás doba veľkého umierania ducha.“

Pavol Strauss

Všetko je v jednom. Nevie, či táto veta je v textoch Pavla Straussa, ale jej forma a význam ho vystihuje. Toto je dojem, ktorým by sa dal autor charakterizovať. Preto sa zdá taký úžasný, nedostupný, protirečivý,

nevysvetliteľný a nevyložiteľný. Preto ho s chuťou čítajú, prípadne i citujú (náležite či nie celkom náležite), a preto ho tak radi a ľahko aj opúšťajú a zabúdajú. Niečo ako Bibliu alebo Písmo. Odborníci aj bežní čitatelia. Je to príliš náročný spoločník, namáhavý a v jednoduchosti nepochopiteľne zložitý. Vo všetkej svojej skromnosti požaduje maximálne sústredenie na každé slovo, lebo inak uniká význam. Žiada prekročiť tieň vlastných intelektuálnych lektúr, otvoriť sa jeho systému myslenia, tolerantne vnímať jeho zažitú, preskúmanú, ostro reflektovanú skutočnosť a uvažovať o nej v jeho koordinátoch. Zniest paradoxy: ťaživú skepsu a ostrú iróniu, ktorá je všeobecná a nikdy ju neorientuje len mimo seba. A rovnako zniest a uveriť jeho harmónii vytvorenej z nulových možností...

Strauss a jeho dielo, to je tá odvrátená, skrytá, neinterpretovaná, málo evidovaná a poznaná tvár slovenskej intelektuálnej skutočnosti 20. storočia. Jeho život a reflexia vlastnej existencie nesú v sebe azda všetky symptómy vývinu dejín krajiny, v ktorej ako vnútorný emigrant prežil skoro celý život.

Pavol Strauss tvrdí, že „každé písanie je autobiografické“¹. Začína ako básnik, a to v jazyku filozofov – v nemčine, jeho druhej materskej reči. Žitá skutočnosť ho však núti pokračovať žánrami, ktorými sa dá k nej priamejšie vyjadriť: denníkom, esejou, aforizmom. Jeho umelecké vyjadrenia sú skutočne žánrovo nezakryté autobiografické, najmä faktografické denníky. Aforizmy svojou skúsenostnou bázou sú vlastne koncentrátom zažitého

a prerozmýšľaného. Rovnako ako eseje a poézia sú natolko reflexívne, že nebyť miestami až prísne zachovanej formy básní, tvorili by paralelu k spomínaným útvarom. Autorov intelekt preferuje pojmovosť a diskurzívny dialóg pred príbehom. Preto smeruje jeho tvorba vždy k abstrakcii, preto sa vidí ako elitná, miestami kontroverzná, a tým nejasná, nejednoznačná. Strauss je presvedčený, že vývin sa nesie práve a len na myšlienkach: „Národy žijú a prežijú len vo svete myšlienok. Od reprodukcie deja po abstrakciu“ (s. 76). Tvorca množstva brilantných aforizmov nevyužíva pritom šancu vyrozprávať v biografiách či denníkoch pointovane anekdoty zo svojho života². Aj obraznosť je prítľmená³, všetko predstihuje aj vo veršoch reflexia a intelektuálny diskurz. Tento je však opačne tu priam výrazne poetický. Podstatou Straussovej poetickosti je paradox, rytmus a hudobnosť.

Roky inferna verus sloboda

Dialogickosť je jednou zo základných vlastností Straussových textov. Hovorí sám so sebou a provokuje takto iných k mysleniu. Jeho životnú filozofiu zachytávam bezprostredne cez autobiografiu *Človek pre nikoho* (DAKA, Bratislava 2000. Z tohto diela sú všetky následne uvádzané autorove citáty), ktorá je existenciálnou reflexiou zmyslu jedného ľudského života. Za názvom tejto autobiografie by mal byť otáznik, pretože jeho význam nie je len konštatujúci, ale je otázkou na množstvo a zmysel entít, ktoré ľudský život podmieňujú a tvoria. Otázka sama o sebe je pre Pavla Straussa jedným z kľúčových inštrumentov myslenia. Spyujú sa nielen jeho provokačné vyhlásenia, ale na začiatkoch mnohých reflexií sú nastolené vecné otázky, ktoré autor napokon urobí predmetom jednotlivých pojednaní.

Na konci tohto kolotoča, v ktorom rotujú jednotlivé ťažiskové problémy tak, že nevieme určiť, kde je ich začiatok a kde koniec, je definícia: „Najmúdrejšou odpoveďou je otázka“ (s. 173). Ale odpovedí na ňu skúmový mysliteľ nenachádza. Záhada ostáva záhadou. Tento princíp sa týka života ako celku, ktorý má končiť ako otvorená možnosť pre iný život: „...Aby sa život mohol skončiť ako

otáznik pred novým životom. Veď všetko i tak bolo otázne, otvorené“ (s. 173). Ide o spôsob myslenia, ktorý myslenie evokuje a zdanlivo rozpletá. Výpovede koncentruje do výrokov, ktoré vyzerajú ako výsledok, ale môžu byť rovnako aj začiatkom. Jednoznačné sú len pochybnosti: „A všetko ostáva otázne a každý je otáznikom pre každého, a nepriznane (-) i pre seba“ (s. 159). Straussovo dielo je demonštrácia tejto inštrukcie. Je koncentrované v sebe, a predsa otvorené, preto sa vidí také zložené a nerozlúštiteľné. Reflexia ako záchrana, obrana pred technickou civilizáciou, alebo neskôr pred redukovanou civilizáciou a kultúrou v totalitných systémoch.

Na začiatku 20. storočia a neskôr, keď sa ukázalo pestovanie myslenia ako oprávnené a podstatné voči napredovaniu techniky, ktorá zlyhávala stále znova v dvoch svetových apokalypsách na ľudskom faktore, na chuti človeka ovládať a mať moc, zaoberajú sa touto otázkou základného diela *Der Untergang des Abendlandes* (Zánik Západu) hovorí Oswald Spengler o „faustovskej vášni, ktorá zmenila povrch zeme“ a ďalej: „... Stroj sa považoval za pekelný, a právom. V očiach veriaceho človeka znamená zosadenie Boha. Kauzalita sakrálného vydáva človeka napospas... (-) Všetko, čo je rozhodujúce, sa sťahuje dovnútra“⁴. Gabriel Marcel nachádza k tomu u Goetheho verš, ktorý vysvetľuje „faustovskú vášeň“: *Ihr einziger Trieb ist, Neues zu erfinden.* („Jedinou vášňou je vynachádzať nové“)⁵.

V druhej polovici 19. a začiatkom 20. storočia sa kultúrna civilizácia vzoprela tlaku techniky, umenia „zvnútorne-li“ a stali sa miestom skúmania človeka a prejavom jeho individuálnej schopnosti vnímať svet. Rozličné centrá Európy, ale aj Ruska a Ameriky, boli prepojené vzájomným spoznávaním sa umelcov a mysliteľov, pričom sa v tom čase tieto dve činnosti nevyučovali, ba naopak sa dopĺňali a vytvárali dojem, že komplexná osobnosť má právo na vlastnú filozofiu života a tvorby.

Príkladom na to blízky Pavlovi Straussovi bolo prostredie Viedne⁶, kde začal študovať medicínu v roku 1931. K medicíne, ale aj do medzivojnového kultúrneho prostredia Viedne neprichádza náhodne. Tu sa začína naplňovať jeho životom potvrdená primárna skúsenosť: „V živote mnohé, čo vyzerá ako náhoda, sa ukáže nevyhnutnosťou“ (s. 174).

Jeho vzťah k medicíne možno podmieniť dvojnásobne: vrodenu srdcovou chorobou matky, ktorú nadovšetko miloval a ktorú zavčasu stratil (zomrela ako 42 ročná). S chorobou ako fenoménom sa stretáva od malička aj cez prax starého otca Kuxa – mestského lekára v Liptovskom Mikuláši, ktorý, podľa ústnej informácie J. Rybáka založenej na nepublikovaných archívnych materiáloch, svojmu vnukovi – gymnazistovi o Viedni často rozpráva. Mikuláš ako staré kultúrne centrum dnešného stredného Slovenska, v ktorom bola prvá ľudová knižnica už v r. 1829, prvé slovenské divadlo, prvé noviny...⁷, v ktorom sa narodil a žil Jan-ko Král – básnik, ktorého reflexie a vízie patria k počiatkom slovenskej básnickej moderny – poznačilo výchovu a lektúru mnohých vynikajúcich osobností (Nevan, Rúfus a i.) slovenskej kultúry, ktoré absolvovali slávne mikulášske gymnázium, navštevovali literárne krúžky a koncerty...

Mestské kultúrne kruhy boli na Slovensku vždy viacjazyčné, takže aj Pavol Strauss hovoril rovnako dobre po nemec-ky a po francúzsky ako po slovensky. Toto všetko spolu s vášňou pre hudbu, ktorá mu po celý ďalší život nahrádzala matku, od ktorej vzťah k hudbe a jej interpretácii získal, bolo vynikajúcou výzbrojou do kultúrneho sveta Európy. Mladý študent má však ešte niečo, čo vtedajšia Viedeň už postráda: nádej a úsmev. Viedenských intelektuálov o to obral narastajúci kapitalizmus⁸ a neskôr najmä následky prvej a druhej svetovej vojny následky, Pavla Straussa až fašistická a následne socialistická totalita.

Mladý Strauss prichádza do Viedne plný nádejí. Spätne túto etapu života sám charakterizuje ako „... duchovný svet zažatý sviecou hľadajúcich srdc“. Tento duchovný svet zahŕňa mená ako: „Girardi, Peter Altenberg, Schnitzler, Hofmannsthal, Mahler, Brahms a Bill-roth, Karl Krause, Moisi, Aslan a Robert Musil“, počíta k pocitu vlastného rastu spätne Kaisertreu Operu, Burgtheater až po heurigery.“ (-) „Muselo to byť milé mávnutie rakúskej nonšalantnosti, na ktorú bolo adaptované lahodné detstvo“ (s. 171), podotýka v spomienkach už zrelý Pavol Strauss. Identifikácia šťastného („lahodného“) detstva s „rakúskou nonšalantnosťou“ vyjadruje pocit slobody a zároveň kultivovanosti a elegancie štýlu (ak spomína K. Krausa), azda už aj tušenie zdravej skepsy a realistickej pravdivosti výpovedí (ak spomína P. Altenberga, ktorý podnietil spôsob tvorby

R. Musila, ktorého dielo *Muž bez vlastnosti* spolu s dielom M. Prousta Straussa fascinovalo) (s. 159). „Lahký ošial mladosti mal na dne brázdu starosti, vrásku smrti“ (s. 99). „Lahodné“ detstvo zatienené chorobami a prípadmi pacientov starého otca Kuxa (jeho úmrtie počas gymnaziálnych štúdií), ale najmä stálou hrozbou straty matky, sa vo Viedni spojilo s tým, čo pre prvé dekády 20. storočia v umení W. Hofmann nazval „Erwachen zum Tode“ („Prebudenie sa do smrti“)⁹. Smrť bola jedným z kľúčových motívov moderny, diel autorov, ktorých Strauss obdivoval (R. M. Rilke, F. Werfel, F. Kafka a i.).

Po dvoch semestroch vo Viedni pokračuje Strauss v štúdiách v podstatne odlišnej klíme na pražskej Karlovej univerzite. Tu zažíva roky prvej konverzie ako sám nazýva svoj príklon k ľavicovo orientovaným intelektuálom. Tento proces je celkom prirodzený, pretože zapadá aspoň do dvoch zjavných súradníc. Rozhodujúce je tu Straussovo sociálne cítenie, ktoré „nasal“ pri pozorovaní práce lekára Kuxa, ktorý nikdy neodmietol a bezplatne liečil slovenských chudobných. Toto vedomie sociálnej empatie spájalo v medzivojnovom období väčšinu slovenských intelektuálov a umelcov bez ohľadu na politické či konfesijné presvedčenie. Od sociálneho cítenia je už len krok k uvažovaniu o riešení sociálnej otázky a životných potrieb núdzných más. Marxizmus sa tu videl ako reálne východisko, zdanlivo fungujúce v Rusku. Mnohí umelci moderny a avantgardy boli spočiatku, či priebežne členmi a sympatizantami komunistického hnutia. Vízia spravodlivého rozdeľovania vo svete, dostatku pre všetkých, a tým umenšenia ľudskej biedy a utrpenia, nemohla stáť v protiklade s pestovaným a kultivovaným vzťahom k človeku, s humanizmom umelca a budúceho lekára.

Ak sa „vnútro“ mladého Straussa začína v Prahe búriť „proti lapidárnym nezrovnalostiam a nespravodlivostiam čoraz prítomnejšej neistoty sveta“ (s. 171) práve príklonom k marxizmu, netrvá táto etapa dlho. Hrozivé kontúry tejto „nádeje“ sa ukážu, keď v roku 1936 Stalin zakáže operu Šostakoviča. Straussovým „vnútrom“, živým hudbou, otrasie táto nová neistota a vedie k rozchodu s marxizmom. Túžba po vnútornej istote však ostáva. Ona otvára aj významové konštanty zbierok vydaných počas štúdií v Prahe po nemecky („Die Kanone auf dem Ei“ a „Schwarze Verse“, obe 1936-37). Krehkosť tu stojí zjavne proti niči-

vej sile a hrubosti. Skepsa a sklamanie sa zrkadlia v prevažujúcej čiernej farbe veršov.

Ako absolvent pražskej univerzity ostáva po promócii niekoľko mesiacov pracovať na 1. internej klinike u prof. Schmidta. Neskôr narukuje a na vlastnú žiadosť je v roku 1939 preložený na Slovensko do plukovnej ružomerskej nemocnice. Tu spoznáva rodinu konvertitov Munkovcov a kanonika Kožára, ktorí ho privedú k jeho druhej, tentoraz poslednej konverzii na katolícku vieru. Cesta hľadania sa tým zdanlivo uzavrela. Kultivované vnútro autora natoľko presahovalo, že reagoval až hrdinsky a zdanlivo proti sebe, strácajúc v takých momentoch pud sebazáchovy. To bola jeho schopnosť komplexne reflektovať deje okolo seba, neustrnúť natoľko, aby sa detský výkrik „Král je nahý!“ stal nemožnosťou.¹⁰ V diele *Sein und haben* (Byť a mať) sa G. Marcel, ktorého diela mal P. Strauss neustále poruke, zmieňuje o „reflexii druhého stupňa“, spojenej s intuíciou, čiže s „účastou“ (Teilhabe).¹¹ Ten istý filozof zamýšľajúci sa nad vzťahom technickej civilizácie a prirodzeného ľudského prostredia, pripisuje práve lekárskemu povolaniu komplexnosť videnia človeka¹². Celistvé videnie dejov historických alebo tých, ktoré prebiehali vo vnútri, znamenali skutočne „reflexiu druhého stupňa“, t. j. pozorovanie smerom k sebe, ale aj navonok, t. j. v zmysle vnímania rovnocenne hodnotnej existencie a účelnosti aj tých najmenších čiastočiek vesmíru.¹³

Straussov dôraz na človeka, ktorého vníma nielen ako lekár, ako objekt diagnostikovania, ale ktorého reflektuje aj ako umelec moderny, sa mu javí ako súvislosť ideí: „A každý život je zvláštna zostava myšlienok. A každý človek je zvláštna kozmická rovnica myšlienok. Preto nik nie je zbytočný (s. 152-3). Takéto poňatie, dôraz na individualitu a zároveň na elementárnosť existencie je nielen absolútne demokratické predpokladanou rovnosťou šancí, ale je presvedčivé aj z osobitého hľadiska lekára – humanistu, vedomého si Hypokratovej prísahy, a nakoniec aj z hľadiska kresťanského univerzalizmu, ktorý neselektuje medzi stvorenými entitami. Takto sa u Straussa prirodzene spája politické s povolaním a najvnútornejším svetónázorovým a náboženským presvedčením.

Zdalo by sa teda, že je nakoniec všetko v poriadku. Podľa Romana Guardiniho: „To podstatné sa (□) môže odohrávať

iba zvnútra. (-) A tak človek musí zaujať miesto v sebe samom. Musí si vytvoriť priestor, ktorý bude vyhradený len pre neho, a odrážať od neho nápor verejnej sféry.¹⁴ Avšak Straussov hodnotový systém, získaný výchovou, štúdiom na zahraničných univerzitách, ovzduším prvej ČSR, slobodným hľadaním, strácaním a nájdením vlastnej cesty, s ktorou by sa mohol vnútorne stotožniť, čo bolo – znova treba podčiarknuť – pre jeho existenciu podstatné, narážal na životnú realitu storočia a krajiny, v ktorej sa rozhodol napriek všetkému ostať žiť.

Spätne sám rekonštruje dobové reflexie a vlastné zážitky formou otázok: „Prečo som musel žiť vo svete, kde vo všetkom bol možný len rozbeh?“ (s. 78). Znova možno citovať Guardiniho, ktorý na margo manipulácie človeka štátom poznamenáva: „Povolanie je priesečníkom života jednotlivca a celku. Miestom, na ktorom jednotlivec stojí v sústave spoločenského celku a kde tento celok žije z pôsobenia jednotlivca. Musím mať možnosť sám si zvoliť toto miesto. Nesmie mi ho prideliť žiadna inštitúcia. (-) Sloboda práce a povolania najskôr odumiera vnútorne, keď sa tak stane, vzniká priestor pre vonkajšie zotročenie.“¹⁵ Straussa zachytili dve totality, z ktorých ani jedna nepotrebovala individuálny osobnostný, humanistický, či umelecký prístup a prínos. Z fašistickej len tak – tak zázrakom vyviazol¹⁶ a v socialisticko-komunistickej uviazol na celý život. Čas verejného pôsobenia, prejavu a profesionálneho rastu P. Straussa bol obmedzený pod hrozbou straty existencie počas Slovenskej republiky. Ako cez vojnu prenasledovanému sa mu ešte raz dostáva šanca po roku 1945. Má možnosť vybudovať oddelenie nemocnice v Skalici, overovať si vedecké poznatky v chirurgickej praxi, naplno ich rozvíjať a následne publikovať... kým nenarazí jeho slobodný duch na obyčajnú, malú ľudskú ješitosť, z ktorej prevažne úbohý socialistický nesy- systém pozostával po tom, ako sa zbavil svojich pôvodných intelektuálov a kvalitných stúpcov. Spontánne a bez uvažovania, neuvedomujúc si nebezpečenstvo a používajúc svoje právo na osobný názor, ožýva sa voči nezmyselnému nariadeniu lokálneho funkcionára a „...Vzápätí sa všetko zadrhlo. Len pár rokov na vlastných chirurgických nohách, v Skalici a ináč napospas malým dušičkám a závistlivcom. Rozbeh v článkoch a knihách a potom sa všetko zadrhlo. To je tragédia tejto krajiny, že každé čisté oduševnenie a nadanie sa dostane pod odkvap hlúpej, raz politicky, raz ináč podfarbenej nežičlivosti“ (s. 78).

Práve v tom čase sa začína jeho skutočné, dlhotrvajúce inferno. Sloboda a rozlet ducha sa musí odteraz obmedziť na vlastné vnútro: tvorbu, odborný rast a konkrétnu pomoc ľuďom v rámci daných a obmedzených možností. „Chciet a nemôcť pomáhať radou a činom, to je pre fanatického lekára hrozná šťacia spoločenského a ľudského inferna. I takto je možná implantácia invenčného bezvetria do mladej duše“ (s. 163). Pociť inferna v socializme je veľmi podobný tomu istému v časoch fašizmu: „...Ale je to ťažšie chodiť po čerstvom dopoludňajšom meste ako nevidená a chcene neviditeľná tŕňa svojej vlastnej životnej možnosti“ (s. 117).

Obidve totality, ktorými museli slovenskí intelektuáli krátkodobo alebo dlhodobo prejsť, poznačili každého z nich inak. Strauss ich charakterizuje nasledovne: „Pohreb zaživa. To vie byť dvojité. To je stále zmŕtvychvstávajúci život v koncentrákoch, kde ešte pred niekoľkými rokmi žili tridsaťkiloví ľudia, živé múmie, kde hravo strieľali zdravých ľudí do tyla, kde ľudia zaživa roztrhali zbesnení psy na radosť esesákov a ich sadistických pánov. Kde splynovali milióny nevinných ľudí. Kde sa lekári dali do vivisekcií a vražedných pokusov hlúpych zákrokov. Kde sa systematicky vyvražďovali ľudia rozličných nácií a rás. Kde jedni smeli žiť a iní nesmeli. A na všetko to sa zabudlo.

To bol jeden typ pohrebov za živa. A druhý sa valí ako hmla zasa na istý druh ľudí. Čo je už človek za zvrhlý tvor, že mu nestačia vojny a iné typy masových vražd, že sa pokúša stále novými spôsobmi rozdeliť ľudí na tých, čo smú žiť a tých druhých, vyvrheľov, ktorým však nestačí len žiť, a tých kántri umlčivaním!“ (s. 153).¹⁷

Strauss diagnostikuje u seba bolesť – nad nemožnosťou slobodne žiť a tvoriť, nad násilím, nad povrchnosťou, ktorej je svedkom. Zároveň však si uvedomuje, ako to v ňom pracuje, nachádza tvar v písomnej podobe, a napokon uvedomuje si význam bolesti aj z kresťanského hľadiska. „No – a často sa teším, že to ešte bolí...“ (s. 124). Precitovať, aj keď bolestivo, znamená ešte žiť. V rokoch inferna zachraňuje teda Pavla Straussa reflexia doby a diania, zameranie do vnútra a sloboda myslenia a pociťovania.

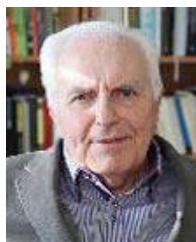
Mária Bátorová

(S povolením autorky prevzaté z monografie **Paradoxy Pavla Straussa**, 2006)

Poznámky:

- 1 Pozri k tomu: Strauss, P.: Človek pre nikoho, DAKA, Bratislava, 2000, z toho kapitoly Keď sa kníšu konáre spomienok, spadnú kadejaké plody, s. 162 a n.
- 2 c. d., s. 165.
- 3 c. d., s. 15.
- 4 Oswald Spengler: Der Untergang des Abendlandes. Zitiert nach: Marcel, G.: Der Untergang der Weisheit. Die Verfinsterung des Verstandes. Heidelberg: F.H. Kerle Verlag, 1960, s. 19 – 22.
- 5 c. d., s. 22.
- 6 Pozri k tomu: Die Wiener Moderne. Literatur, Kunst und Musik zwischen 1890 und 1910. Herausgegeben von Gotthart Wunberg. Philipp Reklam jun. Stuttgart, 1981
- 7 Pozri heslo: Gašpar Féjerpataky-Belopotocký. In: Slovník slovenských spisovateľov, Bratislava: Obzor, 1984, s. 131, 132.
- 8 Situáciu Viedne v jej paradoxnom vývine na prelome storočí pozri v: Schorske, C.: WIEN. Geist und Gesellschaft im fin de siècle. S. Fischer Verlag Frankfurt am Main, 1982, totiž na jednej strane narastajúci kapitalizmus umožnil nebývalý blahobyt prejavujúci sa v architektúre (výstavba tzv. „Ringov“ a i.), v životnom štýle (zábavy, kabarety, opereta a i.), vo výtvarnom umení (pompéznosť H. Makarta a i.), na druhej strane však literatúra a fotografia zachytáva neúprosnú skutočnosť – stereotyp, dekadentný pocit nudy, chudoba a pod.
- 9 Hofmann, W.: Hans Makart. Das Erwachen zum Tode. In: Experiment Weltuntergang. Wien um 1900. Hrsg. Werner Hofmann. Prestel-Verlag München und Hamburger Kunsthalle, 1981, s. 9 – 20.
- 10 Strauss, P.: c. d., s. 170, 171.
- 11 Marcel, G.: c. d. s. 36 a n.
- 12 Tenže, c. d., s. 16.
- 13 Strauss, P.: c. d., s. 164.
- 14 Guardini, R.: Sloboda a zodpovednosť. Dobrá kniha: Trnava, 2001, s. 28 – 29 (Pôvodne: G.R.: Freiheit und Verantwortung. Die Weisse Rose – Zum Widerstand im „Dritten Reich“. Matthias Grünewald – Verlag, Mainz, 1989).
- 15 Guardini, R.: c. d., s. 63, 64.
- 16 Rybák, J.: Chronologický prehľad života a tvorby Pavla Straussa (1912–1994) v knihe Človek pre nikoho, s. 176 – 184.
- 17 Romano Guardini rozlišuje medzi rozličnými druhmi ničenia ľudských existencií v dejinách a konštatuje výnimočnosť fašizmu: „...Mohli by sme si však myslieť, že mnohí z nich by odpovedali aj inak. Napríklad taký Pascal, ktorý už tušil, kam môže viesť novoveký dôraz na rozum, Goethe, ktorý sa hrozil nadvlády techniky, Jacob Buckhardt, ktorý sa vzdal nádeje, že moderné ľudstvo vôbec ešte môže mať budúcnosť dôstojnú človeka – tieto osobnosti boli azda dostatočne pozorné, aby si všimli, že tu sa stalo niečo iné, ako keď nejaký primitívny kmeň vyčína v ošiali ničenia alebo keď Huni pustošili Európu. Bolo by im zrejme, že tu sa hlbinné inštinkty bezprostredne spojili s racionalitou a s technikou a tak vzniklo niečo, čo tu ešte nebolo: jednota neľudskosti a stroja“ (podč. R. G.), c. d., s. 41.

Aforizmus ako žáner

Aforizmus (z gréc. aforismos = vymedzenie): výpoveď alebo súd, ktorý stručne a vtipne vyjadruje životnú pravdu, jednu myšlienku, morálnu zásadu. Najkratší samostatný literárny prozaický žáner, evidovaný často ako jednoduchá forma. Krátka, pregnantná literárna forma, reflexívneho, prípadne satirického charakteru (Vlašín a kol., 1977, s. 12). Podstatnou vlastnosťou je britká myšlienka, založená na neobyčajnom porovnávaní, zovšeobecnení alebo paradoxu (Mocná – Peterka a kol., 2004, s. 11 – 12). Mnohí ho pokladajú za príslovie intelektuálov (Žilka, 1987, s. 154). Rozdiel je v tom, že pokiaľ príslovie je súčasťou folklóru a nepozná konkrétneho autora, aforizmy vytvárajú významní spisovatelia, politici, filozofi, prípadne lekári, režiséri, herci. Pri výbere sa niekedy uvádzajú príslovia a aforizmy vedľa seba, neprihliada sa na ich rozlíšenie (Holinová, 1998, s. 104 – 120). Aforizmus vznikol a existoval aj pod rozličnými inými názvami: gnóma, sentencia, dictum, myšlienka, maxima, múdrosť, reflexia, dokonca aj ako vtip. Niekedy sa aforizmus zaraďuje medzi literatúru a filozofiu, čiže sa pokladá za hraničný žáner. Je nadmieru subjektívny, až provokačný, lebo predstavuje vyhranený názor svojho autora na život, na politiku, na ženy, na lásku, na morálku, na umenie a pod. Často je v protiklade s obecnými vyslovenými názormi, dominuje v ňom alternatívne myslenie, provokatívny, až kacírsky zámer nadpriemerného intelektu. Každý aforizmus má samostatnú platnosť, platí to aj v tých prípadoch, keď aforizmy vychádzajú knižne buď od jedného autora alebo ide o celú zbierku aforizmov viacerých autorov. Knižné publikácie vznikajú výberom z literárnych diel (Oscar Wilde, Pavol Strauss) alebo z ústnych prejavov (Winston Churchill). Aforizmy jedného autora v samostatnej knihe sú zväčša tematicky rozdelené na časti: Moudrost a vtip Oscara Wildea vo výbere a preklade Alexandra Tomskeho majú až 17 kapitol (Wilde o sobě; Bon mot; Ženy a muži; Morálka a zásady; Politika jen politika; Umění a literatura a pod.); aforizmy Pavla Straussa pod názvom Úsmev nad úsmevom (Myšlienky + aforizmy) vo výbere Júliusa Rybáka pozostávajú až z 22 častí (V chráme samo-

ty; Brána bolesti; Umenie smrti; Dobro a zlo; Lekár medzi ľuďmi; Veda a umenie; Mladosť a staroba; Paradoxy a pod.). Výber sa obyčajne realizuje vyselektovaním britkých myšlienok z dlhšieho epického či dramatického textu alebo z viacerých textov. Aforizmus pôvodne obsahoval dôležitý poznatok niektorého vedného odboru. Zväčša pozostáva z jednej vety, ale to nie je pravidlom. Vždy však sprostredkuje nové, neznáme súvislosti. Jeho vety sú obyčajne symetrické, obsahujúce prirovnanie, protiklad alebo rozpor. Pôvodne je to duchaplný výrok známeho autora, politika, diplomata či predstaviteľa inej spoločenskej oblasti. Väčšina aforizmov sa vyskytuje v umeleckom diele ako súčasť textu. Niekedy sa hovorí aj o aforistickom štýle, týka sa to hlavne autorov, ktorí sa vyznačujú stručným vyjadrovaním a bohatým zastúpením originálnych myšlienok (Hrabák, 1973, s. 233). Zo slovenskej literatúry sa najviac aforizmov nachádza práve v tvorbe Pavla Straussa, ale aj básnici či humoristi sú často autormi aforizmov (Tomáš Janovic, Stano Radič).

Aforizmy sa obyčajne zakladajú na kontraste, ktorý odкрýva duchaplnosť ich autora (Žilka, 2011, s. 26 – 27). Ak sa vyskytujú v texte či v ústnom prejave, sú znakom výnimočného intelektu, preto sa s ním najčastejšie možno stretnúť u autorov s vysokým stupňom vzdelania a ostrovtipu (Johan Wolfgang Goethe, Bernard Shaw, Anatole France, Karel Čapek, Oscar Wilde, Lev Nikolajevič Tolstoj, Winston Churchill). Aforizmy sa niekedy vydávajú aj osobitne v knižných publikáciách. Svedčí o tom kniha Aforizmy troch tisícročí, ktorá vyšla vo vydavateľstve Tatran v roku 1972. Vydané aforizmy zozbieral a zostavil Ján Brezina. Podobne postupoval aj Ján Lenčo, perly rozumu vybral a zostavil z diel rozličných autorov, výber ani nezúžil iba na spisovateľov; je pritom zaujímavé, že zostavovateľ preferuje autorov, ktorí v iných výberoch nemajú také zastúpenie. – Jean Paul, Georg Christoph Lichtenberg, Lev Nikolajevič Tolstoj (Lenčo, 2000, s. 172 – 183). Možno tu uviesť príklady na aforizmus od viacerých známych autorov: Ťažko je ľúbiť ženu a súčasne robiť niečo rozumné (L. N. Tolstoj). Keby ste vedeli, aká veľká je ženská zvedavosť! Takmer taká ako mužská (O. Wilde).

Život je pomalé strácanie všetkého, čo milujeme (M. Maeterlinck).

Najlepší spôsob, ako stratiť dôveru a úctu mladých, je – dávať im nekonečné rady (E. Hemingway).

Ženy majú skvelý inštinkt. Vysnorila všetko okrem toho, čo je zrejmé (O. Wilde).

Aforista je mysliteľ, šetriaci papier (P. Strauss).

Niektorí umelci či vedci sú ako cibuľa. Možno šúpať list po liste – jadra sa nedošúpeš (P. Strauss).

Tragédia literatúry je, že tí, čo sú vtipní, nepíšu, a tí, čo píšu, nie sú vtipní (P. Strauss).

Odmietnutie chvály je vyjadrením túžby byť pochválený dvakrát (F. Rochefoucauld).

Aforizmus ako žáner má dlhú tradíciu, najskôr sa objavuje v odbornej literatúre, predovšetkým v medicíne. Starogréckej zbierke Aphorismoi sa nachádzajú návody na zdravie, na diagnostiku a liečenie. Vznikol teda v antike ako literárna forma poučky, definície či regúl medicínskeho odboru, treba tu spomenúť tzv. Corpus Hippocraticum, čiže Hippokratovu zbierku lekárskeho aforizmov. Hippokratova tradícia našla svojich pokračovateľov v stredoveku, ba aj v novoveku. V tejto súvislosti treba spomenúť slávneho holandského lekára Hermana Boerhaave, autora zbierky medicínskych poučiek Aphorismi de cognoscendis et curandis morbis (1709). Okrem medicíny však aforizmus bol známym vyjadrovacím prostriedkom aj v iných vedných disciplínach: a/ vo fyzike (Aphorismi Physici, seu physicae peripateticae principia breviter ac dilucide proposita, 1646); b/ v astronómii (Gerolamo Cardano: Aphorismorum-astronomicorum segmenta septem); c/ v teológii (Aphorismi Doctrinae Iesuitarum et aliorum aliquot Pontificiorum Doctorum, 1609); d/ v politike (Raimondo Montecuccoli: Aphorismes sur l'art militaire, 1670); e/ vo psychológii (Otto Liebmanna: Psychologische Aphorismen, 1899). Aforistickú metódu spracovania poznatkov v nesytemovej podobe využil Francis Bacon vo svojom spise nové Organon (1620), v ktorom oproti Aristotelovi zastáva odlišný názor ako prísť k novému spôsobu poznávania; podľa neho nové po-

znanie má vychádzať zo zmyslovej skúsenosti (empírie), čiže sa musí opierať o pozorovania, experimenty, zozbierané fakty, následne zmyslové údaje treba zovšeobecniť. Tým sa F. Bacon odkláňa od scholastickej špekulácii a obracia sa k poznaniu na základe skúsenosti, čiže k empirizmu a induktívnej metóde (Mocná – Peterka a kol., 2004, s. 12). Aforizmus v dnešnom zmysle slova je porenosančným výtvorom, lebo je založený na empirii, na skúsenostiach, ktoré autori dokážu stručne a vtipne zovšeobecniť a brilantne vyjadriť.

Rozšíreným žánrom sa stáva vo Francúzsku v druhej polovici 17. storočia. Najmä François de La Rochefoucauld (1613 – 1680) a jeho tvorba má zakladateľský význam pre tento žáner. Jeho hlavným dielom je zbierka aforizmov, morálnych sentencií, tzv. maxím, *Réflexions ou sentences et maximes morales* (Reflexie alebo sentencie a maxímá, 1665). Popri ňom sa často spomína aj Blaise Pascal (1623 – 1662), ktorý bol náboženským filozofom, iniciátorom kresťanského existencializmu. Aj on významnou mierou prispel k aforistickej tvorbe. Pascalove náčrty apológie kresťanstva vydali posmrtné jeho priatelia pod názvom *Pensées sur la religion* (Myšlienky o náboženstve, 1669).

V 19. storočí sa naďalej rozvíjal tento žáner najmä vo vedných disciplínach, ktoré ešte neboli úplne špecifikované. Na prvom mieste treba spomenúť filozofiu, hlavne dielo Artura Schopenhauera *Aphorismen zur Lebensweisheit* (Aforizmy o životnej múdrosti, 1851), ale aj Friedricha Nietzscheho, ktorého všetky texty sú presýtené aforizmami. Nemci sa všeobecne venovali tomuto žánru: G. Ch. Lichtenberg (*Aphorismen*), J. W. Goethe (*Maximen und Reflexionen*), M. Ebner-Eschenbach (*Aphorismen*, 1901), K. Kraus (*Spüre und Antispüre*, 1909; *Die chinesische Mauer*, 1910), F. Kafka (*Aphorismen über Sünde, Leid, Hoffnung und den wahren Weg* oraz Er).

Z anglických a amerických aforistov hodno spomenúť niektorých predstaviteľov: Halifax (*Thoughts and Reflections*), S. Johnson, R. Emerson, ale vrcholom je aj z hľadiska svetovej literatúry Oscar Wilde, ktorému aj prischlo meno „lorda paradoxov“ (Gazda – Tynecka-Makowska, 2006, s. 8). Mal zmysel pre humor, paradox a duchaplnosť, čo sa prejavuje nielen v jeho prozaických dielach, ale aj v dramatickej tvorbe. Práve prostredníctvom aforizmov vytvoril tzv.

konverzačnú drámu, v ktorej samotný dej je značne potlačený a dominuje v nej irónia, brilantný dialóg. Z jeho aforizmov boli zostavené aj samostatné publikácie, ako napr. výber Alexandra Tomskeho. Z aforizmov O. Wilda zostavovateľ vytvoril isté tematické celky, na ukážku možno uviesť príklady:

O sebe:

Zo všetkého najradšej hovorím o sebe – je to totiž jediná vec, o ktorej skutočne niečo viem.
Zamilovať sa sám do seba je začiatok romantického vzťahu na celý život.

O láske:

Keď niekto skutočne miluje, sú pre neho všetky ostatné ženy na svete mŕtve.
Mladí ľudia chcú byť verní a nie sú; starí chcú byť neverní a nemôžu.

O politike:

Len jedna vec je v Rusku celkom nemožná: reforma.

Život za dobrej vlády nebýva dramatický, život pod špatnou vládou je dramatický vždycky.

Aforizmy s politickým obsahom sú vhodnou zbraňou v rukách výborných rečníkov a svoj intelekt využívajúcich politikov, z nich osobitné miesto zaujíma Winston Churchill (1874 – 1965), ktorý bol nielen ironický vo svojich vyjadreniach, ale priamo sarkastický: „Človek nakazený islamom je nebezpečnejší ako pes nakazený besnotou“; „Dobry politik vie presne predpovedať, čo sa stane v budúcnosti. A potom, keď sa tak nestane, vie zasa vysvetliť, prečo sa tak nestalo.“ Dokonca aj v odpovedi dokázal brilantne využiť svoj postoj k osobe, ktorá bola voči nemu kritická: Lady Nancy Astor: „Keby ste boli mojím manželom, dala by som Vám do čaju jed!“ Winston Churchill: „A keby ste boli mojou manželkou, tak by som ten čaj vypil.“

Zo slovenských autorov aforistické myslenie najviac dominuje v tvorbe Pavla Straussa, Tomáša Janovica, ale treba spomenúť aj humoristov Stana Radiča a Milana Lasicu. Vďaka Júliusovi Rybákovi vyšli Straussove aforizmy aj knižne, originálne sú najmä jeho aforizmy z lekárskeho prostredia: „Existujú lekári, ktorí už slúžili niekoľkým pánom, ale nikdy nie – medicíne“; „Znakom zrelosti lekára je jeho skromnosť“; „V ťažkých situáciách sa ukáže, kto je pravým lekárom. Pravý lekár sa trasie o osud nemocného, nepravý o svo-

ju povest“; „Zdravie je interval medzi chorobami“ (Strauss, 1992, s. 106 – 113). Pokiaľ tvorba P. Straussa sa rozvíjala paralelne so svojimi rakúskymi rovesníkmi (H. Broch, R. Musil) a bola zväčša sústredená na prózu, Tomáš Janovic sa venoval najmä špecifickej básnickej tvorbe – epigramom. V súčasnosti však dáva prednosť práve aforizmom, často na princípe vytvárania opozít, niekedy v druhej časti použije ten istý slovný základ, ale protikladným významom: „Nepriateľ nespí? Aspoň sa nevyspí“; „Mýliť sa je ľudské. Preto sú tyrani neomylní.“ Inokedy sa prejavuje ako básnik, lebo aforizmus tvorí prostredníctvom metafor: „Treba veľa tmy, kým ľuďom začne svitať“; „Keď si opitý mocou, neriad“; „Slovenčina je presná. Čo zastaví trola? Kontrola.“

Aj keď nie každý aforizmus patrí do repertoáru literárnych textov s výrazným obsahom humoru, v mnohých prípadoch však práve táto vlastnosť v nich dominuje. Preto často tvoria aforizmy práve humoristi, aforistické myslenie charakterizovali aj literárne texty Milana Lasicu, aj jeho reakcie v televíznych programoch boli okorené vtipnou poznámkou s obsahom brilantnej myšlienky. Tvorbe aforizmov sa systematicky venoval Stano Radič (1955 – 2005), podľa dostupných prameňov bol autorom približne 1600 aforizmov, väčšina z nich odznela v rozhlasových alebo televíznych programoch. Keďže funkcia týchto relácií je založená na zábave poslucháčov či divákov, jeho aforizmy obsahovali aj humor: „Je lepšie, keď šéf na vašej manželke sedí, ako keby mal na nej ležať.“ S. Radič často dokázal vystihnúť absurditu z reálneho života: „Vysokoškolsky vzdelaný človek je ten, ktorý najprv študuje to, čo nechcel a potom robí to, čo neštudoval.“

Keďže humor často dominuje v aforizmoch, aj zbierky vtipov neraz obsahujú výstižné príklady tohto literárneho žánru. Ján L. Kalina do svojej knihy *Tisíc a jeden vtip* zaradil nielen niektoré aforizmy akoby vo funkcii vtipov, ale niektoré vtipy majú veľmi blízko k aforizmom. Možno tu uviesť ako príklad absolútne vtipy, ktoré podľa zostavovateľa prišli k nám z Budapešti. Doslovne píše: „Sú aforisticky úsporné a v snahe definovať ten-ktorý pojem sa vznášajú vo sfére čarovných metafor a absurdít. Táto absurdita je však niekedy tak blízko ku krutej realite, že až zamrazí“ (Kalina, 2019, s. 313):

- *Absolútne chudobný človek: Ten, čo aj zlatú žilu má z plechu.*
- *Absolútna nedôvera: Otvoriť ropovod a pozrieť sa doň, či ropa netečie opačným smerom.*

- *Absolútna mníška: Aj jej matka, stará matka a prastará matka boli mníšky.*

Absolútne vtipy však majú jednu vlastnosť, ktorá je nezlučiteľná s aforizmom. Nemajú totiž konkrétného autora, preto sú síce vytvorené na princípe aforizmov, ale jednoznačne musia byť zaradené medzi vtipy. Tým však nemožno vôbec spochybniť ich aforistickú úspornosť a vtipne vyjadrenú životnú pravdu či myšlienku.

Tibor Žilka

Bibliografia

Aforizmy Stana Radiča. Výber aforizmov z tvorby S. Radiča (eds. Radičová, I., Kelly, E., Kelly, P.). Bratislava: S. P. A. C. E., 2005, 226 s. ISBN 80-88991-28-5.

GAZDA, Gregorz – TYNECKA-MACHOWSKA, Slovina (eds.): Słownik rodzajów i gatunków literackich. Kraków: UNIVERSITAS, 2006. ISBN 83-242-0474-1.

HOLINOVÁ, Hilda (ed.): Židovská múdrosť. Bratislava: NESTOR, 1998, 351 s., ISBN 80-88801-53-2.

HRABÁK, Josef: Poetika. Praha: Československý spisovatel, 1973, 337 s. Bez ISBN.

KALINA L., Ján: Tisíc a jeden vtip po 50 rokoch. Učebnica v-tipológie a ž'artizmu. Bratislava: SLOVART, 2019, 485 s. ISBN 978-80-556-4361-8.

LENČO, Ján (ed.): Perly rozumu. Sprievodca po cestách múdrosti. Žilina: KNIŽNÉ CENTRUM, 2000, 183 s. ISBN 80-8064-083-1.

MOCNÁ, Dagmar – PETERKA, Josef a kol.: Encyklopédie literárních žánrů. Praha-Litomyšl: Paseka, 2004, 671 s. ISBN 80-7185-669-X.

STRAUSS, Pavol: Úsmev nad úsmevom. (Myšlienky + aforizmy). Bratislava: DAKA, 1992. 216 s. ISBN 80-900539-1-2.

TOMSKÝ, Alexander (ed.): Moudrost a vtip Oscara Wilde. Praha: LEDA – Rozmluvy, 2008, 216 s. ISBN 9-788073-351526.

VLAŠÍN, Štěpán a kol.: Slovník literární teorie. Praha: Československý spisovatel, 1977, 471 s. Bez ISBN.

ŽILKA, Tibor: Poetický slovník. 2. vyd. Bratislava: Tatran, 1987, 437 s. Bez ISBN

ŽILKA, Tibor: Vademecum poetiky. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Fakulta stredoeurópskych štúdií, Katedra areálových kultúr, 2011, 426 s. ISBN 978-80-8094-963-1.

Tri básne Pavla Ondříka

Sionské Turíce

Napísané v Likavke, na radosť z biskupskej vysviacky a na počesť nového spišského biskupa Františka.

Ó!

Daj mi Bože ešte silu
zosňať odloženú lýru,
daj mi silu splaknúť spevom,
splesť dušou,
splesť telom....!

Veď mi slová,
by som vyrkol chválu –
vidiac otca – brata –
Teba chváliac,
– svetu zjaviac –
Tvoju slávu....!

Vzbĺknuť ohňom lásky!
– (zo mňa? – buď už len prach) –
ale to svetlo, jas
bodaj stále žiari
nad našimi krajmi,
v srdciach našich,
vo svete nech nemá miesta
temnota a strach...

Majestátom zmĺkli štíty tatranské
i ich diety:

Branisko, Hoľa Kráľova,
hen – la Choč i Babia hora.

Bo z preplnenej náruče
skydlo Bohu
z neba požehnanie!
I povedal:
„Nate! Nie mi ľúto,
opäť doprajem,
požehnaním skropím túto zem...”

Jak bez matky
života niet,
bez otca
nie je Boh....!

Hukom zachveli sa lesy,
lúky, polia zkvitli krásou.
Aj tá zver – krotká i ľúta
tíško v poklon hlávky kloní.

Zaplesaj i ty, ľudie verný,
Spišiaci! Liptáci! Oravci!
Vystrojte chorovod,
Pána Boha
so mnou spevom chváľte,
že nám opäť otca dal!

Po rokoch sucha, hltania prachu
ozeleneli vrcholky Siona.

Prerval tuhú zem
a zkrúžil tvrdú skalú
výhon nový,
olivová ratolesť!
Radosť nesie,
nesie pokoj,
požehnanie nesie,
nesie blahozvesť...

Zmocni, mocný Ducha plam,
obži, oživ túto zem!

Aký krásny je dnes chrám!
Sám Martin s nami plesá!
Znejú spevy, žiaria tváre,
otvárajú sa nebesá...

Boží Oheň na nás schádza,
žirne tečú krizmy toky,
na hlavu, do duše, na srdce...

Nové – hľad! –
– Sionské sú tu Turíce!

Vitaj biskup,
vitaj kňaz!
Z našej zeme,
jeden z nás,
za pastiera,
za otca nám daný...

Vystri ruky, otvor srdce,
vdýchni všetkých do seba.
V láske Tvojej ku nám biednym
Božia sa javí veleba.

Svätý Mocný!
Svätý Silný!
Požehnaj
nám svoj dar!
Spolu s ním
nech raz i my
uzrieme v nebi
Tvoju tvár!

(10. októbra 2023)

Kde sú krvi zeme pramene...

(reflexia na POH Krvavé sonety)

*Kde sú krvi zeme pramene?!
A odkiaľ sa tá ľudská pojiť?*

*Ba i zver, čo žiť chce,
nezahála, nedrieme,
nesie v sebe –*

*– v čom i svet i zviera i človek –
sme svoji...*

*Preto iná, vyšná príčina
je toho, čo život dáva,
život tvorí,
na zemi čo prúdi
v oceánov prúdoch, morí,
v bylke slza
so svojím žitia darom,
v ľútej zveri kanie,
ba i v oku horí
a obožstvený tvor človečí
obetovať ju vie
a tiež iného
ňou ľahko zmorí...*

Kde pramení?

Či mokvá, siaka...?

Z akej skaly, z ktorej priehlbné?

Ktože mieša

čo život dáva,

oživuje živé,

i neživé, tiež len cez ňu žije...?

Ó ty krv!!!

I život i smrť,

ty Boží výron v svete prítomný...

22. februára 2023

+ + +

O sudbu ľudstva či sa báť...

O sudbu ľudstva či sa báť?

Či mu opäť umieračik zvoní?

Vôkol rôspust, špina, smrad...

*Za máčny mak nevies nájsť,
kto by dychom, obrazom svojim
človečenstva obraz strojl...*

*Za zhon, beh a chvat
predal pokoj a i každú cnosť...*

Len tu a teraz „byť a mať“,

nemysliac na nič,

na lásku, obetu, statočnosť,

tým menej na večnosť...

Prázdno duní nie len svetom...

Vykradnuté ľudské srdce,

bez duše – podobní plevom –

– otroctvo –

zvané slobodou nás hlce.

*Ó, jak chutná nám
oné „zubadielko, sta marcipán...“!
Omáľajúc v ústach,
až sa zadúšame,
čo ženíme sa v cval,
chtičom bodaní do slabín...*

A duša...?

Ostáva...

– jak púšť pustá...

22. februára 2023

Vykradli nám srdcia, všetko zame-
nili na „dolár“ rozumu... Obezcenili
sa poklady ducha a ich bohatieri sa
stali žobrákmi, o ktorých nikto neza-
kopne, nikto nemá záujem... Babylon
plných hláv, Babylon prázdnych srdcí!
Ajhľa, obraz nášho sveta...!!! (v diári
z 29. marca 2022)

Meno

Báseň Milana Rúfusa Meno odznela
na pohrebe jeho dcéry Zuzky, ktorá
zomrela 18. apríla 2023 vo veku 62
rokov.

Meno

Občas má osud dievčie meno.

Pri akom nezaspíš

zvečera do rána.

Nemyslíš na iné,

nehľadáš na bremeno.

Ten náš údel má meno Zuzana.

Zuzanka, Zuzka ...

Cestička úzka

a radosť široká.

Od roka do roka

na samú seba čaká.

Láska vždy býva taká.

Z Kroniky Liptovskej knížnice G. F. Belopotockého

Pani riaditeľka Liptovskej knižnice G. F. Belopotockého Mgr. Marcela Feriančeková nám poslala záznam s fotografiou z autogramiády a besedy s Pavlom Straussom v Bábkovej sále Domu kultúry v Liptovskom Mikuláši, ktorá sa konala 8. októbra 1992. Prítomná bol aj pani Straussová. Autogramiáda sa týkala zbierky Kvety z popola, ktorú knižnica vydala. Moderátorkou bola práve Marcela Feriančeková. Poslali i fotografie zo stretnutia po oficiálnej časti, keď pani Libušu Brezinovú, vtedajšiu riaditeľku knižnice, Natašu Balážovú a Marcelu Feriančekovú, ktoré pôsobili ako pracovníčky knižnice, pozvali Straussovci na izbu v hoteli Jánošík na pohárik domáceho vína.

Univerzitu Konštantína Filozofa v Nitre navštívil apoštolský nuncius

Univerzitu Konštantína Filozofa v Nitre navštívil vzácny hosť. Na pozvanie rektora UKF prof. RNDr. Libora Vozára, CSc., a rektora Univerzitného pastoračného centra Pavla Straussa v Nitre doc. ThDr. Lubomíra Hlada, PhD., 14. februára 2023 zavítal na UKF apoštolský nuncius na Slovensku J. E. Mons. Nicola Girasoli. Príležitosťou pre návštevu bol sviatok patróna univerzity sv. Konštantína a 15. výročie vzniku Univerzitného pastoračného centra Pavla Straussa.

Oficiálny program apoštolského nuncia sa začal stretnutím a privítaním pri soche sv. Konštantína Filozofa, kde sa s hosťami zišli zástupcovia vedenia UKF, pedagógovia, zamestnanci a študenti školy. Všetkých privítala prorektorka pre medzinárodné vzťahy doc. PhDr. Martina Pavlíková, PhD., ktorá slávnostnú udalosť moderovala.

V úvítacom príhovore rektor UKF prof. Libor Vozár vyjadril radosť zo slávnostnej chvíle, pretože je to po prvýkrát v histórii našej univerzity, kedy medzi predstaviteľov akademickej obce prišiel zástupca Svätej stolice. „Dovolili sme si vás pozvať na našu alma mater v deň, kedy sa v Európe pripomínajú sv. Konštantín Cyril a Metod, slovanskí vierozvestcovia a spolupatróni Európy. Nám je osobitným spôsobom blízky sv. Konštantín Filozof. Prostredníctvom dejinných reálií v ňom spoznávame vzor pedagóga, vedca, ale aj usilovného študenta. V jeho osobe a živote je možné nazeráť akýsi žiarivý pravzor, kmeňovú bunku toho, čo dnes patrí k európskej ideii univerzity,“ prihovoral sa prítomným rektor UKF. „Socha sv. Konštantína pripomína jubilejný Cyrilo-metodský rok 2013 – 1 150 rokov od príchodu sv. Cyrila a Metoda na Veľkú Moravu, kedy

na podnet členov Nadácie sv. Konštantína Filozofa pri Nitrianskom biskupstve sochár Juraj Brišák toto dielo vytvoril a Mons. Viliam Judák požehnal. Zapálenie sviece pri soche sv. Konštantína dnes symbolizuje vôľu našej univerzity nadväzovať na jeho odkaz.“

Apoštolský nuncius J. E. Mons. Nicola Girasoli svoj príhovor začal celkom slušnou slovenčinou: „Žiaľ, nehovorím po slovensky, ešte sa len učím“, a pokračoval v angličtine. „Je to pre mňa česť, že môžeme byť dnes pri soche sv. Konštantína, aby sme si pripomenuli jeho sviatok. Nitru poznám, lebo môj synovec James na vašej univerzite strávil nejaký čas na Erasmus pobyte.“

Modlitbu k patrónovi univerzity sv. Konštantínovi predniesol nitriansky sídelný biskup Mons. Viliam Judák. Apoštolský nuncius potom pred sochou patróna univerzity zapálil sviecu ako symbol cyrilo-metodskej tradície a priateľstva medzi Nitrou a Rímom, ako aj medzi UKF v Nitre a Svätou stolicou.

Slávnostné podujatie pri soche sv. Konštantína doplnilo umelecké vystúpenie členov Akademického speváckeho zboru UKF pod vedením Mgr. art. Mareka Štrbáka, PhD., ktorí uviedli diela Starosloviensky otčenáš a Slovensko moje, otčina moja.

Spätosť cyrilo-metodskej tradície a univerzity

Na pôde školy sa potom konalo pracovné stretnutie hostí s rektorom UKF prof. RNDr. Liborom Vozárom, CSc., rektorom UPC Pavla Straussa doc. ThDr. Lubomírom Hladom, PhD., prorektorkou pre medzinárodné vzťahy doc. PhDr. Martinou Pavlíkovou, PhD., dekanom Fakulty prírodných vied a in-

formatiky UKF prof. RNDr. Františkom Petrovičom, PhD., a dekanom Filozofickej fakulty prof. PhDr. Martinom Hetényim, PhD.

Rektor UKF prof. Libor Vozár v príhovore apoštolskému nunciovi predstavil Nitru ako mesto mladých, v ktorom žije asi 15-tisíc vysokoškolských študentov, z toho zhruba 7-tisíc študentov je na našej univerzite. „Hlásime sa k odkazu sv. Cyrila a Metoda a najmä Konštantína Filozofa. Snažíme sa rozvíjať nielen naše akademické aktivity, ale osobitnú pozornosť venujeme aj skúmaniu dedičstva vierozvestcov,“ uviedol rektor.

Dekan FPVaI prof. RNDr. František Petrovič, PhD., hosťom prezentoval cyrilo-metodskú tradíciu spätú s Nitrou i univerzitou. Predstavil aktivity fakulty, jednou z nich je európsky projekt Horizon 2020 SPOT, ktorého cieľom je na báze kultúrneho cestovného ruchu spojiť akademickú a aplikačnú prax. „Významnú úlohu v riešení projektu za slovenskú stranu mala živá téma kultúrneho dedičstva solúnskych bratov a ich priamych učeníkov. Naša univerzita rozvíja ich odkaz viacozmerne. Od roku 2015 je riadnym členom Združenia Európskej kultúrnej cesty sv. Cyrila a Metoda ako

jediná univerzitná inštitúcia, pričom UKF stála pri zrode tohto združenia,“ povedal dekan prof. Petrovič. „Zamestnanci školy svojimi aktivitami prispeli k úspešnej certifikácii Európskej kultúrnej cesty sv. Cyrila a Metoda Radou Európy v roku 2021. Naša škola je od roku 2021 zároveň jedinou slovenskou univerzitou Univerzitnej siete pre štúdium kultúrnych ciest, ktorá podporuje mobilitu študentov za účelom ochrany a propagácie kultúrneho dedičstva.“

Ako doplnil dekan FF prof. PhDr. Martin Hetényi, PhD., výskum života a diela sv. Cyrila a Metoda prebieha na takmer všetkých fakultách UKF, osobitne na Ústave pre výskum kultúrneho dedičstva Konštantína a Metoda na FF UKF. „Ústav organizuje medzinárodnú spoluprácu, výmenu informácií, podujatia, výstavy, konferencie, buduje dokumentačné centrum, vyvíja projektovú činnosť, vydáva vedecký časopis Konštantínove listy a rôzne iné publikácie s interdisciplinárnym zameraním,“ hovorí prof. Hetényi. „Ústav poskytuje možnosť univerzitného vzdelávania pre veriacu rímskokatolícku mládež, Univerzitné pastoračné centrum je jeho súčasťou. Priestor na budúcu diskusiu vidím ohľadom Erasmu a vatikánskych univerzít – aby sa otvorila možnosť na vysielanie študentov na tieto univerzity. Chceli by sme rozvinúť aj odbornú a projektovú spoluprácu s Pápežským východným inštitútom Gregoriánskej univerzity v Ríme.“

Aktivity Univerzitného pastoračného centra Pavla Straussa predstavil jeho rektor doc. ThDr. Lubomír Hlad, PhD. Centrum bolo zriadené v roku 2008, čím dovtedy jestvujúca pastoračná služba poskytovaná študentom katolíckou cirkvou dostala najvyššiu možnú inštitucionálnu úroveň. „Zriadeniu centra predchádzal podpis zmluvy o spolupráci medzi UKF a Biskupstvom Nitra. Ide o spoluprácu pri ľudskej a duchovnej formácii študentov, ale tiež o akademicko-vedeckú spolu-

prácu. Duchovná práca sa opiera o motto duchovného patróna UPC Pavla Straussa, známeho konvertitu, lekára, teológa, filozofa a duchovného autora,“ priblížil doc. Hlad. Spomenul viacero úrovní pastoračnej starostlivosti o študentov i zamestnancov a v závere vedeniu UKF poďakoval za 15 rokov inštitucionálnej, ľudskej i materiálnej ústretovosti a dôvery.

Mons. Nicola Girasoli sa zástupcom vedenia univerzity poďakoval za udržiavanie cyrilo-metodskej tradície a jej odkazu v pôsobení univerzity, vo vzdelávaní a formovaní mladých ľudí. Na kultúrno-duchovnom dedičstve je podľa neho založená identita človeka i národa, bez nej je ťažké niekam smerovať.

Prednáška a sv. omša v UPC

V programe návštevy apoštolského nuncia na UKF nasledovala prednáška v Sieni Konštantína Filozofa, spojená s diskusiou pre pedagógov na tému Kresťanstvo, cyrilometodská tradícia a univerzita v kontexte súčasných ideových premien. Mons. Nicola Girasoli

sa v nej dotkol problematiky inkultúracie viery, hovoril o povolani ponúkať, ale nevnučovať pravdu a evanjeliové hodnoty, rešpektujúc pritom rozmanitosť kultúr. Bez zrieknutia sa vlastných hodnôt a identity by mal človek vedieť viesť dialóg bez predsudkov, podporený princípom flexibility. Hovoril o potrebe obnovenia dôveryhodnosti vo všetkých verejných inštitúciách vrátane cirkvi. Poslucháčov si získal svojou úprimnosťou, bezprostrednosťou a otvorenosťou.

V závere návštevy sa apoštolský nuncius a ostatní hostia spolu s členmi vedenia univerzity odobrali na stretnutie so študentmi v Univerzitnom pastoračnom centre Pavla Straussa, kde sa konala svätá omša s tematickou homíliou Boh je láska a radosť z lásky, spojená s diskusiou.

Text: Ing. Jana Černáková,
Oddelenie médií UKF v Nitre
Foto: Bc. Lubomír Balko,
Oddelenie médií UKF v Nitre

(Poznámka redakcie: článok bol uverejnený na webstránke ukf.sk 15. 2. 2023)

Rozhovor s Pavlom Straussom v Nitre 25. augusta 1992

(V texte sú drobné úpravy na základe autorizovania)

Red.: Pán doktor, mohli by ste priblížiť mladej generácii Vašu cestu do katolíckej Cirkvi? Staršia generácia to pozná, ale mladí už nemali príležitosť sa zoznámiť s Vaším životným príbehom.

Pavol Strauss: Odpoveď na túto otázku nájdete v knihe *Mozaika nádeje*, ktorá vyjde v Spolku sv. Vojtecha. Tam je prvý článok, prečo som sa stal katolíkom, aj s odpoveďou.

Red.: No ale predsa, knižku mnohí budú čítať, mnohí sa k nej nedostanú, a tak by som Vás prosil aspoň o takú esenciu tejto otázky.

Pavol Strauss: Ako viem, mladí ľudia na slová nič nedajú. Napriek tomu chcem zodpovedať túto otázku. Videl som v celom svete, ako sa rozhojnilo zlo, zloba, všetky negatíva, ktoré sú mysliteľné okolo ľudských existencií a v ľudských existenciách samotných. A preto som hľadal, všelijakými smermi a všelijakými krokmi. Mám pocit, že prvý raz som sa s problematikou kresťanstva zišiel v oblasti komunizmu, v našej mladosti. Dostal som odpoveď na mnoho zo sociálnych otázok, aj keď som vedel a viem, že tie metódy a odpovede na ne neboli ani vecné, ani reálne. No a cestu od toho zla svetového, ktoré sa zahniezdilo aj v našich dušiach, u našich ľudí, vo všelijakých formách, tak nevidel som iné východisko ani vo filozofiách a sektách východu, ani vo všelijakých kvázi katolíckych smeroch, vo všelijakých tých odbočeniach protestantizmu, anglikanizmu. Všetko to vyvolávalo potrebu zodpovedať otázky reálne, skutočné, aj citové. A tak cestou od štúdia Starého zákona som sa dostal k Novému zákonu. A to sa mi vidí jedine schodná cesta pre vnútro európskeho človeka. My nepotrebujeme, ani neviem vstrebať problémy šamanizmu, ani problémy všelijakých orientálnych cirkví. Budhizmus je hádam to náboženstvo, ktoré je kresťanstvu najbližšie, svojou pokojnosťou, svojou mierumilovnosťou, svojou láskavosťou. A tak teda som sa dostal do sféry kresťanskej, katolíckej ideológie, veľa som čítal teologické spisy, filozofické spisy, smery a spisy som si zrovnával. Veľký problém pre kultivovaného Európana bol filozof Nietzsche. Napriek tomu, že bol prvý, ktorý tvrdil, že Boh zomrel, napriek tomu v ňom vidím jedného skutočného hľadača. A to že rezonoval, reagoval tak na Wagnerovu hudbu až po odpor k jeho

kumštu, tak to ma len utvrdzovalo v tom, ako to Kasper vyjadril, že som sa naučil vedieť komu som uveril. Do toho to ústilo. A stretol som veľmi mnoho, veľmi krásnych ušľachtilých ľudí, ktorí zodpovedali tomuto môjmu katolíckemu ideálu. A tak som sa snažil byť druhom ich životným, druhom ich životných ciest. Dnes som šťastný, že som tam, kde som. Keď som volakde napísal článok o šťastí, že som katolíkom, neviem, či som sa tam nedotkol bolestne bratov evanjelikov. Nerád by som im ublížil, ale chcem sa len utvrdiť, aj iných utvrdiť v schodnosti a добрote tejto cesty duchovnej, cesty do seba. Lebo inej cesty pre človeka nie je. Lebo to, čo vidíme v dnešnom svete, tie drogomanie, to je tiež len túžba po tom vnútornom zážitku, ktorý je tými drogami vystupňovaný až do halucinačných situácií. Ale meditácia, koncentrácia v našom zmysle, to s tým nemá nič spoločného. To je čistý odlesk jestvovania Boha.

Red.: Touto Vašou vnútornou cestou ste sa napokon dostali k poznaniu Cirkvi a pocítili ste túžbu dať to najavo, prijať krst. Mohli by ste nám povedať niečo o tejto udalosti?

Pavol Strauss: Ostatný impulz, osudový, bolo zoznámenie s rodinou Munkovie. Bola to rodina, s ktorou som sa spoznal v Bratislave, ale zblížili sme sa pri mojom preložení do Ružomberka. Ja som v tie časy – bolo to v roku 1940 – slúžil v Štefánikových kasárňach. Bola to vzorná konvertitská rodina, katolícka rodina vo všetkých reláciách. Ich starší syn bol novicom u jezuitov ružomerských. To bol pre mňa pregnantný život viery vo všetkých reláciách. A oni boli aj moji krstní rodičia. Krstený som bol na deň sv. Augustína 1942 (28. augusta) v mikulášskom kostole. Krstil ma nebohý pán kanonik Dr. Kožár, ináč môj veľký ctiteľ a otcovský priateľ, ktorému mnoho môžem vďačiť. Preberali sme v podstate celý Nový zákon. Najviac som bol uchvátený listami sv. Pavla a Apokalypsou. To bol nezabudnuteľný deň, ktorý toho roku 50. raz oslávim. No a myslím stále na to: Svätý Augustín, oroduj za mňa i Ty svätý Pavol. Lebo vy ste boli dve také duchovné bašty môjho vnútorného vývoja.

Red.: Príslušníkom židovskej komunity na Slovensku sa ublížilo, a to aj vinou Slovákov. Nepocítujete trpkosť z takéhoto dôvodu?

Pavol Strauss: Trpkosť nepocítujem. Som presvedčený, že je všetko v rukách Božích a všetko riadi Ten Hlavný plánovací úrad Boží. Bolo tuná iste mnoho viny zo strany židovských občanov, tých krčmárov. (Ale však neboli len židovskí krčmári na tom Slovensku). Ale to často v duši vidím, že sa to zveličuje, vyzdvihuje. Medzi mnohými príslušníkmi židovského národa i na Slovensku i vo svete, bolo veľa nadaných duší, veľa omilostených ľudí. Medzi veľkými spisovateľmi, medzi veľkými mysliteľmi, od Spinózu počnúc až po Bergsona. Boli to veľké duše, veľké mozgy, láskavi ľudia, ktorí v duši boli katolíci. Veď som sa stretol i s takými zjavmi, čo povedali, že pravým katolíkom môže byť len cez židovstvo. Veď aj Pán Ježiš patrí telom do tohto spoločenstva i jeho nebeská Matka. A preto myslím, že to, čo nám dali teraz do rúk, ten dialóg medzi arcibiskupom parížskym Lustigerom a dvoma filozofmi, to je niečo, čo by si mal každý slovenský katolík vziať do rúk, premeditovať. Tú lásku k nášmu Mesiášovi, nášmu Spasiteľovi, tú možno len rozduchať tým, že cez Ducha Starého Zákona sa snažíme vžiť do toho prechodu. Všetci apoštoli boli z toho národa. Mnohí veľkí duchovia boli z toho národa aj v tie časy, a to celkové odsúdenie židovského národa ako bohovraha, to je rozhodne nemiestne a primárne nekresťanské, nekatolícke. Boh bol, je a bude. Večnosť je za dverami. Čaká nás. Preto podľa týchto smerníc duchovných a morálnych katolíckej Cirkvi sa nám treba uberať do zajtrajšku. Citovaná kniha – rozhovory s kardinálom Lustigerom – Zvolil som si Boha, ktorú preložil nebohý pán profesor Šmálik, je k dispozícii v cirkevných kníhkupectvách.

Red.: Bolo by šťastím aj pre Slovensko, aj pre židovský národ, keby sa v súvislosti s tým nešťastím, ktoré sa vo vzťahu týchto dvoch národov udialo, takto uvažovalo. No zatiaľ, žiaľ, zdá sa nie je tomu tak. Preto si dovoľujem opýtať sa ako sa pozeráte na možnosť zmierenia, odpustenia a zabudnutia na tie smutné udalosti a upretia pohľadu dopredu.

Pavol Strauss: Holokaust bol nesmierna krivda na tom národe a v duchu kresťanstvom a katolíckom hľadím aj na budúcnosť. To, čo Svätý Otec robí, že v jednej ruke drží Starý zákon a v druhej Nový, a tým sa snaží dopátrať čistej, novej budúcnosti, to nech je príznak aj pre židovský národ i pre slovenský národ, aby došlo k tomu, aby bola najprv v duchu tá zmluva zmierenia, lebo krivda bola nesmierne, lebo hlava nehlava, sa tí ľudia vinní a nevinní brali do tých strašných táborov

smrti. Treba to vedieť voľakým spôsobom v každej duši vyrovnať, utlmiť všetko negatívne, všetko radikálne a dôjsť k rozumnému a krásnemu celosvetovému zmiereniu. Boli krásne zjavy aj tu na Slovensku, aj tie záchranné pokusy cez Otca biskupa Vojtašáka až po prezidenta s jeho výnimkami. Boli tie javy náznakom pre budúcnosť. Budúcnosť je vždy v Božích rukách, nie v našich rukách. My sme len nástroje. Tie nástroje nech sú vždy čisté, tie nástroje nech sú vždy obrátené na večnosť Božiu. Tomu najvyššiemu slúžime vo svojej viere jedni i druhí. Preto len na pôde Božej milosti sa môžeme zísť. Raz, som presvedčený, sa zídeme.

Red.: V mladosti ste sympatizovali s komunistickým hnutím, s ktorým ste sa však rozišli. Dá sa povedať, že ste prišli na svoj omyl, pretože Vás tam priviedla túžba po sociálnej spravodlivosti. Ostatný vývoj u nás, najmä výsledky volieb naznačili, že Slovensko, zdá sa, akoby sa priklonilo k istému derivátu komunizmu, akoby Slovensko nerozpoznalo, že komunizmus nikam nevedie. Povedali by ste pár slov k tejto situácii?

Pavol Strauss: Je nešťastím tejto doby i našich ľudí, že v nich prevláda sympatia k hospodárskemu dobru, preto sa boja o to „dobro hospodárske“, ktoré skúsili za komunizmu, že ho stratia v demokratizovanej spoločnosti. Myslím, že tu by mal nastať obrat vnútorný u ľudí. Hmotné je potrebné, ale nie podstatné. Treba kilometre a kilometre odbočiť, aby sme sa vyhli tej ceste mamonárstva a túžby po mamonárstve. V duchu začína všetko dobré i všetko zlé. Veď aj diabol je duch. Celý rozdiel medzi diablom a nediablom je v tom, že aj tí diabli vedia, že Boh je tu, ale nie sú schopní Boha milovať. A tak pomohli odbočiť ľudským dušiam na cestu toho hmotárstva, aby ich odvedli od Boha. Ten rozdiel medzi diablom a nediablom je v tom, že obaja vedia, že je Boh, ale ten, čo Boha pozná a miluje, ten má lásku. Diabol je ten, ktorý nemá lásku. A do týchto vôd by sme sa nesmeli dostať.

Red.: Kedysi dávno ste vo svojej práci vyslovili želanie, aby sa Slovensko ako malé kultúrne Švajčiarsko stalo rovnocenným partnerom Západu. Ako vidíte splnenie alebo nesplnenie tohto Vášho želania, tohto Vášho sna. Ako sa posunul, alebo neposunul slovenský osud, slovenské zmýšľanie, úroveň slovenská z hľadiska tohto Vášho dávneho želania, Vášho sna?

Pavol Strauss: Mnoho sa vylepšilo na tom našom Slovensku. Mnoho inteligentných ľudí, najmä medzi mladými našimi máme. Odborníkov, skutočne európskeho formátu. Tá túžba po vedomostiach, po získaní vedomosti rečí cudzích, tá tu vzplanula a vedie našich ľudí nie do Európy, lebo však v Európe sme. My sme neprestali patriť do Európy, ale vedie nás do tej úrovne kultúrnej spoločenskej i ľudskej ako je Švajčiarsko. A v tom duchu, v ktorom som koncipoval tú knihu Všetko je rovnako blízke i ďaleké, v tom duchu aj dnes pozerám na naše možnosti, na naše vyhliadky takto: optimisticky.

Red.: No a teraz by som dal tak negatívisticky chápanú otázku: Aké sú podľa Vášho pozorovania – a Vy to Slovensko poznáte – najväčšie chyby Slovákov?

Pavol Strauss: Keď porovnáme skupinu robotníkov nemeckých, rakúskych a našich, tak je tu markantný rozdiel. Tí sa snažia všetko organizovať, všetko dať do poriadku, očistiť. Zatiaľ v tej istej situácii naši ľudia sú ochotní povedať: Vykašli sa na to, podme si vypiť. Ten sklon do tejto oblasti je u nás hádam nie väčší ako inde, ale vypuklejší. Preto proti tomu treba bojovať. Tu je jeden recept na všetko: z ducha všetko vychodí a na duchovnom sa musí všetko obrátiť.

Red.: Doplnil by som otázku o konkrétnejšiu odpoveď, takto: kde začať?

Pavol Strauss: Každý musí začať viesť vnútorný život. To znamená, my sa bojíme samoty. My sa bojíme vlastnej spoločnosti. A do tohto intímneho vzťahu k sebe samému musí každý dôjsť, či je intelektuál, či robotník. Všetci sme z toho istého materiálu aj duchovného, aj genetického, aj nervového a preto sa nám treba obrátiť do týchto oblastí. Každý človek sa musí vedieť koncentrovať. Aj ten robotník, aj ten čo pracuje s computerom, i ten umelec, výtvarník, hudobník. A musí dôjsť k takej spoločenskej ujednotenosti rôznych kultúrnych, civilizačných hodnôt. Nemôžeme odmietnuť hudbu pre filozofiu a literatúru, všetko je veľmi úzko spojené vnútornými vzťahmi. Toho sa treba držať. Kultúra a literatúra, to je to isté, keď sa to tak vezme. Preto treba vystupňovať to úsilie aj v literatúre, aj vo vede, vo všetkom, aby ta vnútorná hodnota prežiarila aj tú činnosť vonkajšiu.

Red.: A keby som Vás poprosil o celkom lapidárne vyjadrenie?

Pavol Strauss: Vo svojom Kaleidoskope z cesty po Švajčiarsku som v roku 1947 napísal: „Tu je všetko na mieste, kam patrí. Z tolkej usporiadanosti máš od začiatku dojem, že je tu zakatalogizované každé steblo trávy a každý lístok. Ďalší každodenný poznatok: svedomitosť a dôkladnosť, ktorou sa tu vyznačuje každý výkon, a vážnosť, s ktorou sa každá práca koná. Každý má sebavedomie práce. Každý vie, že jeho práca je potrebná a významná. Preto sa každý sústreďuje na svoje dielo a snaží sa ho vykonať čím lepšie, čím dokonalejšie. Každý... kam sa len obrátiš... Tento ideálny postoj k práci, túto oddanosť a lásku k dielu nemožno hodnotiť vyššie než pojmom svätej svedomitosti. Áno, svätá svedomitosť.“ Áno, vnútorný život prináša tú svätú svedomitosť!

Red.: V predchádzajúcej odpovedi ste upozornili na to, že naši ľudia majú zintenzívniť vnútorný život, zbavovať sa chýb aj hlúposti. No ale popritom všetkom, ako vidíte budúcnosť Slovenska?

Pavol Strauss: Perspektívne mám pred sebou 3 jasné body: Slovensko, slovenský človek a slovenské slovo.

To slovenské slovo je malý zázrak, ktorý invokuje myšlienkový svet, formuje citový svet a zapája do ostatných oblastí kultúry myšlienky, hudbu a výtvarné umenie. Ale základ je slovo. Slovo ako duchovný, výkladný magazín. Slovo ako iniciátor prehĺbenia myšlienok, moderátor formovania vízií, ktoré každý človek v sebe má, ktoré musí viesť premietnuť a interpretovať tak, aby boli evidentné celému svetu, ktoré každý s týmito vidinami každý človek chce spojiť.

Nieto toho odboru, kde by sme nemali vynikajúcich jednotlivcov. Máme takých veľkých básnikov, ako je Rúfus, ako je Strmeň, ako je Turčány, ako je Motulko, ako bol Janko Silan, ako bol Valo Beniak, ako bol Rudo Dilong. To sú všetko, všetko veľké zjavy. A máme ich mnohých aj v trošinku nižších etážach literatúry. Dovolím si povedať, že Slovensko je jedna svetová poetická veľmoc. Ale nielen v poézii, máme aj v literatúre veľké zjavy. Určite by Hviezdoslav a Krasko boli dostali Nobelove ceny, keby neboli v malom Slovensku. Iste Suchoň, Ciker aj Zeljenka sú európskeho formátu hudobníci. Nemôže byť každý Mahler, ale každý môže byť svojším spôsobom Mahler svojej kategórie existenčnej. Máme veľkých výtvarníkov, máme Hložníka, máme Laca Záborského, mali sme Fullu, Benku, mali sme aj iných, klasicistov veľkého formátu. Mali

sme Medveckú a máme mnohých iných výtvarníkov, sochárov. Keď to premietneme do sveta, tak sa tieto postavy zväčšia. Zväčšia v tej zmiešanej atmosfére európskej a svetovej. A nemali by sme pestovať komplexy slaboduchosti a malosti. Ale opačne, mali by sme to vidieť, ako narastú v tej atmosfére európskej a svetovej všetky tieto postavy rozmerov svetových. Bolo by nás potrebné viac prekladať, bolo by nás potrebné poslať do cudziny, zástupcov týchto najvyšších kategórií. Ja si myslím, že to Slovensko si svoje miesto vo svete nájde podľa zásluhy vnútorných hodnôt. A k tomu nám Pán Boh pomáha. Nájdú sa u nás aj veľké osobnosti vedecké. Je tu napríklad ešte žijúci pán profesor Ludovít Novák, Skaličan pôvodom, zakladateľ Akadémie. Máme tu prvotriednych odborníkov v technických odboroch, v ktorých ja nie som orientovaný, ale viem, že oni sú. Máme vynikajúcich ľudí, odborníkov fyzikov, Krempašského, Starička. Isto sa nenájde jediný odbor, v ktorom by nevynikali naši ľudia, lebo slovenský človek je otvorený a nadaný typ.

Red.: Slovenská kultúra je do značnej miery spojená s českou kultúrou i Vy osobne. Vaše prvé básne vyšli v Prahe. Dnes je v týchto dvoch národoch určité vrenie. Ako sa pozeráte na túto situáciu?

Pavol Strauss: Každý národ má svoje vlastné určenie. I slovenský národ. Preto je nevidím nič nepriateľského medzi týmito kultúrne blízkymi národmi. Všetkým českému národu môžeme ďakovať za naše stredoškolské vzdelanie, veľké básnické osobnosti nám boli vzorom a mne osobne sú do dnešného dňa veľké méty Otakar Březina, Holan, Halas a mnohí iní. A nemožno si z nášho kultúrneho diania odmyslieť ani českú hudbu, ktorá je skutočne svetovo reprezentatívna. Nemôžeme si odmyslieť z kultúry moderného Európana hudbu Dvořákovu, Smetanovu, Novákovu, ale i Janáčka si vysoko vážim. A tak je, skoro by som povedal, prirodzené, že tieto dva národy hľadajú svoju absolútnu národnú identitu a tým sa začleňujú medzi ostatné európske národy, ktoré sú tiež národne determinované. Tie veľké spojivá, ktoré sú medzi kultúrami, sú aj medzi tou kultúrou českou a slovenskou, aj medzi tou kultúrou nemeckou a slovenskou aj medzi tou kultúrou francúzskou a slovenskou. Preto i keď tie hranice budú viac virtuálne ako reálne, lebo tie kontakty tu sú a tie kontakty tu prirodzene budú aj v budúcnosti. V tom ja nič škodlivého, zlého nevidím. Čím viac bude Slovák Slovákom, tým viac bude Európanom.

Red.: V modernej slovenskej histórii je jav základného významu, a to Slovenská republika z rokov 1939/45 – slovenský štát. Je to fenomén, ku ktorému sa zaujímajú protirečivé postoje. Prosil by som Vás o Váš postoj k tomuto fenoménu.

Pavol Strauss: Slovenský štát bol jeden veľký historický fenomén a moja nebohá svokra, ktorá bola jedna veľmi zlatá, krásna duša, vravievala, že keď nič iného, aspoň v dejinách to bude stať, že sme tu mali svoj štát. Keby sa nejaká neformálne podobná situácia vytvorila, by to mohlo byť len dobré. Keď môžu byť samostatní Chorváti a Slováci, prečo by nemohli byť samostatní aj Slováci. Tak ako Chorváti a Slováci sú úzko spojení s kultúrnym dianím v Rakúsku a Nemecku, tak to isté sa môže udiť aj u nás. Budeme kultúrnymi Európanmi duplom, keď budeme kultúrnymi Slovákmi.

Red.: Ako podľa Vášho názoru zvládli vedúce osobnosti vtedajšieho obdobia svoju úlohu? Ktorí pozitívne, ktorí negatívne, ktorí mali dobrú vôľu, u ktorých dobrú vôľu nebolo možné vidieť?

Pavol Strauss: Osobne mám spomienky na tú dobu zväčša pozitívne, lebo ja som žil v tom svojom prostredí kultúrnym, čitateľskom, pisateľskom a len tak z ďalšej perspektívy som sledoval to dianie i keď som bol chvíľami osobne dotknutý, aj nepríjemne. A mal som napríklad šéfa, primára Dr. Jozefa Murína, ktorý bol birmovný syn nebohého pána prezidenta Tisu. Ten pristúpil ku mne a sa ma opýtal, či nechcem aj ja výnimku. Ja sa pamätám na ten rozhovor, keď som mu povedal: „Neprosím, ja mám túžbu po jedinej výnimke Hlavného plánovacieho úradu“ (Pritom ukázal na nebo). Negatívne postoje som videl v osobe Dr. Tuku a sympatický mi bol postoj Sidorov a jeho priateľov. Sám pamätám ešte na udalosti okolo choroby a smrti nebohého Andreja Hlinku, ku ktorému chodil ako lekár šéf chirurgie Dr. Kugajevský. Hlinka bol jedna krásna, skvelá, žiarivá osobnosť. Po jeho smrti som neraz stál s priateľom pri jeho hlave v mauzóleu a meditoval som o problémoch národných, o problémoch ľudských, problémoch kňazských. Na tie krásne chvíle neviem zabudnúť, lebo boli inšpiračné.

Red.: Zmienili ste sa o Vašom vzťahu k Andrejovi Hlinkovi, ale už k mŕtve mu. Mali ste príležitosť byť s ním ešte za jeho života?

Pavol Strauss: Celkom osobnú spomienku nemám, môj neskorší švager, profesor Loydl bol jeho posledným kaplánom a ten mi neraz doniesol takú osobnú správu z jeho života. Bol to nielen veľmi originálny a vtipný, ale ozaj Bohu oddaný človek. Ozaj si zaslúži slovo Vodca národa. A jeho heslo Za Boha a národ nech len žije aj naďalej.

Red.: Vieme o vašich publikáciách z roku 1937 a 1938. Potom až do roku 1947, kedy ste vydali kaleidoskop z cesty po Švajčiarsku, je medzera. Azda ste vtedy nepísali?

Pavol Strauss: Ja som odjakživa, ako pamätám, písal. Nikdy s tou perspektívou, že to niekto dostane do rúk. Boli to všelijaké veci. Dlhé boli nemecké básne. No ale potom niečo preskočilo vo mne a ja som začal takým denníkovým a esejistickým štýlom. Po celú dobu svojej činnosti lekárskej som písal. Niečo sa ma dotklo a potom som to zväčšoval. Aj momenty vnútorného života sa potom objavovali, reakcie na to, čo som prežil ako lekár. Do môjho myslenia sa vždy vpletla i myšlienka na večnosť i myšlienka na smrť i myšlienka na vlastné a cudzie utrpenie. V tomto boli vždy moje invencie a moje témy. Pánu Bohu a svojim priateľom vďačím, že dnes môžu aj iní dostať do rúk moje myšlienky, ktoré som produkoval, ktoré som smel produkovať. Lebo všetko je v podstate milosť a dar. I čo som robil, i čo som nemohol urobiť i čo som nemohol realizovať i čo som chcel – ako väčšie celky. A tak som vďačný za to málo, čo sa stalo realitou.

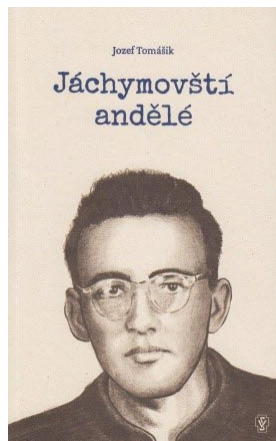
Red.: Vo svojej predchádzajúcej odpovedi ste hovorili, že ste písali po nemeccky, potom došlo k nejakému bodu, za ktorým ste prešli na písanie po slovensky. Povedali by ste nám niečo o tomto bode?

Pavol Strauss: Nik sa nevyzná celkom sám v sebe. K týmto dezorientovaným ľuďom patrím aj ja. Lem viem, že niečo nutkalo, vždycky nutkalo slúžiť životu aj v tejto forme. Som nevedel, že to tak dôjde ďaleko, že sa z toho urobia knihy. Ale vyrobil som písomom pošpinený papier, odjakživa a v každej chvíli svojho života. Mohol som hodiny preoperovať, ale keď som nenapísal jednu, alebo dve myšlienky, tak som myslím, že som ešte nedokončil dielo dňa. A tak to trvá stále, až do toho víťazného konca.

Uverejnené: Katolícke noviny č. 36, 1992.
Prevzaté do: Pavol Strauss: S výhľadom do nekonečna. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2009.

Časť týkajúcu sa procesu samostatnosti uverejnil Slovenský denník v r. 1992.

Jáchymovští andělé

V roku 2023, keď sme si pripomenuli 30. výročie vzniku samostatnej Slovenskej republiky a Českej republiky, sa nám dostala do rúk vzácna zbierka básní Jozefa Tomášika s názvom *Jáchymovští andělé*, ktorú

bližšie predstaví čitateľom Listov Pavla Straussa spisovateľka Katarína Džunková v príspevku *Génius čistého srdca*. A prečo spomínam hneď na úvod v súvislosti s predstavením tejto zbierky básní 30. výročie vzniku oboch republík? Pretože už v prvej básni, ktorá nesie rovnaký názov ako zbierka, zaznieva dôležité posolstvo pre oba národy, ktoré v dávnej minulosti, ale najtesnejšie v 20. storočí, zdieľali spoločný osud, aj pod diktátom dvoch hrozných totalít, a napriek tomu v nich rástli nielen svedkovia, ale aj ohlasovatelia Kristovej radostnej zvesti, čo dokazovali vo svojom každodennom živote: „*Tisíce nevinných svätých / sloužily mše svými životy. / Voda hučí po lučinách / a „nad Tatrou sa blýska“ stále, / víra je stála životy, / tak nesme ji, národy, dále“* (s. 11).

A s veľkou radosťou sme sa vo štvrtok 14. decembra 2023 dozvedeli nádhernú správu, že pápež František pri stretnutí s prefektom Dikastéria pre kauzy svätých kardinálom Marcello Semerárom schválil dekrét o mučeníctve Božieho služobníka Jána Havlíka CM.

Ján Gallik

TEOFIL KLAS – Vrátky

*Je kolovrat. Je verkeľ.
To z prízemia, to z pekiel.
Tu niť si tvorí pradená,
tu nôta prídom zradená.*

*Čuš, budhistický mlynček,
čudné vrátky sú ničie.
Kolobeh bežný, jarmočný
nerozklasí sa na točni.*

*Niť modlitby je vážna.
Chápe sa zrna na žniach.
V ruženci, venci žalmovom
zaodieva sa závojom.*

Bratislava 7. júna 2023

Génius čistého srdca

Je ťažké napísať niečo o kandidátovi na blahorečenie, rehoľníkovi Misijnej spoločnosti sv. Vincenta

de Paul, Jankovi Havlíkovi (1928 – 1965), lebo čokoľvek, čo by som o ňom napísala, by sa mi javilo nepostačujúce a nehodné. Ba ani nazvať Janka géniom čistoty sa mi nevidí dostatočné, veď akiste by namietal, že pozornosť ani úcta nepatrí jemu, ale Pánovi Ježišovi. Hodnota mladého muža, čo prežil časť svojho života v sacrum silentium – v posvätnom tichu utrpenia a väzenia, sa nedá dostačujúco vyjadriť slovami. Aj slovo „čistota“ sa tu javí ťažkopádne a nečisté, lebo jeho nádej, oddanost Bohu, láska k blížnemu prameniaca z úprimnej lásky ku Kristovi, boli také čisté, že už prekročili hranicu slov a materiálneho sveta. Ťažko čosi transcendentálne vyjadriť ohraničujúcimi slovami. Napokon i spoluväzni o ňom po návrate z väzenia svedčili, že už bol „tam“ – na druhom brehu. Osobnosť takeého človeka vie popísať iba poézia – ako sa to podarilo Jozefovi Tomášikovi v básnickej zbierke *Jáchymovští andělé*.

Jozef Tomášik (nar. 1981 v Rožňave) debutoval roku 2014 zbierkou *Anjel* v cele venovanou pamiatke mučeníka Janka Havlíka, z ktorej básne nachádzame v českom preklade doplnené o ďalšiu tvorbu (spolu s básňami V. Fťorkovej a M. Fabianovej) v knihe *Jáchymovští andělé*. Kniha predstavuje vzácny príklad toho, ako mladého človeka osloví život väzneného rehoľníka natoľko, že o ňom napíše cyklus básní. *Jáchymovští andělé* sú svedectvom, že ešte existujú ľudia, ktorým nie je ľahostajné utrpenie druhých; že existujú autori, ktorí svojou tvorbou nechcú vyzdvihovať seba, ale druhých; sú svedectvom, že krv mučeníkov je naozaj semenom kresťanov, pretože oslovuje druhých ľudí, povzbudzuje ich a prehľbuje v nich náboženskú skúsenosť, ba dokonca v nich vyvoláva vznik umeleckých diel.

V knižke často vystupujú väzni komunistického režimu ako anjeli. Báseň *Anjel* v cele nám svojím názvom pripomína aj to, že vo väzení už raz anjel bol – keď zázračným spôsobom vyslobodil svätého Petra. Veď dejiny kresťanstva boli dejinami nespravodlivo stíhaných, ako to svojim príkladom vytrpel za nás Kristus. Obdobie komunistického prenasledovania Cirkvi povýšilo krajiny sovietskeho bloku na krajiny kresťanských mučeníkov. Miesta ako Vlčkovany (dnes obec Dubovce), Holíč, Skalica, Banská Bystrica či Nitra, sa dostávajú na úroveň posvätných miest, lebo sú spojené s príbehom muža svätého života. Konkrétne krajina sa tu prepája s nebesami, s Boží-

mi spravodlivými. Aj malé Slovensko je krajinou svätých – a už nie je malé, lebo vo večnosti niet malých a veľkých vecí. Všetko je absolútne, ako viera mučeníkov komunistického režimu.

Jozef Tomášik si je tohto presahu vedomý. V jeho zbierke sa konkrétna slovenská krajina alebo prostredie českých väznic či uránových baní premieňa na sacrum. Konkrétny svet sa pretína so svetom transcendentným, dedinka Vlčkovany či rieka Chvojnica sa stávajú svedkami života svätého človeka, teda boja dobra so zlom. Básne Jozefa Tomášika sú hymnom na krajinu. Podobne odpozorované obrazy krajiny sa posúvajú do vyššej, lyrickej, symbolickej roviny a odtiaľ do roviny náboženskej. Rovnako sa každé miesto pôsobenia J. Havlíka – jeho rodisko, miesta štúdií či väznenia – prepájajú s liturgickým priestorom. V hre slov vzniká z banskej štólne štóla, z cely zápalná obeť – celopal („*Premení celú väzenskú celu na srdcový celopal rehoľníka.*“ Väzeň č. AO11355), zo žaláru žaltár (ako v básnickej zbierke dona Š. Sandtnera, SDB), z väzenského stola stôl oltárny, nachádzame aj odkaz na vinič, hrozno („*...kde trýzeň hrozná namiesto hrozna rozkvitla do metastáz v kalichoch s vínom.*“ Slnko v temnotách) alebo farárov, čo fárajú v baniach. Namiesto nitrianskej hlaholiky vystupuje v básňach väzenská abeceda (väzni si často vypracúvali svoj dorozumievací jazyk) ako prostriedok evangelizácie. Väzenská kukla sa premieňa na kuklu motýľa, z ktorej „raz vyletí motýľ a v záblesku anjelských krídel si vymodlí reč z hĺbín do sveta“. Ostaný drôt pripomína trňovú korunu, matka Justína Havlíková pripomína Sedembolestnú Pannu Máriu (Neplačte, mamko). Slnko „vyhráva husľovými lúčmi purpurové rekviem, keď palcami pátra po stratených pátričkách pátra v koncentračnom kláštore“ (Komplétorium).

Hymnus na krajinu nevystupuje v básňach J. Tomášika náhodne. Veď obrazy záhorskej či jáchymovskej krajiny sú pretkané úryvkami zo slovenských i českých hymnických piesní, lenže namiesto orlov tu z Tatry zlietavajú anjeli. Básnická krajina J. Tomášika je podobne anjelská. Vystupujú v nej biblické postavy či liturgické prvky. Krajina sa podieľa na liturgii, kde „vysoké nebo v belasom ornáte pozdvihlo ako kňaz zlatú hostiu“; krajina koná pobožnosti s „ružencom z rosy“, so žeravým slnkom, ktoré „nad vinicou horí, zalieva polia svetlom monštrancie“ (Svätôžiar); jej „kostolné veže tu prerážajú nebesia ako modliace sa ruky“ a „na predhorí Karpát kľacia kostoly.“ Krajina sa stáva transcendentálnou, vystupuje tu chvojnický chorál, aj väzenie je posväť-

ným priestorom, kde sa „železná mreža prežehnala a mlčky zhadzovala hrdzavé slzy“ a „stála ako prikovaná pri mučení blahoslaveného mukla“ (Blahoslavený čistého srdca). „Boh vtlačil do väzenskej cely veľkosť katedrálu,“ – čím autor nadväzuje na slová Jána Havlíka, ktorý ďakoval Matke Božej, že z jeho väzenskej cely učinila kaplnku. Krajina má plnú účasť na dejinách a utrpení svojich ľudí ako osoba, ba ukazuje sa často vládnejšia než ľudia samotní, keď spomína a oplakáva Janka Havlíka a aj zvony vyzvávajú: „Nevinný! Nevinný! Nevinný!“ (Anjel Pána). Stáročné lipy voňajú klerikom počas barskej noci namiesto kadidla. Kristus je pribitý na kríž z vlčkovanskej lipy. Záhorské sosny prelievajú miazgové slzy nad nespravodlivo odsúdeným. V tejto krajine vystupuje aj autor sám: „O zlaté nite pobežím prosíť poľné klasy pri západe záhorského slnka a do lúčov votnem trňom Kristovej koruny.“ Jeho „duša sa prežehná krížikovým stehom a čo nestihne, korporál vymodlí spomienku na mučeníka...“ (Zomrel, lebo mal veľké srdce). Básne Jozefa Tomášika dokonca prehovárajú samy: „Som pieseň o mužovi, ktorý rozdeľoval lásku zo srdca, od srdca k srdciam“ (Pieseň o srdci). V básňach často vystupuje motív srdca.

Kniha je doplnená zaznamenanými citátmi Jána Havlíka, osobitne zaujme napríklad jeho úvaha o myšlienkach – ak sa človek úprimne modlí a premýšľa o šlachetných problémoch, jeho vlastné myšlienky ho budú chrániť ako anjeli. Takú dal Boh myšlienke silu, že je snáď jedinou najmocnejšou zbraňou bezbranných ľudí. Tento dar čistých myšlienok bol daný J. Havlíkovi a je natoľko silný, že oslovuje nových, neznámych ľudí aj po desaťročiach. Podobne k nám prehovára svedectvo J. Havlíka o obeti: „Pamätaj, že každá tvoja obeť je jeden biely kvietok v tvojej ruke, čo môžeš položiť na obeťnú patenu a podať ho svojmu Ježišovi.“

Janko Havlík nás učí umeniu trpieť. Pri čítaní jeho životného príbehu by sa mohlo zdať, že sa vlastne „nič“ z jeho plánov neuskutočnilo. Nestal sa misionárom, nebol nikdy vysvätený za kňaza, nemohol nikdy slúžiť svätej omše, nikdy nepôsobil verejne v spoločnosti. Jeho profesia bola – väzeň, charakterizovali ho prívlastky – odsúdený, trpiaci, chorý. Namiesto muža určeného pre duchovný stav sa stal mužom určeným na likvidáciu. Nejedna z nás by taký život nazval nespravodlivosťou či nešťastím, nenaplnením túžob. Ján Havlík však k svojmu údely pristupoval opačne. Ukázal, že u Boha niet nenaplneného života, že u Boha niet nespravodlivosti a každé utrpenie možno povýšiť na Božiu slávu, že Boha možno oslavovať nielen ceremóniami a dostatkom ako znakom Božej priazne, ale i utrpením. Veď sám Kristus je predobrazom väzňov, nespravodlivo stíhaných, mučených a umučených. Janko Havlík nám ukazu-

je, že Boží zámer sa dá realizovať nielen v uskutočnenom zámere, akým malo byť jeho kňazské povolanie, ale aj v zámere neuskutočnenom. Všetky zdanlivé neúspechy a nenaplnenia preklenul, našiel ich zmysel. Jeho misijným pôsobiskom sa stali väznice a namiesto obetovania darov obetoval svoj život. Do bodky tak naplnil slová, ktoré sa modlí kňaz nad obetovanými darmi: „In humilitatis et in animo contrito suscipiamur a te, Domine: et sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie, ut placeat tibi, Domine Deus.“ – „V duchu pokory a so srdcom skrúseným nech sme prijatí tebou, Pane, a tak nech sa deje dnes obeť naša pred tvárou tvojou, aby sa ti zapáčila, Pane Bože.“

Komunisti dosiahli svojou činnosťou pravý opak. Kresťanstvo nielenže nevyhubili, no vyburcovali ľudí k heroickým cnostiam, k svätosti. Tak sa aj komunistický dotazník stáva papierom s mystickým obsahom, keď Janko odpovedá, že pohnútky jeho trestnej činnosti sú čisto nadprirodzené, náboženské; riadil sa podľa svedomia a jeho konečným cieľom bolo stať sa kňazom, a teda privádzať ľudí ku konečnému cieľu – ku Kristovi. Vytvára sa tu antipód k totalitným režimom, keď konečné riešenie predstavuje Božie kráľovstvo, Kristus a odpustenie hriechov. Vystupuje tu svätá pravdovravnosť a svätá čistota.

Janko Havlík strávil vo výkone trestu odňatia slobody 11 rokov, bol dvakrát súdený už ako trestanec a komunistická moc mu odmietla udeliť amnestiu s odôvodnením, že trest neplní svoj účel – väzenská prevýchova od náboženstva je neúčinná, dokonca väzeň rozširuje okolo seba kresťanského ducha. U J. Havlíka sa nedala uskutočniť náprava lásky k Bohu.

Primície J. Havlíka sa nikdy nekonali. Akoby sa práve tým stal nekanonizovaným patrónom všetkých adeptov kňazských seminárov či seminaristov – podobne obetovali svoj život za Krista napr. seminaristi z Barbastra popravení roku 1936 počas Španielskej občianskej vojny. Alebo študent malého seminára v Taliansku Rolando Rivi, ktorého roku 1945 zastrelili komunisti so slovami – aby bolo o jedného kňaza menej. Alebo svätý Stanislav Kostka, poľský chlapec so svätou túžbou stať sa jezuitom a kňazom. Srdce J. Havlíka pojalo do seba také množstvo ľudí, toľkým hlboko odpustilo a okúsilo toľko utrpenia, až sa to prejavilo i navonok – zväčšením srdcovej komory. Bol prepustený pre totálne vyčerpanie a pokročilé ochorenie, ktorého následkom podľahol po prepustení. Janko Havlík prijímal svoj väzenský údel posvätné, ako sa v temnici pripravovali na smrť Traja košickí mučeníci (zobrazení v diele Msgr. J. Tótha) alebo ako s bázňou pristupovali k daru mučeníckej smrti popravené karmelitánky v Compiègne (zobrazené v diele Gertrudy von le Fort). Akoby bol príkladom nepovšimnutých svätých, všetkých tých, čo sú podobne ako

ich Pán tichí a pokorní srdcom, všetkých tých, čo sú blahoslavení, lebo sú – čistí.

Ani nemáme tušenia, čo všetko sa odohrálo vo väzniciach štátov sovietskeho bloku. Koľko svätých životov, koľko obrátení... Len zo svedectiev vieme, že Janko Havlík mal najväčšiu radosť, keď sa pod jeho vplyvom jeden z väzňov obrátil. Vo väzení prepisoval náboženskú literatúru. Odrazu sa pred nami vynárajú hlbšie dejiny – dejiny podzemné, dejiny zo sféry koreňov, hlbín a podstaty vecí... Akoby paralelne s oficiálnymi dejinami ČSR, s dejinami päťročnic, zjazdov, zájazdov, úspechov či družieb, existovali ešte jedny mystické dejiny, dejiny, v ktorých sa prejavoval zápas satana s Kristom, dejiny prenasledovaných, dejiny konverzií, dejiny lásky k Ježišovi.

J. Havlíka milovali i ateisti, dedičania mu vystrojili pohreb, akoby sa lúčili s kňazom. V poslednom období života sa J. Havlík s podlomeným zdravím venoval katechéze svojich rodákov. Dedinku Vlčkovany si už navždy zapamätalo nebo, lebo v nej prebýval muž svätého života.

V zbierke Jozefa Tomášika Jáchy-movští andělé sa nedá nespomenúť prepojenie českého a slovenského utrpenia, keďže kniha vychádza aj v českom, doplnenom vydaní. Práve Ján Havlík pochádzajúci z kraja neďaleko od moravských hraníc, môže byť symbolom spoločného utrpenia českých i slovenských kresťanov. Práve preto v básňach J. Tomášika vystupuje často Morava, spomínajú sa „vyhnaní českí a slovenskí pastieri“, konkrétne i páter Václav Drbala, popravený po tzv. babických procesoch roku 1951. Autor sa pýta „koľkokrát ešte pribijú na kríž pražské Jezuliatko“. Ako sú slovenské dejiny prenasledovaného kresťanstva plné kňazov a básnikov za mrežami (don Štefan Sandtner, SDB, Mons. Jozef Tóth...), tak podobný osud zakúšali aj českí kňazi a básnici (napr. páter Jan Dokulil alebo páter František Daniel Merth). České dejiny sú plné vynikajúcich literárnych osobností za mrežami pre svoju vieru (Jan Zahradníček, Václav Renč, Bedřich Fučík, Josef Kostohryz, Josef Palivec, Zdeněk Rotrekl, Zdeněk Kalista, František Křelina, Václav Prokůpek...). A pridajme k tomu ešte množstvo vynikajúcich autorov s duchovným presahom žijúcich v emigrácii alebo v ústraní vo svojej vlasti.

Janko Havlík má zaiste radosť, že mladý slovenský autor Jozef Tomášik si pripomína jeho utrpenie. Nebesia sa iste radujú, že niekto napísal knihu o jáchymovských anjeloch. A radosť bude ešte väčšia, ak čistota Jána Havlíka bude očisťovať aj duše čitateľov. Môžeme byť hrdí, že dejiskom svätosti je aj J. Havlík.

Kniha Jáchy-movští andělé nám približuje život a utrpenie kandidáta na blahorečenie Jána Havlíka. Jeho život, jeho viera, jeho srdce boli – čisté. A také sú i básne Jozefa Tomášika.

Katarína Džunková

Pokoj – ovocie zmierenia

Milovaní bratia a sestry!

Včerajší deň a všetky predchádzajúce dni kalendárneho roka už pominuli. Už na nich nič nezmeníme. A to i napriek tomu, že medzi nimi nájdeme

aj také, ktoré boli dňami nepokoja. Voľna na Ukrajine znepokojila mnoho ľudí po celom svete a určite aj nás. Pápež František zverejnil mnoho výziev na ukončenie konfliktov.

Aj udalosti na Slovensku vo verejnom a politickom živote priniesli so sebou množstvo nepokoja. Preto v projekte nazvanom Advent s Konferenciou biskupov Slovenska bola snaha upriamiť naše úvahy na *Advent pokoja*. Preto aj myšlienky na začiatku kalendárneho roka, keď slávime slávnosť Bohorodičky Preblahoslavenej Panny Márie, chceme pri pohľade na ňu, Kráľovnú pokoja, zamerať na tú vzácnu hodnotu, ktorou je pokoj.

V evanjeliu sme pred chvíľou počuli, že keď pastieri odišli, *Mária zachovávala všetky tieto slová vo svojom srdci a premýšľala o nich*.

Zachovávať Božie slovo vo svojom srdci a premýšľať o ňom – toto je cesta múdrosti k dosiahnutiu pokoja. Chceme teda upriamiť náš pohľad na Pannu Máriu, cez ktorú k nám prišiel *Obdivuhodný Radca, mocný Boh, večný Otec, Knieža pokoja* (Iz 9, 5). Iste aj preto ju uctievať ako *Matku dobrej rady*, alebo aj *Kráľovnú pokoja*. A jeden zo znakov múdrosti je pokoj, ktorý je ovocím zmierenia. Práve na toto poukazuje sv. Pavol v liste Kolosanom, keď o Kristovi píše: *Lebo Boh chcel, aby v ňom prebývala všetka plnosť, a aby skrze neho zmieril všetko so sebou, keď pre jeho krv na kríži priniesol pokoj všetkému, čo je na zemi aj čo je na nebi* (Kol 1, 19-20). Kristus prináša na svet najprv zmierenie, a následne pokoj, ktorý je ovocím zmierenia.

Kde je zmierenie, tam je otvorenosť aj pre obdarovanie. A Vianoce sú jedinečnou príležitosťou na obdarovanie. Veď príchodom Božieho Syna na svet sám Boh sa daruje človeku. Zároveň nás spevom anjelov pobáda žiť s ľuďmi dobrej vôle v pokoji. Preto zmierenie je prioritou pred darovaním. Naozaj, načo by nám boli akékoľvek dary, keby sme v srdci mali trvalý nepokoj ako dôsledok pokazených vzťahov! A hoci Vianoce sú sviatkami obdarovania, zmierenie zostáva prioritou pred obdarovaním.

Lekár a konvertita MUDr. Pavol Strauss v knihe *Úsmev nad úsmevom* zamýšľajúc sa nad cestou k múdrosti píše:

„Veľká múdrosť mať pokoj v sebe; najväčšia múdrosť – dať ho aj iným.“ A práve toto robí Boh prostredníctvom Božieho Syna, ktorý hovorí: *Pokoj vám zanechávam, svoj pokoj vám dávam* (Jn 14, 27).

Sme na začiatku kalendárneho roka. Sme si vedomí svojich doterajších zlyhaní, svojich hriechov z našej ľudskej slabosti, ale aj omylov spôsobených nedostatkom múdrosti. Možno nám chýbala dobrá rada, usmernenie alebo povzbudenie, a tak nie všetko bolo vo vzťahoch dobré: možno niektoré veci sme urobili zle aj vo vzťahu k Pánu Bohu, aj vo vzťahu k blížnemu; alebo niektoré veci sme zanedbali. To zlé z našej strany, čo je za nami, odovzdávame milosrdnému Bohu. Zároveň na prahu nového roka sa v nádeji dívame dopredu a obraciame k Pánu Márii, *Kráľovnej pokoja*.

V úvode tohto listu zazneli slová: Včerajší deň a všetky predchádzajúce dni kalendárneho roka už pominuli. Už na nich nič nezmeníme. Je to tak. — Ale môžeme zmeniť seba! Phil Bosmans (belgický katolícky kňaz +2012) v knihe *Kľúč šťastia* píše: „Väčšina ľudí si myslí, že môže zmeniť svet bez toho, že by zmenili seba samých. Tí hore hovoria, že by to mali urobiť tí dole. Tí dole hovoria, že sa to týka tých hore. Muži si myslia, že by sa mali zmeniť ženy. Ženy by chceli, aby to urobili muži. A tak si naháňame strach a vytvárame zbytočný stres. Iba presvedčenie a pochopenie, iba priateľstvo môžu priviesť ku zmene. Kto chce ľudí meniť násilím, je diktátor.

Jedine ľudský tvor je schopný zmeniť samého seba.

Len ak zmení seba, bude môcť zmeniť aj svet či spôsob spoluzitia“ — tolko Phil Bosmans.

Boží Syn prišiel na tento svet, aby ho zmenil. Aby ho po prvotnom hriechu človeka a jeho následkoch zmenil k lepšiemu. Aby všade zavládla láska. Aby všade na svete z úst človeka zaznievala oslava Boha. Aby všade na svete bol zjavný pokoj v srdciach ľudí dobrej vôle.

Pápež sv. Ján Pavol II. vo svojom prvom Posolstve k svetovému dňu pokoja v r. 1999 uvádza, že pevným a trvalým základom na vybudovanie pokoja je dôstojnosť ľudskej osoby a spoločné dobro (bonum commune): „Základy na vybudovanie pokoja sú pevné a trvalé len vtedy, keď je našou hlavnou inšpirujúcou zásadou presadzovanie dôstojnosti ľudskej osoby a keď snaha o spoločné blaho sa stala úlohou, ktorej sa dáva prednosť“ (sv. Ján Pavol II., Posolstvo k svetovému dňu pokoja 1999).

Napriek tomu, že ľudstvo je poznamenané hriechom, nenávisťou a násilím, Boh ho povoláva vytvárať jednu jedinou rodinu. Uznajme tento Boží plán a usilujme sa o vytváranie súladu v našich medziľudských vzťahoch.

Drahí bratia a sestry! Vám všetkým a každému zvlášť želim, aby sme podobne, ako Bohorodička Panna Mária, Kráľovná pokoja, urobili zo svojho života jednu nádhernú oslavu nášho Boha a svojím podielom prispeli k dobrým vzťahom medzi tými, ktorí žijú okolo nás či už sú nám blízki, či vzdialení.

„Sláva Bohu na výsostiach a na zemi pokoj ľuďom dobrej vôle!“

V modlitbe na Vás pamätám a žehnám Vás v mene Otca i Syna i Ducha Svätého.

Amen.

+ Ján Kuboš

diecézny administrátor Spišskej diecézy
(prečítať namiesto homílie pri sv. omšiach na
slávnosť Bohorodičky Panny Márie 1. 1. 2023)

Pavol Strauss – výber z básní v próze (Stĺpy, 1948)

Len keď si sám a chudobný, pocho-
píš bohatstvo Božie. A svet sa strašne
naplní, ak vyprázdniš sa.

A nielo piesne nad ticho. A všetko
záraz je.

Obraz, modlitba oka. I veľký výkrik
nemého. I veľká, veľká radosť (Ob-
raz).

Či nemá všetko oporu? Či všetko ne-
chce začiatok? Či nevie všetko zavzly-
kať? Či smrť vždy nedá pečiatku?

A vždycky je tu predsa verná hrud'.
Aj srdcu možno zaplesáť. Aj duši
možno dôveriť. Aj život hodno oslá-
viť. Bo matky vždycky, večne budú
(Matka).

Ostatná záruka čistoty, sama istota.

A či sú vyzývajúce ruky básnika nie
otázkou otázok? Veď on jediný chce,
bo musí, vždy začať na začiatku za-
čiatkov.

Vždy mu je všetko ťažkým. Bo všet-
ko významným. Nevie, čo to je plieť.
Všetko si cení. Aj burina mu je svätá.
I pokora vždy mierou jemú.

Svet nesie nádych ostatných túžob
jeho. A silnejšie srdce, než sníma
nemý bôľ sveta s utrpením Božím.

Básnik je zúfalec. S najväčšou záso-
bou nádeje. Klope priamo na Božie
vráta (Básnik).

ROK TOMÁŠA MUNKY

28. január 2024 – 4. máj 2025

Milí bratia a sestry, pokoj Kristov!

Tento rok nám prostredníctvom okrúhlych výročí ponúka šancu uvedomiť si, že v dejinách Cirkvi na Slovensku nachádzame žiarivé ľudské poklady presahujúce rozmery našej krajiny. Popri kardinálovi Jozefovi Tomkovi sú to aj osobnosti jezuitskej rehole ako kardinál Ján Chryzostom Korec, v Ružomberku stále s úctou spomínaný páter Pavol Horský a ďalší, ktorí prešli ružomberským noviciátom. Jedným z vrstovníkov je aj Boží služobník Tomáš Munk, ktorý bol na sklonku Druhej svetovej vojny zabitý pre svoj židovský pôvod a pre vernosť Kristovi. Svedectvo jeho života žiari napriek tomu, a paradoxne tým silnejšie, že strom jeho života bol dramaticky vyťatý vo veku 21 rokov.

Životný odkaz tohto mladého jezuitu, ktorý bol mimoriadnou osobnosťou po duchovnej aj intelektuálnej stránke, si pripomenieme slávením Roka Tomáša Munka s mottom „Svedectvo viery hojí rany“, ktorý týmto vyhlasujem.

Začne v nedeľu 28. januára 2024, deň pred 100. výročím Tomášovho narodenia. Slávnostnému otvoreniu pri svätej omši o 10.30 v jezuitskom kostole v Ružomberku bude v mene spišského diecézneho biskupa Mons. Františka Trstenského predsedáť spišský pomocný biskup Mons. Ján Kuboš.

Rok Tomáša Munka bude príležitosťou uvedomiť si rodinné korene Tomášovho svedectva viery a odkaz celej rodiny Munkovcov pre dnešok. Okrúhle 80. výročie mučeníckej smrti Božích služobníkov Tomáša a jeho otca Františka, zabitých 20. apríla 1945 na území Nemecka pri pochode smrti, pripadne prozreteľnostne na slávnosť Kristovho vzkriesenia, na Veľkonočnú nedeľu 2025. Rok Tomáša Munka sa uzavrie o dva týždne neskôr, v nedeľu 4. mája 2025.

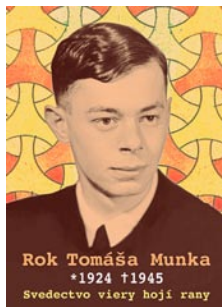
Príbeh rodiny Munkovcov sa spája s mestom Ružomberok, kde bol otec František v období Slovenského štátu riaditeľom celulózky. Spolu s manželkou Gizelou a synmi Tomášom a Jurajom, ktorí boli mimoriadne intelektuálne a umelecky nadaní, vydávali nevšedné svedectvo viery, lásky a rodinných cností, ako aj profesionálnej a občianskej statočnosti.

Členovia rodiny sa začali hlásiť ku Kristovi bez toho, aby sa zriekli svojich židovských koreňov. Sviatosťný a duchovný život pestovali v kontakte s miestnymi jezuitmi. O hĺbke a presvedčivosti ich vzťahu ku Kristovi svedčí svedectvo ich rodinného priateľa, lekára, mysliteľa a literáta Pavla Straussa i ďalších osôb.

Tomáš, ktorý v sebe zachytil Božie volanie k zasvätenému životu a kňazstvu, sa vyznačoval nevšednou zrelosťou. V roku 1943, po vstupe do noviciátu, si ako 19-ročný sformuloval osobné motto: „Láska ku Kristovi až po zabudnutie seba.“ Tejto láske zostal verný aj v tragických okolnostiach, keď svoj život obetoval Bohu.

V decembri 1944 bola rodina Munkovcov zatknutá príslušníkmi nemeckých okupačných jednotiek, pričom Tomáša vytrhli priamo z jezuitského noviciátu. Po väznení v sústreďovacom tábore v Seredi boli Munkovci transportovaní do koncentračných táborov v Nemecku. Svedectvo o schopnosti Munkovcov vyžarovať aj v temnote lágrov okolo seba nádej, sa zachovalo vďaka kňazovi Edmundovi Bárdošovi, ktorý bol ich spoluväzňom.

Posledné stopy po matke Gizele a mladšom synovi Jurajovi sa strácajú v táboroch Bergen-Belsen a Ravensbrück. František a Tomáš boli po nútených prácach v Sachsenhausene a Lichtenrade pri Berlíne zastrelení príslušníkmi SS počas pochodu smrti 20. apríla 1945.

Osud rodiny Munkovcov zostáva mementom o rasovej, ale aj proticirkvej nenávisti hitlerovskej ideológie a o zničujúcich celospoločenských následkoch spochybnenia neodňateľnej dôstojnosti každej ľudskej osoby, ktorá nepozná výnimky. Svätý život Munkovcov je svedectvom o sile odpustenia, o láske k nepriateľom a o viere vo vzkriesenie.

Munkovci sa pripojili k nespočetným príslušníkom Židovského národa i k členom Katolíckej cirkvi, ktorých totalitný režim nemilosrdne likvidoval, či pre ich pôvod, alebo pre vernosť Bohu. Svojou vernosťou Kristovi až do konca sa mu pripodobnili až po jeho kríž a stali sa majákom. Sú Božím svetlom pre nás a pre každého, kto je konfrontovaný s podobnými otázkami, či už v rovnako brutálnej alebo v inej, sofistikovanej podobe.

Proces blahorečenia Božích služobníkov Tomáša a Františka Munkovcov otvoril v roku 2011 na diecéznej úrovni bratislavský arcibiskup-metropolita Mons. Stanislav Zvolenský. Od roku 2015 proces pokračuje v Ríme a jeho ukončenie sa dá očakávať už v najbližších rokoch.

Drahí priatelia,

rodina Munkovcov je pre nás povzbudením i výzvou. Napriek tomu, že ich príbeh zostal dlhé roky skrytý pozornosti mnohých, sú lúčom svetla schopným preraziť cez škáru a prežiarit tmu. V dobe, keď nám svetové dianie ukazuje drámy vojny, na ktoré sme už túžili zabudnúť, si uvedomujeme, že Kainov príbeh, žiaľ, nezostal minulosťou a minulosťou nezostali ani ideológie.

Vieme, že história, z ktorej sa človek nepoučí, sa opakuje. Aj naša národná pamäť sa potrebuje uzdravovať z rán minulosti, ktoré neraz pokrivali svedomie konkrétnych ľudí. Kde hľadať liek na nezahojené závažné zlyhania v ľudskosti, aj na tie, ktoré nás ako jednotlivcov presahujú? Ako uzdraviť minulosť, ale aj prítomnosť a budúcnosť?

Príbeh Munkovcov, ktorí zomreli bez nenávisti v srdci a svojím postojom odpustenia mučiteľom sa pripodobnili Ježišovi na kríži, má tú liečivú moc, lebo nás privádza k samému Bohu, Vykupiteľovi

Spomienky na Tomáša a Františka Munkovcov

Uvádzame niekoľko spomienok na Tomáša a Františka Munkovcov očami osobných svedkov, ktoré nech nám slúžia na povzbudenie.

Páter provinciál Jozef Jurovský o prijatí Tomáša Munka do noviciátu:

Chlapca sme prijali výnimočne, lebo mal také vlastnosti, také zmyslanie, že sme mu jeho žiadosť nemohli odoprieť.

Pavol Strauss o Munkovcoch:

Život zdanlive pozostáva iba z „náhod“ – no v úvodzokách. „Náhodou“ som sa zoznámil s rodinou, ktorá ma náhodou poučila o sv. omši a hneď ma zobrala do kostola, kedy som prvý raz sledoval vedome sv. obet. U nich som videl, „čo znamená nasledovať Ježiša Krista v každodennom živote, v neustálnej práci na sebe, v láske ku každému a v znšaní krížov. Mój odpor sa rozplýval postupne v intenzite ich žitého a prežívaného kresťanstva, aké som si do tých čias nevedel predstaviť.

39

človeka. Dajme ich odkazu vniknúť do hĺbky nášho srdca. Korene stromu, ktorého kmeň bol vyťatý, pretrvávajú v zemi a naďalej žijú a sú schopné poskytovať miazgu novým výhonkom. O tom bol pevné presvedčenie dnes už nebohy prvý vicepostulátor kauzy Munkovcov, páter Aurel Štefko SJ. On svoju modlitbu zhrnul do slov: „Odpusť, Tomáš!“.

Duchovné korene skryté v hĺbke budú zdrojom energie pre ďalšie generácie, ak si ich aj pri tejto príležitosti dokážeme pomenovať a byť si vedomí ich hodnoty. Nech sú nám Munkovci sprievodcami na ceste vnútorného obnove spoločnej pamäte národa. Je to cesta úcty k náboženskému presvedčeniu iných, cesta vernosti, pokory, viery a lásky. Je to vedomie hodnôt vychádzajúcich zo židovsko-kresťanských koreňov, z ktorých duchovne i kultúrne čerpáme.

Nech sa liečivá sila príkladu svätosti Božích služobníkov pretaví aj do úspešného blahorečenia Tomáša a Františka Munkovcov, za čo sa vrúčne modlíme. Tento príbeh je zvlášť spojený s Ružomberkom, so Slovenskom, so stredoeurópskym regiónom, ale má potenciál prehovoriť k celému svetu.

Prosím vás pri tejto príležitosti aj o modlitbu za nás jezuitov, za našu vernosť povolaniu i za nové povolania svätých kňazov a rehoľných bratov Spoločnosti Ježišovej, hodných nasledovníkov Božieho služobníka Tomáša, ľudí „lásky ku Kristovi až po zabudnutie seba“.

S prácou na procese blahorečenia zostane navždy spojené meno pátra Ondreja Gabriša SJ, druhého vicepostulátora, ktorý odišiel do večnosti v mladom veku. Pamätajme v modlitbe aj na všetkých, ktorí neúnavne pracovali a pracujú na zdarnom napredovaní tejto kauzy.

V tomto jubilejnom Roku Tomáša Munka vás všetkých srdečne pozývam hlbšie preniknúť do duchovnej krásy tejto rodiny a objavovať jej odkaz. Spoločne vnímajme bohatstvo a rozmanitosť Božej milosti, ktorá nech neustále preniká naše životy, tak ako prenikla aj životy rodiny Munkovcov.

Jozef Šofranko, SJ provinciál

Slávnosť otvorenia Roka Tomáša Munka

V nedeľu 28. januára 2024 sa v Ružomberku konala slávnosť otvorenia Roka Tomáša Munka. Otvorenie sa začalo o 10.30 v kostole Povýšenia sv. Kríža. Eucharistickej slávnosti predsedal spišský pomocný biskup Ján Kuboš. Na slávnosti sa zúčastnili aj členovia Spolku priateľov Pavla Straussa: Jozef Strauss, Jozef Šišila, Enzo Passerini, Bernadeta Javorská, Katarína Matušková a Tomáš Pružinec, ktorý v diakonskej službe asistoval pri slávení Eucharistie. Členovia Spolku strávili popoludnie v Kultúrnom dome, ktorý sa nachádza vedľa kostola, v priateľskej atmosfére spolu s bratmi jezuitmi a spolupracovníkmi z Ružomberka.

MUDr. Pavol Strauss (*1912 – †1994) bol veľmi blízkym priateľom ružomerskej rodiny Munkovcov: Františka (*1895 – †1945) a Gizely (*1900 – †1945), ktorí sa stali jeho krstnými rodičmi, ako aj s ich synmi, Tomášom (*1924 – †1945) a Jurajom (*1930 – †1945). Pavol Strauss bol pokrstený dňa 28. 8. 1942 vo farskom Kostole sv. Mikuláša v Liptovskom Mikuláši, v kruhu židovskej rodiny, ktorá prijala do svojho života Ježiša ako osobného Pána a Mesiáša. Munkovci boli pokrstení dva a pol roka pred pokrstením Pavla Straussa, dňa 24. decembra 1939 v Ružomberku. Duchovné puto medzi Pavlom Straussom a Munkovcami bolo veľmi hlboké a intenzívne. Pavol Strauss s nimi vytváral priam mystické spoločenstvo, a to tak za ich života, ako aj po ich umučení. Sám to vyjadril vo svojom spise Život je len jeden: „Rozhodoval som o krstných rodičoch. Či pána horára Ancla z Vlkolínca, či konvertitov Munkovcov. Rozhodol som sa pre posledných. Viem, že sme sa ich tragickým koncom nerozišli. Žijeme stále v neviditeľnom spoločenstve.“ Duchovné priateľstvo, bytostná spriaznenosť či tento súzvuk duší pretrval u Straussa po celý život. Duchovná štafeta Munkovcov pokračovala a rozvíjala sa v osobe Pavla Straussa. Keď sa Munkovci po ukončení vojny nevrátili z koncentračného tábora, Matilda Domaratzká, rovesníčka Gizely a osobná vychovávateľka Tomáša a Ju-

raja, odovzdala všetky písomnosti a rodinné fotografie práve Pavlovi Straussovi. Ten robil všetky kroky, ktoré vtedajšia doba umožňovala, aby vypátral všetko, čo bolo možné vypátrať o osude Munkovcov. Strauss sa stal mučeníkom, ale inak, stal sa trpiacim, len v inom rozmere, duchovne ubolený preživší, spojený s tými, ktorí fyzicky neprežili.

To všetko však s upriamením zraku na vzkrieseného Krista, ktorý je pôvodcom a završovateľom našej viery (Hebr 12,2).

Okrúhle 80. výročie mučeníckej smrti Božích služobníkov Tomáša a jeho otca Františka, zastrelených 20. apríla 1945 na území Nemecka pri pochode smrti, nie je len výročím otca Františka a syna Tomáša, ale výročím celej umučenej rodiny, aj mamy Gizely a syna Juraja, v duchovnom spoločenstve Pavla Straussa, s ktorým preberáme štafetu ohňom preskúšanej viery ďalej. Munkovci a Pavol Strauss sú jeden duchovný celok, jedno poslanstvo, jedna mystická cesta. Ich svedectvo viery, ktoré hojí rany (motto Roka Tomáša Munka), môže byť oslobodzujúce, lámajúce putá, duchovné i historické. No nielen oslobodzujúce od niečoho, ale aj oslobodzujúce pre niečo: možno pre iné cesty prežívania viery, iných pohľadov na Krista, ktorý oslobodzuje a dáva život. Okrúhle výročie mučeníckej smrti Františka a Tomáša Munkovcov pripadne, možno nie náhodne, na slávnosť Kristovho vzkriesenia, na Veľkonočnú nedeľu 2025. Zaželajme si, aby toto výročie bolo vzkriesením aj pre Boží ľud žijúci pod Tatrami, pre celú slovenskú spoločnosť, pre ktorú životy Munkovcov a Pavla Straussa môžu byť priťahujúce, motivujúce a v mnohom obohacujúce pre všetkých.

Tomáš Pružinec

RODINA MUNKOVCOV
František, Gizela, Tomáš, Juraj

MODLITBA

Nechajme Boha, by si nás, do sveta svojich služobníkov Tomáša a jeho otca Františka, Krista, ktorý nás oslobodzuje a dáva život, pripadne, možno nie náhodne, na slávnosť Kristovho vzkriesenia, na Veľkonočnú nedeľu 2025. Zaželajme si, aby toto výročie bolo vzkriesením aj pre Boží ľud žijúci pod Tatrami, pre celú slovenskú spoločnosť, pre ktorú životy Munkovcov a Pavla Straussa môžu byť priťahujúce, motivujúce a v mnohom obohacujúce pre všetkých.

28. január 2024 – 4. máj 2025
munkovci.jezuiti.sk

Členovia Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa Enzo Passerini, Bernadeta Javorská, Katarína Matušková, Jozef Strauss a Tomáš Pružinec na slávnostnom obede v Kultúrnom dome.

Valné zhromaždenie Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa (22. 4. 2023) v Liptovskom Mikuláši

Predsedníctvo i členovia Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa sa stretli 22. apríla 2023 v dopoludňajších hodinách na Farskom úrade v Liptovskom Mikuláši a po slávnostnej sv. omši, ktorú celebroval dôstojný pán dekan Stanislav Culka, i výbornom obede, sa už tradične v priestoroch Múzea Janka Kráľa v Liptovskom Mikuláši začalo pracovné valné zhromaždenie Spolku. Viedli ho členovia výkonného výboru – Ľubomír Raši (tajomník) a Martin Jančuška (predseda). Dôležité informácie o fungovaní Spolku prezentoval Jozef Šišila, ktorý výrazne podporuje činnosť Spolku organizačne i finančne. Spomínalo sa na čestného predsedu Spolku biskupa Františka Tondru, profesora Júliusa Rybáka, ktorý dlhé roky zostavoval Listy Pavla Straussa a vydal viacero kníh, ktoré boli venované Pavlovi Straussovi. Poukázalo sa na viaceré publikácie, ktoré vyšli o Pavlovi Straussovi, či Cenu Pavla Straussa, ktorá sa dlhé roky odovzdávala osobnostiam slovenskej kultúry pod organizačnou záštitou UKF v Nitre. A Jozef Šišila vyzdvihol aj dôležitú vydavateľskú činnosť Júliusa Rybáka ml.

Hneď na úvod rokovania bola Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa odovzdaná Cena primátora mesta Liptovský Mikuláš z rúk zástupcu primátora Rudolfa Urbanoviča za záslužnú prácu, ktorú Spolok už dvadsať rokov rozvíja v šírení informácií o živote i tvorbe liptovskomikuláškého rodáka Pavla Straussa.

Nový predseda Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa, ktorým sa stal Tomáš Pružinec, univerzitný pedagóg z FF UKF v Nitre, predstavil vedecký projekt o Pavlovi Straussovi a víziu fungovania Spolku v blízkej budúcnosti, napr. predstaviť najmä cez preklady do cudzích jazykov život i tvorbu Pavla Straussa a šíriť osvetu o ňom medzi mladými ľuďmi. Ján Gallik predstavil pripravovanú monografiu historika Ivana Petranského o Pavlovi Straussovi a poukázal na plány hovoriť o Pavlovi Straussovi cez komparáciu so zahraničnými autormi na konferenciách v Madride či Katoviciach, ktoré v čase písania tohto textu už úspešne absolvoval. Napokon prišlo k hlasovaniu o nových členoch predsedníctva – navrhnutí boli Tomáš Pružinec, Enzo Passerinni a Ján Gallik, ktorí získali podporu predchádzajúceho vedenia a ďalších členov Spolku.

Do diskusie sa zapojila i pani Lea Rybáková, ktorá poukázala na možnosť distribúcie viacerých kníh o Pavlovi Straussovi od vydavateľstva G-Ateliér

a ponúkla ich Spolku ako možnosť na ďalšiu propagáciu jeho diela. Viaceré publikácie sa plánujú umiestniť do Univerzitnej knižnice UKF v Nitre, ktorá je prepojená s UPC Pavla Straussa. Gréckokatolícky kňaz Jozef Voskár vo svojom prejave poprial novému vedeniu Spolku, ale aj ďalším členom, veľa úspechov a verí, že sa postupne rozbehne aj proces beatifikácie Pavla Straussa. Je presvedčený, že život a tvorba Pavla Straussa je majákom Kristovho svetla pre tento svet, ktorý ide stále viac do tmy. Toto svetlo treba zasvietiť tým, ktorí nevidia dobre na cestu ku Kristovi. Pretože jedinou cestou je Kristus. Profesor Tibor Žilka podporil nové vedenie a poďakoval, všetkým, ktorí stáli pri založení Spolku, pretože ten nemajú ani oveľa slávnejší autori ako Pavol Strauss. Taktiež zdôraznil, že Straussovo dielo treba okrem domáceho kontextu zviditeľňovať aj v zahraničí, cez preklady, ale aj cez odbornú reflexiu o ňom. V závere pracovného stretnutia prišiel na stretnutie aj duchovný otec Marián Kuffa, ktorý úsmevne spomenul, že mal tú česť ako študent rýľovať Pavlovi Straussovi záhradku. Preňho však bolo úžasné, že v osobných rozhovoroch s Pavlom Straussom nadobudol pocit veľkej podpory i pokory a možno aj vďaka nemu i on dokáže dnes pomáhať mnohým ľuďom, ktorí sú na okraji spoločnosti. I ďalší diskutéri, dôstojní pán Anton Tyrol a Vladimír Šosták, prekladateľ Enzo Passerini či pani profesorka Marta Žilková, vyzdvihli osobnosť Pavla Straussa i to, že im v mnohom pomohol na ich životnej ceste a že dôležité je hľadať a pochopiť túto cestu aj všetkým nám, ktorí sa zaoberáme jeho dielom. Rokovanie napokon uzavrel nový predseda Spolku Tomáš Pružinec.

Ján Gallik

Vážený pán Šišila,
ďakujem Vám, aj všetkým priateľom Spolku Pavla Straussa, za krásne sobotné stretnutie.

Stále ma dojíma, akých skvelých ľudí mám možnosť spoznať vďaka mojim drahým. Mnohé mená, o ktorých som s manželom u mojich vzácných svokrovcov počúvala, v Listoch PS čítala, som v sobotu mala možnosť vidieť a zažiť zvláštny pocit súzvuku duší.

Ešte raz Vám ďakujem a prajem všetko dobré.

S úctou
Lea Rybáková

Do budúcnosti cez minulosť

Je mi veľmi blízka myšlienka kanadského teoretika médií a filozofa Marshalla McLuhana (1911 – 1980), ktorú vyjadril vo svojom známom diele *The Medium is the Massage* (*Médium je posolstvo*): „Na prítomnosť sa pozeráme cez spätné zrkadlo. Kráčame späť k budúcnosti.“¹ Touto Luhanovou myšlienkou by som chcel začať moje krátke zamyslenie, v ktorom budem reflektovať skutočnosť, a to, že na jar roku 2023 som sa ujal predsedníctva Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa. Myšlienkový odkaz Marshalla McLuhana sa mi zdá veľmi priliehavý na to, ako myslím a uvažujem do budúcnosti.

Keď pozerám do budúcnosti, pozerám na ňu cez jej minulosť, ktorá mi je konštitučná. Vidím v nej ľudské tváre, každá z nich má svoj osobitý a jedinečný príbeh. Do tohto príbehu som vstúpil aj ja, najprv ako člen Spolku, vďaka môjmu dobrému a dlhoročnému priateľovi Enzovi Passerinimu, a teraz ako jeho predseda, navrhnutý a podporovaný ďalšími mojimi priateľmi, Jozefom Šišilom, Jozefom Straussom a Jánom Gallikom, aby som pokračoval, *spolu* s inými, v nesení a v tvorení posolstva, ktoré je hlboko ľudské, autenticky oslovujúce a dynamicky inšpiratívne. Je to posolstvo lekára, filozofa, esejistu, prekladateľa, no najmä dobrého a láskavého človeka, Pavla Straussa. Počas dvadsaťročného vedenia Spolku veľmi rozhladeným a skúseným MUDr. Martinom Jančuškom, ale aj v zanietennej *spolupráci* všetkých členov Spolku, sa z neho stal stabilný strom, ktorý už priniesol veľkú úrodu. Vážim si tých, ktorí ho zasadili a starali sa oň – vhod i nevhod, vlastnými silami no i s vlastnou neschopnosťou, v raste i v krpatení, s odmenou, no zväčša bez nej, nepovšimnutí, bez vyznamenaní, hlasní i mlčky, videní a predsa nepovšimnutí. Tí, ktorí boli, ako aj tí, ktorí sú tu, a aj tí, ktorí ešte len prídu – sú príbehom, ktorého som sa i ja, s bážňou, no hrdo, stal súčasťou. To, čo už je minulosťou, dalo základ budúcnosti

– a ani sme sa nenazdali, naplnili sa slová nemeckého filozofa Gottfrieda W. Leibniza (1646 – 1716), že minulosť je tehotná budúcnosť.² Preto si myslím, že členovia Spolku sa vždy majú obracať do minulosti, aby lepšie videli hodnoty, ktoré chcú rozvíjať, a aby dobre videli, kde sa zapálila žiarová štafeta, ktorú nesieme. Jednoducho preto, aby sme sa držali pevných koreňov. Spolu s francúzskym mysliteľom Pierreom Teilhardom de Chardainom (1881 – 1955), ktorého diela poznal aj Pavol Strauss a ktorými sa inšpiroval, je potrebné, aby sme si často kládli otázku: „Kde sú korene nášho bytia?“ A je tiež potrebné, aby sme dobre reflektovali aj de Chardainovu odpoveď: „Predovšetkým sú ponorené v nepreniknuteľnej hĺbke minulosti.“³ Myslím si teda, že retrospektívny pohľad do minulosti je pre Spolok potrebný a vždy aj bude. Nie však preto, aby sme sa krútili okolo seba, zostali uzavretí v sebe a pre seba, zaspali v muzeálnych myšlienkach, uzavretí vo svojich priateľstvách, v akademickom alebo náboženskom priestore, vo svojich bublinách, ale preto, aby sme otvárali budúcnosť na základe minulosti, aby sme spolu s inými budovali tvorivú novosť, boli účastní sviežosti ducha, boli konzervatívne progresívni, napredovali v spolupráci, v rozvíjaní vzťahov a vo vytváraní nových vzťahov – a to všetko v kontinuite s dobrým, osvedčeným, vybudovaným, stabilným a istým.

Spolok priateľov MUDr. Pavla Straussa chápem ako spoločenstvo priateľov, ktorí sú oslovení myšlienkovým, ale aj ľudským posolstvom liptovského rodáka a nitrianskeho lekára Pavla Straussa. Slovensko dalo svetu veľkých ľudí, ktorí boli pre svoje okolie alebo pre širšie spoločenstvá, ba i krajiny a štáty mimoriadnym prínosom. Mnohí zanechali výrazné stopy, na ktoré sa nezabúda, a po ktorých sa kráča ďalej až doteraz, aj keď tí, ktorí stopy zanechali už nie sú medzi nami. Pavol Strauss zanechal veľké myšlienkové posolstvo, ktoré je hlbokým posolstvom ľudskosti, a preto ho treba poznávať, ale aj šíriť. Spolok priateľov Pavla Straussa nie je postavený na vybraných jednotlivcoch, ale na *spoločnom úsilí všetkých*, ktorým dielo Pavla Straussa prirástlo k srdcu a ktorí majú za cieľ „propagovať stále aktuálne dedičstvo duchovnej, umeleckej osobnosti, preniknutej demokratickým, humanistickým a etickým posolstvom a zápasom o presadenie poznanej pravdy“.⁴ Spolok priateľov Pavla Straussa nie je majetkom niektorých, ale je priestorom vzpruhy a zodvihnutia pre všetkých, ktorí sa chcú zduchovniť, stávať sa viac a viac ľudskými, a ktorí chcú tiež intelektuálne rásť a poznávať. Je spoločenstvom i pre tých, ktorí si chcú v ňom len odpočinúť a nabráť síl, ako sa odpočívajú pod dobrým košatým ovocným stromom a pochutnávajú sa na jeho plodoch, ako aj pre tých, ktorí

chcú pre strom aj niečo urobiť a zveľadiť ho. Minulosť nás otvára pre budúcnosť a tá je pre všetkých. Máme zdravé a pevné korene. Plody stromu sa už ukázali ako dobré.

Všetkým členom Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa, tým blízkym i tým vzdialenejším, prajem, aby mali radosť z poznávania, z jeho uskutočňovania do praktického života, tam kde žijú a pracujú, aby sme stále viac a viac *spolu* vytvárali svet lásky, v ktorom bude hriať teplo ľudskosti a svietiť svetlo Pravdy.

Poznámky:

- 1 Angl. „We look at the present through a rear-view mirror. We march backwards into the future.“ McLuhan, Marshall – Fiore, Quentin: *The Medium is the Message. An Inventory of Effects*. Produced by Jerome Agel. Gingko Press, 2001, s. 75.
- 2 Originálny text napísal Leibniz vo francúzštine a bol posmrtné uverejnený v diele *Principes de la Nature & de la Grace, fondez en Raison*. In: *L'Europe Savante*, Band 6, Nr. 1, November 1718. Text znie: „Le présent est gros de l'avenir; le futur se pouvoit lire dans le passé; l'éloigné est exprimé dans le prochain“, (kap. XIII, s. 117). Slovenský preklad: „Prítomnosť je tehotná tým, čo má prísť; budúcnosť možno čítať v minulosti; vzdialené je vyjadrené blízkym.“
- 3 Chardin, Pierre Teilhard de: *Chut žít*. Edice prameny. Knihovna životní orientace. Nakladatelství Vyšehrad, s. 21.
- 4 *Stanovy občianskeho združenia Spolok priateľov MUDr. Pavla Straussa*. Preambula, In <http://www.pavolstrauss.sk/stanovy-spolku/>

Tomáš Pružinec

List bývalého predsedu Spolku priateľov Pavla Straussa, MUDr. Martina Jančušku, novozvolenému predsedovi Spolku doc. PhDr. ThDr. Tomášovi Pružincovi, PhD.

(Redakcia uverejňuje list s plným súhlasom autora a jeho adresáta.)

Milý Tomáš, ľudské osudy sú skutočne niekedy veľmi zvláštne a nevyspytateľné. Už sa opakujem, keď zase píšem, že už dávno neverím na náhody a že Duch Svätý skutočne vane tam, kde chce a my len retrospektívne môžeme jeho pôsobenie sledovať.

Keď sledujem moju cestu k Pavlovi Straussovi, Strauss si ma našiel cez Julka Rybáka. Už som o tom písal. Pri prvom stretnutí so Straussom som si myslel, že je to nemecký lekár a filozof. Čítajúc jeho denníkové poznámky som zistil, že bol konvertita. Mojm väčším prekvapením bolo zistenie, že i Munkovci boli konvertiti. Ale akí konvertiti. Nevie, koľko katolíckych rodín v Ružomberku žilo vtedy denne Evanjelium ako oni. A k tomu Židia. Do Listov PS som kedysi napísal, že dvaja z troch zakladajúcich členov Spolku priateľov MUDr. Pavla Straussa boli

konvertiti. Julko a ja. Strauss na mnohých miestach píše o viere konvertitov. Je skutočne iná, ako tá u plienkových katolíkov. Moju cestu ku Kristovi som zhruba opísal v mojej druhej knihe *Príbehy a ozveny*, na ktorú ma nahovoril už nebohý literát Tónko Kret, neviem, či si ho poznal. Napísal toho viac, ale má jednu zvláštnu, veľmi zaujímavú prácu – Evanjeliá v spišskom nárečí. Tebe by to možno nič nehovorilo, ale ja som tomuto dialektu prišiel na chuť počas môjho vyhnanstva, ktoré som si 5 rokov odpýkával v Starej Ľubovni za 68. rok pre podpisovú listinu proti vstupu vojsk Varšavskej zmluvy na naše územie. A propo. Cesty osudu. Keby ma osud nebol zavial do Starej Ľubovne, nikdy by som sa nebol stretol s veľmi blízkym dotykom Rudolfa Dilonga. Tam som sa zoznámil so sesternicou Dilongovej dcéry, s ktorou som tri roky dral školské lavice, spolu sme aj maturovali a nevedel som o tom, že Dáša Krivdová je Dilongova dcéra.

Ako čerstvý konvertita som vyrastal pod krídlami vzácnych kňazov Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda. Bol to veľmi žičlivý osud. Chránil ma pred neporiadkami v katolíckej cirkvi a vformoval tak, že mi žiadne pomýlenia, odchýlky, či odklony, alebo prešľapy u nehodných pozdšie neublížili. Vidím v tom dielo zlého ducha, ktorý i dnes pôsobí čoraz rafinovanejším spôsobom a chytá do osídliel človeka cez jeho slabosti, hlavne túžbu po moci, pýchu a neskrotnú chuť po zlate. Ale na tom sa potkli už starí Izraeliti, zabudnúť na zázraky, ktorých boli očitými svedkami i jedného z najväčších, mnohí boli ešte na živé, ktorí suchou nohou prešli cez Červené more. Pritom Mojžiš bol len 40 dní na vrchu. I tento krátky čas stačil na to, aby sa znovu začali klaňať zlatému teľatu. Je to veľmi výstražné napomenutie o tom, aký je človek nestály tvor.

V Ústave som sa stretal s mnohými vzácnymi kňazmi, ktorí nás už predišli na ceste do večnosti. Lutujem, že som si z rozhovorov s nimi viac nezaznamenal. Dnes by to bolo možno vzácné. Osobne som poznal Gorazda Zvonického, ktorý nám prišiel robiť exercície do Viedne, pátra Strečanského, arcibiskupa Dominika Hrušovského, ktorý bol mojim pacientom i straším bratom, Andreja Grutku, biskupa z Gary, pátra Heriabana, Boteka, Paulíniho, kardinála Tomku, pátra Vavroviča, s ktorým som bol na nezabudnuteľnej návšteve v Castel Gandolfo a ktorý mi slúbil, že ma zoznámí s talianskym atómovým fyzikom, ktorý povedal, že keď fúkneš do letiaceho vtáčieho pierka, zachveje sa celý vesmír. Až pozdejšie, keď som sa trochu zavrtal do kvantovej fyziky, som pochopil, o čo ide. Žiaľ, k stretnutiu už nedošlo. O pár mesiacov dostal prof. Vavrovič mozgovú porážku. Nevymenoval som Ti všetkých, bola by to dlhá história. K nim, samozrejme, patrili aj slovenskí pátri misiónári z Francúzska, Belgicka, Švajčiarska, Anglicka, Nemecka i spoza veľkej mláky. Škoda, že ich Slovensko po zamatovej neprijalo tak, ako by sa bolo patrilo. Ale to je zas iná kapitola.

Až teraz som sa dostal k Tvojej konverzii uverejnenej na internete. Nechcelo sa mi veriť. Sme klubom konvertitov? Keď som odovzdával po dvadsiatich rokoch žezlo, mal som aj trochu obavy, do akých rúk sa dostane, lebo zlý duch, to sa dozvieš iste pozdejšie, nás vytrvalo obchádza. Do Liptovského Mikuláša som ale odchádzal už s pripravenou listinou, keby došlo k niečomu nečakanému, že tvrdo presadím nových kandidátov. Na listine, teraz ti to už môžem povedať, si bol aj Ty. Napodiv všetko prebehlo hladko a dokonca prišiel nečakane i Marián Kuffa. Hovoril som o tom môjmu dobrému priateľovi z Ružomberka a ten mi povedal: „Necítiš v tom, Martin, závan Ducha Svätého?“

Nuž, milý Tomáš, čo k tomu všetkému ešte dodať. Som skutočne úprimne rád, že sa veci vyvíjajú takým smerom, akým sa vyvíjajú. Rád by som sa s Tebou stretol, iste by sme si mali hodiny o čom rozprávať. Ak Ti to čas dovolí, rád Ťa uvítam na našom „ranči“ či v mojom kláštore, ako som ho sám nazval.

Boh Ťa opatruj.

V Andau 30. mája 2023
Martin

RECENZIE

Nakoniec zostane (len) poznanie života

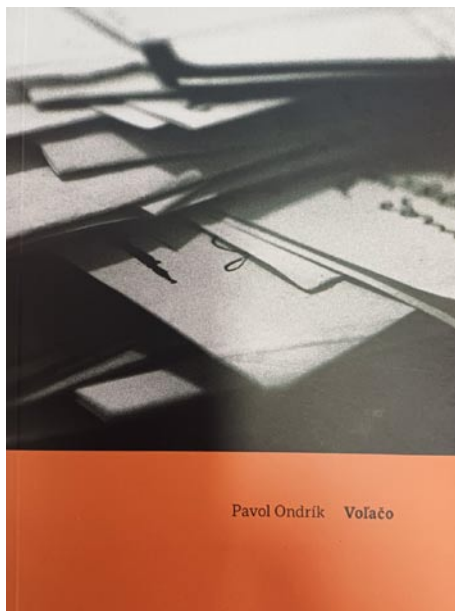
Dejiny aj súčasnosť nie sú chudobné na kňazov, ktorí boli zároveň i básnikmi a vice versa. Veď aj báseň sa môže stať modlitbou a modlitba básňou – a modlitba, to je vzácny „nástroj“ v kňazských rukách. Ba niektoré modlitby možno vysloviť azda iba ako báseň. V radoch kňazov – básnikov pevne stojí aj Pavol Ondrik so svojou zbierkou *Voľačo* (2021). Keď som ju vzal do rúk po prvý raz, za jej názvom som tušil akési tajomstvo, niečo nevpovedateľné, na čo človeku nepostačuje jeho um ani schopnosť hovoriť. Na tejto hranici nevpovedateľného – kde sa človek stretáva s Bohom, kde ľudské a Božie srdce súznejú – je jedinečným jazykom i gestom práve báseň. Dodám, že zbierka má dedikačný charakter, autor ju venoval už zosnulému „svojmu trpezlivému učiteľovi, láskavému otcovi, blízkemu bratovi a vzácnemu priateľovi, Julkovi Rybákovi“ (s. 5), a že na konci každej básne sa nachádza „prípisok“ s časovými, miestnymi i ďalšími okolnosťami jej vzniku, čo čitateľovi dáva šancu nahliadnuť do prúdu života i myslenia autora.

Básnická zbierka ako celok osciluje medzi pozitívnymi a negatívnymi javmi, ktoré determinujú ľudské bytie. Autor – v zhode aj so svojím kňazstvom – siahol po videní sveta z vertikálno-horizontál-

nej perspektívy, v ktorej vzájomný vzťah človek – Boh a človek – človek tvoria (alebo by skôr mali tvoriť) nerozlučiteľnú jednotu. Rozdiel je azda v intenzite a kvalite týchto vzájomných vzťahov. Človek tuší, pokiaľ nemá úplne otupené svedomie a vedomie, že tu niečo nesedí. A tak sa natíska otázka: Čo alebo kto je tým narušiteľom vzťahov? Autor vystupuje ako dobrý diagnostik svojej doby, ktorý určí chorobu – bláznovstvo a bláznivci, ktorí chcú odsúhlasiť, „že kríže nie / že Boha niet / že pravdy niet / že niet ani lásky“ (s. 13). A tak „je len svet bláznov / v ktorom každý je kráľ“ (ibid.). A v takomto chorom svete, v ktorom sa Boh dostal na okraj, „v mieste svetla Pravdy / volíme svojej pravdy noc...“ (s. 83). Ak som siahol po medicínskej terminológii, aby som obrazne pomenoval autorov prenikavý pohľad do súčasnosti, budem v tom pokračovať a poviem, že je zdatný aj v etiológii – správne rozozná a pomenuje aj príčinu choroby, ktorou je už od biblických čias pýcha: „Volakedy na začiatku / pýcha vzdula srdce človeka [...] Bohom sa chcel človek stať...!!!“ (s. 18), „Sami sme sa stali mierou Boha... [...] Seba sme zbožstili, / ľudobohmi sme sa stali“ (s. 93).

Čitateľa môže neraz prekvapiť, ba až zaraziť autorova rezolútna básnická dikcia, keď ohlasuje závažné (i nepríjemné) skutočnosti, keď otriasa domnelými ľudskými istotami: „Vari v takej obete má Boh záľubu? / V obete seba pre seba!“ / V duchovnom nenažranstve a sebaukání, / v schizofrénii, / keď som a neviem kto...?!“ (s. 92 – 93), keď siahla po irónii v básni *Ubezpečenie...*, v ktorej lyrický subjekt ubezpečuje Boha, že naňho „nezabúda“ a že si ho „ctí“, keď tematizuje zabíjanie kresťanov bojovníkmi Islamského štátu (*Krv mučeníkov omýva brehy Európy*), keď opisuje stav ľudstva nachádzajúceho sa pod mocou Zlého (*O beštii*).

Napriek ľudskej pýche, teda odmietnutiu a zlu, ktoré sa zakorenilo vo svete, sa to Boh s človekom rozhodol ešte skúsiť: „I zľutoval sa nad ním Boh! / Zľutoval, lebo ako ho z lásky stvoril, / stále ho tak miloval“ (s. 18). Bolo však potrebné ustanoviť prostredníka medzi Bohom a človekom – Božieho Baránka – Krista, ktorý „[...] stal sa poslušným, poslušným až po krajnosť“ (s. 19). Autor a jeho lyrický subjekt, ktorý by chcel byť prorockým hlasom vo svete (*Keby som bol prorok*), ohlasuje nevyhnutnosť aktívnej viery:

Pavol Ondrik Voľačo

„Neboj sa, len ver! Pán je blízko“ (s. 94). Zjavná je aj autorova úcta k Panne Márii, ku ktorej sa vinie ako syn k svojej matke: „Zhliadni na mňa, / v svete blázna. / Ručníkom mi / lásky kyň...“ (s. 54). Hybnou silou v zápase o návrat človeka k Bohu, o obnovu komunikácie vo vertikálnom smere, je najprv obnovenie komunikácie v horizontálnej rovine, teda vo vzťahu človeka k človeku, a tou silou má byť na viacerých miestach tematizovaná láska, ktorá má rozmery lásky Zeleného štvrtka: „Umyť nohy / a obetovať seba / je jedno a to isté“ (s. 24), inokedy je prirovnávaná k hudbe, a predsa hudbu nesmierne presahuje: „Lásky symfónia / hlučí v vnútri človeka, / cez útle jeho múry / vplietá – vlieta do sveta / ako jediný jeho zmysel / a krása“ (s. 27), aby nakoniec lyrický subjekt skonštatoval, že „bez lásky život nie je...“ (s. 46).

Ak som v úvode skonštatoval, že názov zbierky básní *Voľačo* môže evokovať tajomstvo (niečoho neurčité), tak po jej prečítaní – a dovoľím si povedať, že aj po premeditovaní aspoň niektorých z nich – môže čitateľ dospieť k poznaniu, na čom v živote skutočne záleží, čo má trvalú hodnotu, čo si nesieme ako dedičstvo minulosti, ktoré je však zároveň vždy aktuálne. Autor miestami sugestívnym spôsobom nastavuje zrkadlo svojim čitateľom a prehovára do ich srdc, myslí i svedomí, budúci v nich pravé poznanie, „lebo poznanie života je jedno z najťažších bremien, ktoré človek musí niesť. A umelec – povedzme že prorok, ktorého k nám zoslal Boh – ešte väčšmi...“ (s. 77).

Michal Krauter

Recenzia knihy 1992 s Pavlom Straussom – Júlo Rybák

Knihy 1992 s Pavlom Straussom obsahuje denníkové záznamy univerzitného pedagóga a významného literárneho vedca Júliusa Rybáka. Táto publikácia vyšla v roku 2021 vo vydavateľstve G-Ateliér v Gelnici. Kniha je rozdelená do dvanástich kapitol podľa mesiacov v roku a na poslednej strane sa nachádza edičná poznámka. V edičnej poznámke sa dozvedáme, že autor už nestihol dokončiť a pripraviť zápisky pre redakčné spracovanie, keďže začiatkom roka 2021 zomrel, a tak sa toho ujal jeho priateľ, spisovateľ Pavol Ondřík. Kniha obsahuje zápisky Júla Rybáka podľa dátumov z celého roka 1992 od prvého januára až po tridsiaty prvý december.

Rok 1992 je pre autora rokom liberalizácie človeka, v novom roku si praje

viac človeka a menej manipulácie s človekom, viac človeka a menej inštitúcií, ustanovizní, ktorým je človek len ako objekt alebo nástroj. V zápiskoch autor mapuje svoj život, analyzuje tvorbu Pavla Straussa a pohľad na vzťah medzi ním a Straussom nám približuje skrz ich sprostredkovanú listovú korešpondenciu. Straussove citácie prirovnáva a porovnáva s ostatnými svetovými autormi, napr. Nietzsche, ale aj slovenskými, a to Hviezdoslav, Rúfus atď., ale hlavne ruskými, ako Tolstoj, Solovjov, Prišvin atď. Využíva množstvo citácií z knižných diel, odborných textov, úvah a esejí, o ktoré opiera svoje tvrdenia. Celé dielo sa zameriava hlavne na kresťanskú spisbu, publikovanú často aj v časopisoch pre kresťanskú kultúru. A taktiež v diele občas nájdeme aj odkazy na vtedajšiu aktuálnu politickú situáciu.

Knihy má čitateľovi stále čo ponúknuť, keďže sa v nej nachádza množstvo citácií na zamyslenie sa a prípadnú zmenu svojho myslenia, najmä z kresťanského hľadiska. Túto knihu by som odporučila najmä intelektuálnejšie ladenému príjemcovi, pretože v niektorých pasážach bolo dielo zložené na dôsledné pochopenie, keďže každý nový deň boli rozoberané nové témy a filozofie, ktoré na seba nie vždy nadväzovali i prílišné množstvo zložitých citácií, určených na zamyslenie z rôznych publikácií.

Ako istý nedostatok vidím to, že sa v knihe nachádza množstvo textu v ruskom jazyku bez prekladu, takže v prípade čitateľa neznajúceho ruského jazyka ide len o bezduché preskakovanie listov knihy. Napriek tomu kniha má čo povedať aj súčasnému čitateľovi, a to najmä kvôli svojej hodnotovej nadčasovosti.

Rozália Mihóková

Výber aforizmov z knihy Pavla Straussa Úsmev nad úsmevom

Vždy začínáš byť samým sebou, keď sám seba presahuješ.

Vytrvalosť – vernosť sebe.

Najvernejší sme si vtedy, keď zabudneme na seba.

Zabudnúť na seba – cnosť hrdinov a nutná skromnosť epigónov.

Hrdina je človek, čo žiada všetko len od seba.

Legenda je charakterová fotografia, ku ktorej by sa mal snažiť originál priblížiť.

Mali by sme sa začať samým sebe podobať. Modelu, ktorý je v nás často nepoznaný.

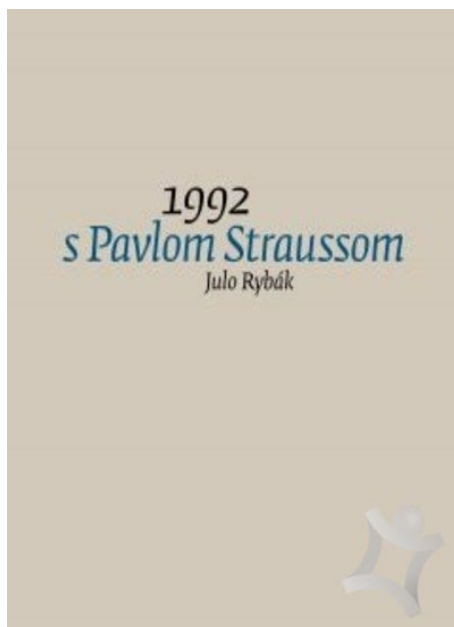
Keby sme boli takými, akými by sme mohli byť, nestali by sme sa takými, akými by sme chceli byť.

Čo by sme mohli byť, je to nadľudské v nás. Čím sme, je to ľudské.

Dokonalým voláme človeka, ktorého slabosti a neresti poznajú len jeho najbližší.

Najviac sme cudzincami v krajine vlastného vnútra.

V miere, v akej vyrastie naša autokritika, zveladí sa v nás láska, pochopenie a úcta voči iným.

SONDA DO ETICKÉHO POJMOSLOVIA FILOZOFICKÉHO MYSLENIA PAVLA STRAUSSA

Úvod

Pavol Strauss nie je slovenskej filozofickej obci dostatočne známy. V literatúre je zapísaný a aj oceňovaný skôr ako prozaik, esejista a prekladateľ, ktorý, z druhej strany, celý život pracoval na poli medicíny ako lekár. Jeho diela majú veľmi silné humanistické poslanstvo s jasným filozofickým portfóliom, obsahujú filozofickú príbehovosť, inštrumentalizujú nie vždy ľahko zrozumiteľnú racionálnu abstrakciu,¹ prinášajú filozofické dedukcie, výzvy pre intelekt a humanitu, čo ho právom zaraďuje medzi európskych veličanov,² ktorí prispeli k filozofii 20. storočia. Vedecká rada Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach mu preto právom dňa 21. mája 1992 udelila čestný doktorát – a nie náhodou z „filozofických vied“.³

Situujúc Straussa do európskej racionalistickej tradície, budeme sa v predmetnom článku snažiť odpovedať na otázku, čo pre Straussa predstavuje etika, ako ju myslí a orientuje. Budeme reflektovať človeka ako etickú kategóriu a budeme sa pýtať, ako sa v Straussovom myslení má človek eticky uskutočňovať. Pozornosť upriamime aj na Straussov markantný pesimizmus, ktorý, ako sa čím viac ukazuje, je pesimizmom rastu. Princíp rastu budeme reflektovať v pozícii s rozporuplnosťou etickej teórie a neetickej praxe.

Strauss a jeho platforma v európskej racionalistickej tradícii

Pavol Strauss je mysliteľom kontinuity a nových výziev. Myslením i svojimi referenciami sa hlási k západnej tradícii európskeho myslenia, z ktorého vychádza a v hojnosti aj čerpá. Je plne zakorenený v racionalistickej tradícii, ktorá z myslenia robí jeden z hlavných filozofických inštrumentov. Sám Strauss si kladie rečnícku otázku, v ktorej možno už dešifrovať aj evidentnú odpoveď: „Možno sa vôbec vzdať myslenia a len animálne žiť, žiť život akosi samoúčelne, alebo ísť stáročiami myslenia vyšliapanými cestami a naraziť na naschvál zabudnuté chodníky?“ (Strauss 2009a, 163). Straussova kontinuita s filozofickou tradíciou európskeho západného myslenia sa snúbi s objaviteľským duchom, otvorenosťou pre nové výzvy, v neustrnutí v naučenom, ale naopak, v tvorení z naučeného. Strauss je preto dobrodruhom – objavovateľom, ktorý kráča v línii európskej antiky, stredoveku a novoveku a v nových výzvach sa hádže do vln prichádzajúcej postmodernity, či skôr, skvele vyjadrené Baumanom,

tekutej modernity (Bauman 2020), ktorú myšlienkovo predikuje. Ak teda hľadáme to, čo je u Straussa etickej dimenzie, tak to treba rozhodne hľadať v spojení kontinuity a nových výziev. To je prvé konštatovanie v bádani východiskových zdrojov jeho etiky. Druhé konštatovanie, ktoré formulujeme v hľadaní etickej dimenzie u Straussa, je reflexia, ktorá vzniká z jeho pohnutého života. Strauss napísal: „Ja som z generácie, ktorá zatiaľ prežila dve svetové vojny i s ich devalváciou etických a ľudských hodnôt a ktorá ešte i teraz chorľavie“ (Strauss 2009a, 117). Jeho životné peripetie, strádania, utrpenie, ktoré sa prejavovalo v prenasledovaní, nepochopení, ideologickom zahnávaní, utrpenie, ktoré sa plne završilo vo výkriku „človek pre nikoho“,⁴ to všetko stojí v základoch jeho ďalšieho etického zdroja, ktorý sa formuluje v odkaze pre prichádzajúcu budúcnosť. Porozumenie filozofickým zdrojom Straussovho myslenia nám naznačuje, ak nie priam odhaľuje dynamiku etickej dimenzie, avšak plne zakorenenej v európskej tradícii orientovanej humanisticky.

Straussovo etické nasmerovanie

Čo teda pre Straussa predstavuje etika? Etika pre Straussa predstavuje dynamické pozdvihnutie všetkého, čo je ľudské, a ochranu všetkého, čo chráni ľudskosť. Sám mysliteľ sa pýtuje takto: „Je etika dynamický proces? Mala by ním byť. No keď sa tak zblízka na ňu pozriem, nelutujem, že som si trúfal na tento exkurz do nej. Ale vari je rekapitulácia etických postulátov v každej dobe platných nie neaktuálna? Rozhodne je rekapitulácia dvojnásobná kapitulácia. Je treba, aby sme nescapali na lenivosť a zбайдlivosť našich srdiec. Všetko, i toto, je diskutabilné. Ale jedno je isté – že každá ľudská veľkosť má etický základ“ (Strauss 2009b, 81).

Straussova etika je silno antropocentrická a humanistická. Ciel veľkosť a význam človeka. Zo Straussových textov vyplýva, že človek, v spojení telesného a duchovného rozmeru, predstavuje v jeho myslení veľmi silnú etickú kategóriu. Aj keď sa dá človek sebasfalzifikovať a sebazneuctiť, jeho základ, jeho bytostné „arché“ zostáva stále etické. Veľkosť človeka má etický princíp, z ktorého vyviera, slovami Straussa, „len jedna pravda, jedna morálka, jedna etika, jeden humanizmus“. Sebasfalzifikovaním a sebazneuctením vzniká potom, opäť slovami Straussa, „pseudopravda, pseudomorálka, pseudoretika a pseudohumanizmus“.⁵

Dokonca aj za základ myslenia pokladá Strauss etiku: „Všetko v živote túži po riešení, po dovŕšení, po sply-

nutí. I myšlienka na myšlienku, o sebe a o všetkom. Základom myslenia je etika“ (Strauss 2009a, 163).⁶

Človek sa eticky uskutočňuje. Toto uskutočňovanie človeka Strauss vníma ako rast. Strauss vo všeobecnosti s obľubou používa výrazy ako „rast“ (Strauss 2009h, 69; Strauss 2009f, 77),⁷ „vzrast“ (Strauss 2009k, 46; Strauss 2009l, 187; Strauss 2005, 33, 28. 2. 1989), „nárast“ (Strauss 2005, 29, 20. 2. 1989), „dorast“,⁸ „dorastanie“,⁹ „rozrastanie“ (Strauss 2009k, 22; Strauss 2009f, 133)¹⁰ ale i „nerasty“ (Strauss 2009l, 162), ktoré inštrumentalizuje do mnohých rôznych slovesných variácií ako „vyrást“, „prerásť“, „vrastať“, „dorastať“ a pod. Straussova skúsenosť s človekom je často pesimistická – ako sme uviedli vyššie, v dôsledku ťažkých životných peripetií, najmä však so skúsenosťou oboch svetových vojen, ideologického a rasového násillia. To sa spredmetňuje aj vo výpovediach, ktoré eticky diagnostikujú interiér ľudského bytia: „Vnútro človeka zarastá. Vnútorne priestory sa scvrkávajú. Jeho povrch sa nemôže rozrastať. A tak sa ľahko môže stať, že človek bude už len tým, čo na ňom vidieť. Všetky rozmery okrem plošného sa stratia. Bolestná šesť stratených možností. Príšera vlastného nedorastania“ (Strauss 2009m, 272). Kladieme si neľahkú otázku: Je Straussov pesimizmus natoľko determinujúci, že uzaviera človeka do vlastných pádov a neschopností? Myslieť si to, by bolo nepochopením Straussovho myslenia. Napriek jeho zreteľnému a neodškriepiteľnému pesimizmu, Strauss deteguje rozvoj ľudského bytia, vzlet človeka k sebauskutočňovaniu a k rastu. Aj napriek nemožnostiam a skrividlivostiam, aj napriek bytostnej vyprázdnenosti a sociálnej bezvýznamnosti, ktorú človek zakusuje, človek rastie – ak nie nahor, tak do seba: „Zdá sa, že existuje niečo ako dezercia do seba. Ak nemôžeme rásť dohora, rastieme do hĺbky“ (Strauss 2009i, 304). Dokonca aj nemožnosti a skrividlivosti môžu mať v rozvoji človeka svoj význam. Straussova myšlienková výbava, oblečená do tézy, že „aj úbytkami môže človek rásť“ (Strauss 2009c, 483),¹¹ je sťa by červenou niťou jeho filozofickej antropológie. Z tohto pohľadu možno vnímať aj jeho etickú výzvu k dynamike života v slovách „nescapať na lenivosť a zбайдlivosť srdiec“ (Strauss 2009b, 81).

Paradoxy života a „dohotovenie bytia“

V Straussových intenciách konštatujeme, že v hĺbkinách bytia nachádza človek seba samého a svoj zmysel života. Prichádzame k poznaniu, že človek postupne dialekticky odhaľuje, že paradoxy života majú zmysel a že existenciálne náprotivky ľudských príbehov môžu byť v konvergentnej súhre. Človek Pavla Straussa je neprestajne rastúce bytie v zmesi dobra a zla, v peripetiách nezrozumiteľných náprotiv-

kov, v zdanlivej nesymbióze nevysvetliteľných paradoxov: „Veď stále rastieme, alebo môžeme rásť. Nie sme len zmes chýb. Veď máme vlohy narásť cez seba a nad seba. Opak vyvoláva úzkosť. Nik nie je celkom dobrý ani celkom zlý. Vyzráame tak trochu ako mozaika našich možností. A sme aj ozvena našich túžob. Pozostávame z nezmerného množstva zárodkov, a všetky nevyrastú“ (Strauss 2009i, 257).

Ako sme už uviedli, Straussova etika je silno antropocentrická a humanistická. Človek je započaté bytie, no nie dokončené. V diele Kolíska dôvery Strauss aforisticky píše, že Boh „nás stvoril, len dotvoril sa musíme sami“ (Strauss 2009d, 318).¹² Aj to potvrdzuje fakt, že Strauss myslí etiku dynamicky a navyše tvorivo. Myslí etiku, ktorá sa završuje v poludštení človeka, ktoré je zmysluplné, ba až radostné: „Hominizácia a najmä sapientizácia človeka sa ešte nezdaajú ani zďaleka dokončené. Ale rast nášho poznania je aj tak úchvatný a radostný“ (Strauss 2009e, 29). Straussova humanizácia sa však završuje v naplnení imanencie a v jej prekročení. Bez pochyb, lekár a filozof Strauss vníma človeka ponad hranice imanencie a transcendencie, nekategorizuje ho v imanentno-transcendentnej polarizácii. Človeka a jeho životný priestor sakramentalizuje, čím imanentný a transcendentný rozmer integruje do jedného celku.¹³ Sakramentalizovanie možno chápať práve ako rast v náprotivkoch.¹⁴ Nerásť, znamená neintegrovat: „Lebo problém integrácie ľudského bytia – je posväcovanie života. To znamená vyrásť nad seba, nad čisto ľudské“ (Strauss 2009l, 168). Sakramentalizovanie však neznamená „prekonať“ ľudské, ale završiť ho. Neznamená to ujsť z ľudského, ale vytvárať ho, aj keď ide o krízy, veď „krízy sú stavy duchovnej mutácie, keď vrastáme do novotvaru vlastnej duchovnej existencie“ (Strauss 2005, 74, 25. 5. 1989).

V súvislosti s témou rastu si kladíme otázku: Ako vlastne Strauss definoval rast? V diele Človek pre nikoho sa mysliteľ vyjadril takto: „Rásť? Len z rastu pochádza všetko podstatné v živote. Rast je vždy a v každej oblasti zacielený na dohotovenie vlastného bytia. Rast je celý priestor medzi tým, akí sme a akí máme byť, ako sa vývojom zmeniť na seba. A týka sa i predmetného sveta biologického a arteficiálneho. Rast je ustavičná zmena postu, výzoru a cesty za napĺňaním vlastných zmyslov. Týka sa formovania osobnosti, ako zdokonalenia stroja, prístroja, budovy nábytku“ (Strauss 2009c, 372). Bytie človeka je teda spojené s rastom. Dohotovenie vlastného bytia sa nesie v zmysle sebadotvorenia, zmeny k autentickejšiemu (akí máme byť). Z vyššie vyjadreného možno rast chápať ako metafyzický a etický príbeh (priestor) každého jednotlivého človeka.

Straussovo „dohotovenie bytia“ sa uskutočňuje v napätiach, v rozporoch a v rozorvanostiach, v zložitosti konfigurácií, ktoré prináša život, a teda aj v disjunkcii medzi etickou teóriou a neetickej praxou, v schizofrénii myslenia a konania. Strauss ilustruje rozporuplnosť etickej teórie a neetickej praxe na príklade prvomájových sprievodov, ktorých sa sprvu sám v mladom veku aktívne zúčastňoval, socialistického presvedčenia, ktoré neskôr zanechal: „Prvý 1. máj, na ktorý sa pamätám, je historický mikulášsky rok 1918. Bicykle s ovenčenými kolesami a transparenty s oprávnenými sociálnymi požiadavkami. To je izolovaný zážitok. A potom obrovské májové demonštrácie v Prahe, keď som oduševnene pochodoval a myslel som si, že som na strane skutočnej demokracie a mierumilovnosti, na strane jediného správneho pokroku. A potom, keď sa to stalo fraškou, ako si starí a zaslúžilí lekári mali považovať za česť, že mohli defilovať pred nadutcami a bezočivými kompromisníkmi, ktorí si prisvojili všetky zlé a sebecké psychologické stránky kapitalistov, neomylní, s mocou každého kedykoľvek likvidovať. Tých filozofov, moc, tých etika, sebecké hrabanie a hýrenie, tých kultúra a estetika na nule. A na obrazovke naivné masové zbrane a adaptovaný „parádesť“ (Strauss 2009c, 418). Strauss detegoval neeticke divadlo ideologického, politického, sociálneho a antropologického sveta, jeho neautentickejšť a slepé uličky. Možno práve preto sa sústredil na „dohotovenie bytia“ v jeho bytostných rozporoch a rôznych neetickej kontradikciách, ktoré sú však tiež súčasťou ľudského rastu. Je to teda „celý priestor medzi tým, akí sme a akí máme byť“ a vôbec celé žitie, v ktorom sa neprežíva, ale rastie. Strauss to aforisticky vyjadruje takto: „Žiť a rásť je jedno. Kto nerastie, nežije, ale zaostáva. Prežiť nie je všetko“ (Strauss 2009l, 186). Strauss tu pravdepodobne myslí na osobnú skúsenosť prežitia dvoch svetových vojen. Podľa mysliteľa prežiť nestačí, treba sa rozvíjať. Keď sa človek rozvíja, vtedy rastie.

Rast ako dohotovenie bytia je tak „vývojom“ spôsobom, ako sa „zmeniť na seba“, stať sa autentickým. No nie len to „byť autentickým“, ale sa aj vylepšiť, tak ako sa zdokonaľuje stroj, ak máme použiť Straussovo pojmoslovie. Hlavným motorom tohto rastu je u Straussa láska, ktorá „je schopná rásť“ (Strauss 2009l, 217). Ona je schopná rásť aj napriek „etickej zákrutám“ do ktorých sa dostal svet (Strauss 2009g, 539) a aj napriek kultúrnemu a etickému vákuu, ktorému dominuje nečinnosť, ktorá je odmeňovaná (Strauss 2009c, 403)¹⁵. Strauss nepochybne predikoval novodobé „eticke zákruty“ postmoderny, nielen po stránke medicíny, ale aj po stránke filozofie a etiky. Rozpor etickej teórie a neetickej praxe nie je

ľudskému konaniu cudzí. Napätie, ktoré sa transformuje do bytostného boja medzi niečím a niekým, voči niečomu a niekomu, voľbou pre jednu či druhú stranu, je motorom rastu, dynamizmom nepokoja, ktorý pohýna, a napokon aj zoceluje a utužuje, za predpokladu, že sa stáva autentickým, teda nie zotročujúcim, ale oslobodzujúcim, nie uzatvárajúcim, ale vyvádžajúcim.

Zdá sa teda, že človek je u Straussa otvorenou možnosťou a otvoreným príbehom, schopným premeny a reparátu. Je otvoreným etickým bytím, vystaveným rozporom a kontradikciám, v ktorých rastie. Jeho hlavnou etickou výzvou je dohotovenie seba samého. Pohybuje sa v dvojhre dobra a zla, v ktorých sa uskutočňuje ako dynamická existencia: „Nič nie je také zlé, aby nebolo schopné opravy. A nič a nik nie je taký dobrý, aby sa nemohol zošmyknúť a pokaziť. Táto dvojhra dobra a zla je stále otvorená. A na jej vajatavých schodíkoch stále stojíme“ (Strauss 2005, 73, 22. 5. 1989).

Záver

Strauss pokladá etiku za základ myslenia. Etika je v jeho myslení dynamickým procesom, a možno aj preto „úbytky“ sú súčasťou dotvárania človeka. Straussova etika je pevne zakotvená v západnej tradícii európskeho myslenia a je orientovaná humanisticky. Je to práve jej silná humanistická orientácia, ktorá je oprávneným dôvodom k jej interpretáciám a aplikáciám v dobe tekutej modernity a ktorá podnecuje k hľadaniu a zveľaďovaniu práve toho, čo je v euroatlantickom priestore ako humánne čoraz viac ťažšie definovateľné a neraz i lacno spochybňované.

Ak by sme si trúfli aspoň čiastočne definovať človeka v myslení Pavla Straussa, bez nároku na záverečné a konečné zadefinovanie, rozhodne by sme ho metaforicky označili ako nedokončené bytie, ako nedohotoveného tvora, ktorý je vývojaschopný, teda schopný rastu a ktorý kráča na ceste paradoxov a existenciálnych napätí. Človek sa eticky uskutočňuje v paradoxoch, v dvojhrách dobra a zla. Straussov človek nie je bytostne statický, determinovaný, ale je tým, kto sa rozvíja a rastie. Kategória rastu je etická. Rast je ustavičná zmena, vylepšenie. Náprotivkom rastu je ustrnutie v existenčnom status quo, ne-zmena, ne-vylepšenie, ktoré však má vždy možnosť zmeny k autentickejšiemu a zmeny k lepšiemu, k sebadotvoreniu.

Prezaté zo zborníka vedeckých príspevkov z výročnej medzinárodnej vedeckej konferencie Slovenského filozofického združenia pri Slovenskej akadémii vied ETICKÉ TEÓRIE – NEETICKÁ PRAX konanej v dňoch 19. – 21. októbra 2022 v Starej Lesnej.

Poznámky:

- 1 Pavol Strauss sa necítil ako spisovateľ, hoci spisovateľskou činnosťou sa existenciálne sebavytváral. Sám o sebe napísal: „Viem, že v podstate neviem písať. Nemal som v sebe silu napísať román, a tak som sa utiahol do abstrakcie“ (Strauss 2005, 48).
- 2 Uvedme, že diela Pavla Straussa sa vydávajú aj post mortem, ba dokonca aj v cudzích jazykoch (napr. Die enge Pforte. Frankfurter Literaturverlag GmbH, 2013; Stretta è la porta. Paoline Editoriale Libri, 2013), alebo že sa jeho dielu výskumne venujú aj v zahraničí (napr. Fogas 2018; Dambek 2016 a i.).
- 3 Strauss svojím dielom vytváral stret filozofie a literatúry. Nadviazal na odkaz európskej filozofie najmä 18. a 19. storočia a myšlienku, že literatúra potrebuje filozofiu a filozofia literatúru. To, čo nemožno vyjadriť filozoficky, to možno vyjadriť príbehom, a to, čo nemožno vyjadriť príbehom, možno vyjadriť filozofickou ideou. V promočnom prejave uviedol: „Poézia a filozofia sú príbuzné oblasti. V poetovi je filozofia a vo filozofovi poézia, len v odlišnom obraze. Aj krása a dobro susedia. V kráse je prvý šteblik dobra. Môžu sa prerastať a potencovať“ (Strauss 2007, 22). Doplňme, že dňa 21. mája 1992 udelila Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach čestný doktorát aj Milanovi Rúfusovi. Tomu však bol udelený čestný doktorát z „vied o umení“ (Rybák 2007, 21). Obrazne by sme posolstvo tohto akademického aktu mohli vyjadriť tak, že „vedy o umení“ a „filozofické vedy“ môžu byť súbežné, komplementárne a vzájomne obohacujúce. V súvislosti s komplementárnosťou filozofie a literatúry uvedme slová profesora Vasilu Gluchmana, ktoré vyriekol vo svojej prednáške „Slovenská filozofia a etika 19. a 20. storočia. Ideály a skutočnosť“ počas druhého dňa medzinárodnej vedeckej konferencie, ktorá sa konala v Kongresovom centre SAV Academia v Starej Lesnej (19. – 21. október 2022): „V literárnych dielach nájdeme často viac odpovedí na filozofické otázky než v samotnej filozofii.“
- 4 Prvýkrát sa dielo Pavla Straussa Človek pre nikoho dostalo čitateľom do rúk v r. 2000, a to zásluhou vydavateľa Karola Kubíka, ktorý dielo vydal vo vydavateľstve DAKA. Dielo uzrelo svetlo sveta desať rokov po jeho napísaní. Iné Straussove diela boli na tom o niečo horšie a na svoje vydanie museli čakať aj niekoľko desaťročí. Druhýkrát bolo dielo vydané v roku 2009, keď prešovské Vydavateľstvo Michala Vaška publikovalo tretí zväzok desaťzväzkovej edície známych i neznámych, no do tej doby nepublikovaných prác Pavla Straussa pod názvom Pavol Strauss. Rekviem za neumieranie. Zobrané literárne a mysliteľské diela. Bolo to pri príležitosti autorovej storočnice. Dielo vyšlo aj tretí raz, opäť samostatne, ako druhý titul edície Výber z diela Pavla Straussa v gelnickom vydavateľstve G-Ateliér v r. 2018 pod názvom Človek pre nikoho 1989.
- 5 Strauss píše: „Niet veľkosti bez utrpenia. Bez utrpenia by bol život prázdny. Jestvuje len jedna pravda, jedna morálka, jedna etika, jeden humanizmus. Všetko okrem toho je pseudopravda, pseudomorálka, pseudoetika, pseudohumanizmus“ (Strauss 2009c, 462).
- 6 Aj keď predmetom tohto príspevku nie je skúmanie Straussovho myslenia, chceme zvýrazniť skutočnosť, že Strauss pomerne často naráža na konjunkciu „človek“ a „myslenie“. Veď aj „najväčšia odmena, že sme ľudia, je schopnosť myslenia. Človek sa začína a končí v mozgu. Je to východisko do všetkých svetov“ (Strauss 2005, 6, 3. 1. 1989).
- 7 Napr. tiež špecifický aforistický výraz „synchronizovaná stupnica [...] rastu“ (Strauss 2009f, 103).

- 8 Napr. výraz „nepriznaný dorast sveta“ (Strauss 2009g, 552).
- 9 Napr. „Samota je clo dorastajúceho srdca“ (Strauss 2009c, 465).
- 10 Napr. tiež „rozrastanie do harmonickej jednoty bytia alebo jeho scvrkania sa“ (Strauss 2009l, 161).
- 11 Strauss túto tézu formuluje rôzne, napr.: „Tak je to, že rastieme úbytkami“ (Strauss 2005, 21, 4. 2. 1989) alebo „Len úbytkami rastieme. Skutočný nárast je neviditeľný, je v tajomne“ (Strauss 2005, 29, 20. 2. 1989).
- 12 Obdobnú výpoveď nachádzame aj v iných variáciách: „Ako nedohotovené tvory, vývojaschopné, blúdime vekmi, ale započatá hra nášho stvorenia sa odohráva v našich vnútorných cieľoch“ (Strauss 2005, 73, 22.5.1989).
- 13 Pavol Strauss pracoval takmer celý život v odbore chirurgia. Neskôr, pre politickú nepriateľnosť, ako politický trest a zvlášť zo strachu, aby neovplyvňoval svojich pacientov, musel vykonávať prácu v odbore patológia. Toto jedinečné skĺbenie chirurgického a patologického lekárstva a filozofie v ňom vyformovali jedinečný a veľmi osobitý pohľad na človeka a jeho (ne)situovanie do kategórií imanencie a transcendencie. Vzhľadom na predmet tohto príspevku, nebudeme tému „imanencia“ – „transcendencia“ ďalej rozvíjať, no chceme naznačiť, že práve skutočnosť „prekonania“ (?), no nie eliminovania imanentno-transcendentnej polarizácie, ktoré je tradične filozoficky kategorizované, je pravdepodobne jedným z kľúčových prelomov Straussovej filozofie, ktoré si zaslúži hlbšie preštudovanie. Pravdepodobne aj pod vplyvom diel Pierra Teilharda de Chardina a Nikolaja Alexandroviča Berďajeva sa Strauss skôr orientuje na súvzťažnosť všetkého, kde nič nie je izolované, ale naopak, všetko je prepojené (napr. Strauss 2005, 73, 22. 5. 1989, a i.).
- 14 Zdá sa, že Strauss používa výrazy „posvätenie“ a „posväcovanie“ skôr v popisnom a viac v umeleckom význame, ale filozoficky sa pohybuje v kontexte antropologických paradoxov. Posväcovanie je zmyslom vnútorného života (Strauss 2009l, 196). Ako hotové možno vnímať to, čo je „posvätené utrpením“ (Strauss 2009j, 315). Strauss vníma utrpenie ako „schodisko zrenia“, a „každý dych jeho práce je posvätený“ (Strauss 2009f, 144).
- 15 Pavol Strauss na tomto mieste reflektoval dobu totalitného komunistického režimu. Aby bol pochopený zmysel jeho vyjadrenia, uvádzame text v širšom kontexte: „A poriadne veci sa rodia len zo smelosti úprimnosti. Všetko, čo ľudský duch oživí svojím dotyk, je hodné pozornosti. A preto je na tejto dobe neodpušiteľné, že nám stláčajú hrdlo, aby len hlt prešiel, ale slovo aby sa zadrhlo nevypovedané. U nás sa najväčší odmeňujúce nečinnosť. Zdá sa, že aj v kultúrnej a s ňou spojennej etickej oblasti sa najväčšími cení – vákuum“ (Strauss 2009c, 403).

Literatúra

- BAUMAN, Z. (2020): Tekutá modernita. Praha: Portál.
- DAMBEK, M. (2016): Wielość światów. Kilka refleksji o twórczości lirycznej P. Straussa. In: Slavia Occidentalis, 73 (2), 23 – 32.
- FOGAS, P. (2018): L'esperienza cristiana di Pavol Strauss (1912 – 1994). Spiritualità della vocazione medica. Roma: Pontificia Università Gregoriana.
- RYBÁK, J. (2007): 15. výročie čestného doktorátu Milana Rúfusa a Pavla Straussa. In: Listy PS 7 (7), 21.

- STRAUSS, P. (2007): Pavol Strauss: Promočný prejav. In: Listy PS 7 (7), 22.
- STRAUSS, P. (2009a): Lekárske rekviem. In: Pavol Strauss. Rekviem za neumieranie. Zobrané literárne a mysliteľské diela. 3. zv. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 103 – 173.
- STRAUSS, P. (2009b): Nežiť a žiť. In: Pavol Strauss. Rekviem za neumieranie. Zobrané literárne a mysliteľské diela. 3. zv. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 15 – 102.
- STRAUSS, P. (2009c): Človek pre nikoho. In: Pavol Strauss. Rekviem za neumieranie. Zobrané literárne a mysliteľské diela. 3. zv. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 347 – 526.
- STRAUSS, P. (2009d): Kolíska dôvery. In: Pavol Strauss. Rekviem za neumieranie. Zobrané literárne a mysliteľské diela. 3. zv. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 249 – 343.
- STRAUSS, P. (2009e): Nežiť a žiť. In: Pavol Strauss. Rekviem za neumieranie. Zobrané literárne a mysliteľské diela. 3. zv. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 15 – 102.
- STRAUSS, P. (2009f): Mozaika nádeje. In: Pavol Strauss. Rekviem za neumieranie. Zobrané literárne a mysliteľské diela. 3. zv. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 57 – 148.
- STRAUSS, P. (2009g): Nádhera nečakaného. In: Pavol Strauss. Rekviem za neumieranie. Zobrané literárne a mysliteľské diela. 3. zv. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 527 – 586.
- STRAUSS, P. (2009h): Zápisky diletanta. In: Pavol Strauss. Hudba plaší smrť. Zobrané literárne a mysliteľské diela. 2. zv. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 18 – 95.
- STRAUSS, P. (2009i): Neodoslané listy. In: Pavol Strauss. Hudba plaší smrť. Zobrané literárne a mysliteľské diela. 2. zv. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 257 – 305.
- 123
- STRAUSS, P. (2009j): Amalgám. In: Pavol Strauss. Hudba plaší smrť. Zobrané literárne a mysliteľské diela. 2. zv. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 308 – 396.
- STRAUSS, P. (2009k): Všetko je rovnako blízke i ďaleké. In: Pavol Strauss. S výhľadom do nekonečna. Zobrané literárne a mysliteľské diela. 1. zv. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 19 – 55.
- STRAUSS, P. (2009l): Ecce homo. In: Pavol Strauss. S výhľadom do nekonečna. Zobrané literárne a mysliteľské diela. 1. zv. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 149 – 228.
- STRAUSS, P. (2009m): Tesná brána. In: Pavol Strauss. S výhľadom do nekonečna. Zobrané literárne a mysliteľské diela. 1. zv. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 229 – 291.
- STRAUSS, P. (2005): Sme mocnejší než čas. (Apokalyptické tiene). Denník z roku 1989. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov.

Boh? Niet ho tu?

„Boh pravdepodobne nie je. Preto sa prestaň trápiť a užívaj si život.“ Takýto nápis sa objavil pred pár rokmi na autobusoch vo viacerých európskych veľkomestách. Kresťanská Veľká noc je oslávením skutočnosti, že nielen pravdepodobne, ale naozaj Boha niet. Otázka spočíva v jedinom: Kde ho niet? ...

Dobrodruh Archer (Leonardo DiCaprio) vo filme Krvavý diamant v dojímavom rozhovore s novinárkou Maddy (Jennifer Connelly) povie, že niet ho v Afrike. Pri spomínaní na bratovražedné boje na čiernom kontinente, ktorých sa v minulosti zúčastnil a ktoré na rôznych miestach naďalej prebiehajú, sa zamyslí: „Niekedy sa sám seba pýtam, či Boh nám niekedy odpustí, čo sme si navzájom urobili. Potom sa pozriem okolo seba a uvedomím si, že Boh už dávno toto miesto opustil.“

„Ak je život poznačený hrôzou a utrpením, mnohí pochybujú o Božej prítomnosti a jeho starostlivej ochrannej ruke. Ak sa zasa máme dobre, s Bohom sa neráta už vôbec, lebo by nám len prekážal v „užívaní si“ života.“

Ak je život poznačený hrôzou a utrpením, mnohí pochybujú o Božej prítomnosti a jeho starostlivej ochrannej ruke. Ak sa zasa máme dobre, bezproblémovo, s Bohom sa neráta už vôbec, lebo by nám len prekážal v „užívaní si“ života. A Ježišov príbeh nám dosvedčuje, že Božia prítomnosť vo svete nie je čosi automatické ani jednoliate. Práve naopak, Boh vstupuje do prítomnosti človeka, ale zároveň sa zdá, akoby v nej často nebol.

V živote?

Emmanuel – Boh s nami už od svojich prvých dní dokazuje túto tajomnú neprítomnosť. Herodesova armáda dorazí do jaskynky pár dní po jeho narodení, avšak tá je už prázdna, niet ho tam, a preto musí byť vyvraždené množstvo malých chlapcov. Zoči-voči betlehemskému masakru ťažko nepovedať „Boha niet“. Nasleduje tridsať rokov, keď už je tu, ale ešte nekoná. Tri desaťročia je Boh, vtelený do ľudskej kože, neznámy svetu. Len Mária s Jozefom nad ním bdejú a keď sa im vo svojich dvanástich rokoch stratí a tri dni ho niet, napokon ho nájdu v Jeruzalemskom chráme. Až ako dospelý muž krstom verejne odhalí svoju božskú identitu, no vzápätí sa vytráca a štyridsať dní trávi v samote na púšti. Takáto je a zasa vždy bude Ježišova prítomnosť na svete, poznačená častou a rôznorodou

neprítomnosťou.

Dráma jeho života sa stupňuje, keď sa vrchnosť rozhodne chytiť ho za každú cenu. On sa stále ukáže, ale v rozhodujúcich chvíľach opäť uniká. „Odišiel a skryl sa pred nimi“ (Jn 12,36b). „Zasa ho chceli chytiť, ale on sa im vymkol z rúk“ (Jn 10,39). Na Kalvárii, bezmocne pribitý v smrteľnej agónii vykrikuje: „Bože môj, prečo si ma opustil?“ (Mk 15,34). Dívajúci sa ho provokujú: „Ak si Boží Syn, zostúp z kríža“ (por. Mk 15,29-32). Lenže on z neho nezostupuje, ale zostupuje „do smrti“ ako každý človek a v tej chvíli Božia neprítomnosť vo svete dosahuje svoj vrchol. Pochovávajú ho ako každého smrteľníka. Tým, že bol v hrobe, sa naplnili slová žalmistu „ak vystúpim na nebesia, ty si tam; ak zostúpim do podsvetia, aj tam si“ (Ž 139,8). Takto zašiel najnižšie, ako sa dalo.

V hrobe!

„Hľadáte ukrižovaného Ježiša Nazaretského? Vstal z mŕtvych. Niet ho tu“ (Mk 16,6). Ježiša niet, nie je tam, kde by ho človek očakával, opäť sa mu vymkol z rúk, ako mnohokrát predtým. A tento jeho útek je najradostnejšou možnou správou.

Lenže platí aj ďalší verš: „... nenecháš moju dušu v podsvetí a nedovolíš, aby tvoj svätý uvidel porušenie“ (Ž 16,10). Ten, ktorý bol v hrobe, už tam nie je, lebo je Bohom. V nedeľu ráno k hrobu prichádzajú ženy, aby ho pomazali. O pomazávaní a balzamovaní zosnulých vedeli najviac Egypťania, pre ktorých bol faraón samotným Bohom. Keď zomrel, bolo potrebné jeho telo uchovať čo najdlhšie, preto ho balzamovali, aby voňalo, aby sa rozpadávalo čo najpomalšie. Dnes sú vedci prekvapení zo zachovalosti múmií. V knihe Genezis sa dozvedáme, že aj patriarchu Jakuba lekári balzamovali po jeho smrti štyridsať dní (por. Gen 50,2-3). Tam kdesi pramení zvyk voňavkovať olejom mŕtvolu, aby bola čo najdlhšie „živá“. Ale ako pomazať mŕtvolu, ktorá zmizla?

„Hľadáte ukrižovaného Ježiša Nazaretského? Vstal z mŕtvych. Niet ho tu“ (Mk 16,6). Ježiša niet, nie je tam, kde by ho človek očakával, opäť sa mu vymkol z rúk, ako mnohokrát predtým. A tento jeho útek je najradostnejšou možnou správou: Niet ho v hrobe. Jeho únik zo smrti znamená, že nie je viazaný na žiad-

ne miesto ani časový úsek. Jeho moc, moc vzkriesenia a víťazstva nad smrťou, je dostupná a prítomná vždy a všade. Teda platí: Boha niet, ale jedine v hrobe. Všade inde je.

Človeku, ktorý tvrdí opak, Sväté písmo nekompromisne odkazuje: „Blázon si v srdci hovorí «Boha niet»“ (Ž 14,1 a 53,1). Ak je Božia neprítomnosť reálna jedine v hrobe, potom presvedčenie o jeho neprítomnosti na inom mieste je len subjektívnym pohľadom. Na druhej strane, viera v jeho zmŕtvychvstanie a teda v jeho všadeprítomnosť a moc nad všetkým je opravdivou múdrosťou. Ak veriaci postaví svoj život na posolstve Veľkonočnej nedele, vtedy je múdрым v najvznešenejšom zmysle tohto slova.

Peter Fogaš

(článok je prevzatý z konzervatívneho denníka
Postoj zo dňa 4. 4. 2015)

Pavol Strauss Kroky ducha (Básne v próze ako definície)

Dôvera

Mal by sa vynájsť hĺbkomer nádeje. Mal by sa domyslieť rozsah rozmerov túžby. Mal by sa vyslediť skúsený nárast tušení.

I za srdcom chmármi obostretým je odraz slnka, za ktorým hodno poputovať.

Ani zúfalé noci nie sú bez konca. A slnovrat lásky je pred horizontom.

Sú veľké veci, ktoré sa nedajú vyjadriť. Sú skryté veci, ktoré sa nedajú naznačiť. Sú akoby pre iné bytosti. Ale sú.

Samospádom podlieha každý deň. Úbehom sa mrví vynovený čas. A každé nebo je stále otvorené.

Ale v ktorej oblasti by sa objavila medzera, keby sa vyhladil čas? I neskutočné skutočne by zaplavilo svoje brehy i trsy neodbytné prítomnosti.

Drobné pocity lúčenia s týmto svetom prekvapujú jasom perspektív.

Z Valného zhromaždenia Spolku PS 22. apríla 2023

Spolok priateľov MUDr. Pavla Straussa • LISTY PS - Reg. číslo: MK SR 3209/2004, číslo 39, február 2024; Editor: Jozef Šišila; Redakčná rada: vedúci redaktor Ján Gallik, Tomáš Pružinec, Enzo Passerini, Jozef Strauss, Michal Krauter; Adresa redakcie: Múzeum Janka Kráľa, Námestie osloboditeľov 31, tel.: 044/5621 580, e-mail: telink@telink.sk; Číslo účtu: 2923832760/1100, IČO: 37907751; Tlač: Print Master, Lipt. Mikuláš, e-mail: printmaster.lm@gmail.com; Počet výtlačkov: 500; ISSN 2453-9333.

Telink